

B2-páholy

„A budapesti állatkert ugyan egymillió látogatójával a legnépszerűbb hazai kulturális attrakció, viszont az egyik legkisebb Európában.” Így Persányi Miklós, a Fővárosi Állat- és Növénykert mostani főigazgatója, aki régebben volt más is, de meg nem mondom, hogy mi, annyi bizonyos, folyton a képernyőn tündöklődött politikus-formában, ha valóban ő az. Tűnődöm. Mitől kicsi, ha kicsi. És tűnődöm. Mitől látogatott? Kezdjük hátulról a fölfejtést. Látogatott, mert az emberek szeretnek a rács elülső oldalán lenni. Az állatokat meg amott tudni. Az nem számít, hogy fogságban vannak, lehet rávicso-rogni a tigrisre, fintorogni a majmokra, leködni a lámát és versenyt ásitani a félelmetes krokodillal. Össznépi bátorságjáték, kíváncsiságdózis. Az állatkert nem kicsi. Lehet, hogy másutt nagyobbak az állatkertek, mert másutt tényleg nagyobbak szoknak lenni, de mi kis ország, hozzánk nem illik nagy Serengeti, el se férne bennünk, avagy, mi férnénk el benne tágasan, és akkor mi lennénk a Serengetinek az állatkertje. Amint a végére érek, azt gondolom, nem is olyan abszurd ez a gondolat.

Állatkertbe valahogy nem jó egyedül járni. Mert épp olyan szomorú, magányos az ember, mint a rács túlsó felén a szemlére kihajszolt állat. Amikor voltam benne, sohasem voltam egyedül. Legutóbb talán gyermeknapon, amikor a feleségem azt találta ki felnőtt lányainknak – mert a gyerekeink nekünk is megmaradnak bizonyos szempontból mindig gyerekek –, hogy állatkerti belépővel lepjük meg őket. Volt öröm, csatangolás, emlékezés.

Akad azonban az életemnek egy fontos időszaka, de pontosítsunk, az ifjúságomé voltak a nevezetes idők, amikor rendszeresen jártunk állatkertbe. A Szaki bácsi, meg én. Szaki bácsi persze nem volt bácsi, Szikszai Károly költő-grafikusról van szó, ahogy én sem voltam akkor én, de hogy épp ki voltam, azt ne firtassuk most.

Szaki bácsival a hét több kijelölt napján találkoztunk az állatkert bejáratánál, az elefántok hatalmas és vastag lábai között, hogy állomástól állomásig, állomásoktól állomásokig bámuljuk a természet csodáit, közben meg-megállva, nyikorgó sörökkel kezünkben. Természetesen, az állomásokon. Az állomásokat az akkor még egymás-hoz nagy számban és sűrű közelségben föl található sörös pavilonok jelentették. Az útirány mindig szigorúan meghatározott volt; ahogy egy ketrecet vagy üvegfalat sem lehetett kihagyni, úgy nem maradhatott el egyetlen bódé sem. Minden állat, ahogy minden sörcsapoló, egy idő után a személyes ismerősünk lett. Persze, a bódék nagy mennyisége, a tömény állat- és szarszag útjaink végére mindig megviselte az ideg-rendszerünket, amit azzal igyekeztünk csillapítani, hogy rendkívüli gonoszszággal kővel dobáltuk meg a Városligeti tó békés, ilyesmihez egyáltalán nem szokott kacsáit. (Néha még azokat is, akik etették őket...)

Járás közben azért átbeszéltük az irodalom és/vagy művészetek épp aktuális ese-ményeit, ítéeltünk és terveztünk megállás nélkül. Egyszer, bitang nagy kedvünkben, fiatal írókénti elnyomottságunkat mélyen átérezve, még irodalmi csoportot is alapítot-tunk, Csütörtök Esti Társaság néven.

Meg is fogalmaztam a mozgalom kiáltványát, ma is olvashatja, aki a Palócföld hajdani számát föllapozza bármelyik könyvtárban, mert Pál Jóska, korán megboldogult író-szerkesztő barátunk, annak idején – nem kevés kockázatot vállalva ezzel – ott jelentette meg.

Jut ez eszembe miért is?

Parlamenti feladós, parlamenti pecsétes levélben küldi el nekem az országgyűlés egyik alelnöke, hajdanvolt költő, megnevezhetően Lezsák Sándor, az interjúkötetét,

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XIV. évfolyam 8. szám

A Cédus Művészeti Alapítvány megbízásából kiadja a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György** Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Babics Imre** (vers),
Balázs Géza (nyelvművelés), **Bognár Antal** (évkönyv), **Borbély András** (dokumentum), **Elek Szilvia** (zene),
Kovács Ildikó (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (próza), **Sebeők János** (környezet),
Szondi Bence (törtélel), **Vincze Ferenc** (műbírálat, főszerkesztő-helyettes), **Wegner Tibor** (művészet).
Szerkesztőségvezető: **Szondi Eszter**.

Napút-kör: **Csűrös Miklós, Doncsev Toso, Gráfik Imre, Hankiss Elemér, Dr. Koncz Gábor,**
Radnóti Zsuzsa, Rakovszky Zsuzsa, Szörényi László (tiszteltetelli konzulensek).

Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: Ady Endre Művelődési Központ, 1043 Budapest, Tavasz u. 4.

Telefón/fax: (1) 225-3474 • Mobil: (70) 617-8231 • E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

A Cédus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

B2-páholy

Zalán Tibor tárcája borítóbelső

Mustra

György Attila: .áetriuxa. 3

Gyárfás Endre: Költői séta az állatkertben . . . 11

Farkas Gábor: Fecske-kesergő; Verébdal;
Kertben csiga 13

Baley Endre: Állatkerti teendők. 14

Búzás Huba: Madárzsivaj 15

Balácsi József Attila: Szansin és a tigris 16

Szótár

Balázs Géza: Ősotromb, toportyánféreg . . . 25

Hangszóló

Holdas Sándor: Szimba, Szultán és...
Lohengrin... 30

Zoo 100

Csehek Edit: Mókás mini(s)zootár 34

Miczki Gábor: Varázshegy. 40

Hekli Krisztina: Samu 40

Böjthe Pál: A második lépés. 42

Draskovics Mariann: Az ajándék 48

Gajdó Ágnes: Zöldmedve és barátai
az állatkertben 53

Mohácsi Zoltán: Ál-atkert 57

Roflics Fanni: Egy apró álom 60

Szlafkay Attila: Krimi utáni álomcsata 63

Várad B. László: Az ígéret vize 64

Ronga Eszter: Mézízú méheim 66

Ébert Tibor: Óda 67

Tárlat

Lóska Lajos: A bölcs madarokról,
a gonosz kígyóról és más állatokról 73
Földi Péter festményei. színes melléklet

Sztojcsjev Szvetoszláv: Világkompozíció. . . . 75

Szekeres Mária: Ki őrzi meg 77

Gosztola Gábor: Hommage – Dózsa nevében. . 78

J. Simon Aranka: Sanyi bá' 81

Gittai István: Egy nap két malőrje; Csalódás;
Hármashalom-oltár 84

Botos Ferenc: Fekete-hegyi emlékezés.	85
Horváth Ödön: Mélyben, titokban; Fénytelenség; Jeltelenül; Az Úr előtt; A varjak	86
Jahoda Sándor: elsüllyedt; hideg felkiáltójelek; a csöpögő csap	88
Valentin Nóra: Észrevetted?; Hajótörött	91
Murányi Róbert: Nyílt színen	92
Gálpál Kinga: Fekete vagy színtelen	92
Paszternák Éva: Létem a tűz	93
Bódor Kata Rita: Ha szeretsz	94

Téka

Hász Erzsébet: Megértés, értelmezés, alkalmazás	95
B. Tóth Klára: Mákos tészta macskajajjal . . .	104

Ablak

Ritter György: A hazugság változatai (Agota Kristof: Tegnap, Szörny)	105
Tamási Orosz János: Számít-e még, hogyan meghalunk? (Iancu Laura: Kinek a semmi a mindene) . .	109
Kelemen Lajos: A napvilágra nyitott múlt (Oláh János: Száműzött történetek)	112
Bakonyi István: Verssé vált üzenetek (Petróczi Éva: Vallomás, eperrel)	115

Mohás Livia: Lady Diana, a hercegnő.	120
--	-----

Napút-díj

Fekete J. József: Akkor is élni kell, ha szenvedés az élet (Laudáció Mohás Líviáról)	128
--	-----

E számunk szerzői.	72
----------------------------	----

Illusztrációk

Fáy Aladár rajzai	15, 29, 33, 39, 62, 77, 103
--------------------------------	-----------------------------

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 68.

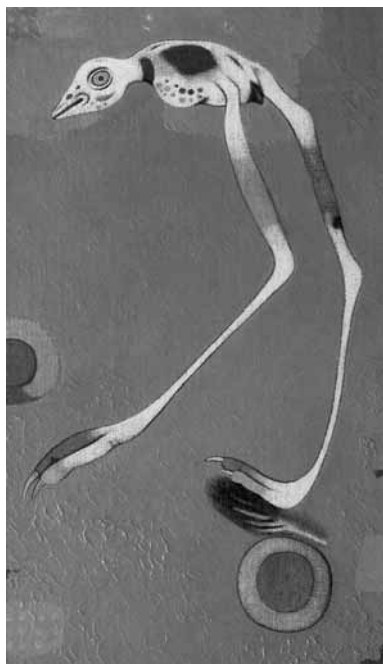
Németh Attila: Életem séta

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XIV. évfolyam 8. szám

Zoo100

HOSSZÚLÁBÚ MADÁR

E számunk képzőművész vendégének, Földi Péternek a munkásságát immár negyven esztendeje végigkísérik az állatábrázolások. A korai, a múlt század hetvenes éveinek első felében készült, gyerekrajzok ihlette, színesen, vörössel, fehérrel és kékkel megfestett, groteszken egyéni, mesebeli madarakat élénk varázsoló munkái után kifejezőmódja gazdagabbá, összetettebbé vált. (L.L.)

György Attila

.áetriuxa

avagy

Macskalauz haladóknak

György Attila (1971) 1997 óta a Székelyföld kulturális folyóirat szerkesztője. Novellái, publicisztikai rendszeresen jelennek meg a romániai és magyarországi folyóiratok és újságok hasábjain. Tagja a Magyar Írószövetségnek és Fiatal Írók Szövetségének, az Erdélyi Magyar Írók Ligájának. A Magyar Újságírók Romániai Egyesületének nívódíjával (1998), a Bálint András-emlékdíjjal (2005), a Tokaji Író tábor Kuratóriumának 2002-es díjával ismerték el írói és újságírói munkásságát. 2011-ben József Attila-díjat kapott.

.áetriuxa

Ha a természet valamely különleges szeszélyéből a macskák könyvet írni akarnának, és ehhez egy laptopot használnának, ez a könyv minden bizonnyal így kezdődne:

.áetriuxa

A természetnek, hála Istennek, nincs ilyen szeszélye, a macskáknak aztán végképp nincs, legalábbis nem tartják érdemesnek. Mindenesetre,

No. A mellékelten küldött macskás írás egy .áetriuxa című macskáskönyv része. Mindig is úgy véltem, vérlázítóan méltánytalan, hogy míg számos könyvet írtak már a kutyákról, lovakról, még az elefántokról is, addig a teremtés vitathatatlan koronájáról, a macskákról szégyenletesen kevés született, a magyar irodalom különösképpen hanyagolja ezen fenséges teremtményeket.

Mellesleg a könyvnek csupán társszerzője vagyok, az igazi szerző *Bacilus* nevű macskám, végül is ő adta a címet, midőn átsétált a billentyűzeten: márpedig minden valamirevaló íróember tudja, a címadás a legnehezebb.

Ezért hát kellő szerénységgel, és hódolattal ajánlom az írást a macskáknak, akiket valaha istennekként tiszteltek: s ezt ők soha nem felejtették el.

Bacilus nevű macskám ezt hagyta maga után, miután végigsétált a billentyűzeten.

(macskakaparás)

Hogy a macskák miért nem írnak, csak azért nem fogas kérdés, mert egy percig sem biztos, hogy nem ismerik az írás művészetét. Lehet, az nekünk „csupán” macskakaparás. Lehet, korlátolt emberi elménkkel csu-

pán nem tudjuk megérteni a kanapén, fatörzseken, emberi bőrön és bármilyen sérülékeny felületen hagyott mancsjegyeket. Egyvalami bizonyos: két egyforma macskakarmolás nincs. Egyedi jelek, s hogy a macskák miért karmolnak tárgyakat egyáltalán, annak megfejtése megint egyike az emberiség hiú ábrándjainak: karmikat élezi, unatkoznak, nyújtóznak, ki tudja, de az is lehet, értelmesebb korok értelmesebb macskáinak hagynak civilizációs időkapuszulákat, és ebben az esetben jobb is az nekünk, hogyha nem értjük ezeket az üzeneteket.

Az egyik leghihetőbb magyarázat persze az lenne: azért, mert csak. Mert így tartja úri kedvük. Mert ott van az a karmolnivaló, akárcsak a Mount Everest McKinleynek.

Minden valamirevaló macska sztoikus filozófus. Alszik, eszik, öl, magáévá teszi környezetét és kiegyezik az együtt élőkkal, többnyire meghódítja őket. Erkölcsi aggályai nincsenek, ahogyan bűnei sem: ő csupán azt adja, ami a lényege. *„Az élet túl rövid ahhoz, hogy egészen komolyan vegyünk”* – gondol valami ilyesmit, amikor az egeret halálra kínozza, szemmel látható gyönyörűséggel. *„Az élet túl rövid ahhoz, hogy ne vegyünk egészen komolyan”* – gondolja elégedetten, amikor jóllakottan leheveredik, és dorombolásnak álcázva elmélázik a létezés értelméről, aminek eredményeként értelemszerűen elalszik. Ártatlanul, akár a csecsemők és a dél-amerikai diktátorok.

Ha van a Természetnek, – ha úgy tetszik: a Teremtőnek – remekműve: úgy ez a Macska.

(együtt, élés)

Mintegy 2500-3000 éve élünk együtt a házimacskával, nagyjából annyi ideje háziasítottuk őket. Pofátlanul rövid

idő. A macskák persze, ha egyáltalán elgondolkodnának ezen, hátracsapnák fülüket és megráznák mancsukat. Még hogy mi háziasítottuk őket...

Macskaszemszögből nézve mi enni adunk nekik, kényelmes fekhelyet biztosítunk, jobb helyeken biztonságot, és ezért cserébe ők eltűrik bizalmaskodó közellétünket. Meg persze, azért jó, amikor az ember a nyakat, a bajuszot, a hátat simogatja. Általában az ember testmelege is jó. Általában az ember egy kellemes lény, a többi állathoz képest mindenképp jóteknőnyi idióta. Általában véve több a haszna, mint a kár benne, általában véve az ember ideális használat minden macska számára, úgy bő 2500-3000 éve.

Voltak idők, amikor az emberek a macskákat istenként tisztelték. És ezt a macskák sohasem felejtették el.¹ Ehhez azért nem elég néhány röpke nemzedék. Háromezer év?! Négyszázegynéhány macskanemzedék, gondoljunk bele. Nevetséges. Bahhh.

(Ennyi idő elég arra, hogy a körülményekhez alkalmazkodva elhagyjuk a farkunk jelentős részét, mint a Man-szigeti macseknek. Vagy lekonyuljon a fülünk, mint a skót cicáknak. Vagy lemeztelenedjünk, mint az élveteg egyiptomiak. Vagy színeket változtassunk. Mintha az emberekkel mindez nem történt volna meg, persze velük évmilliók alatt: de hát ezek egy ilyen fajta – gondolná viszolyogva most a Macska.)

(história – a kezdetek)

Egyáltalán: az a lény, amely életének jó 80%-át képes átaludni, nem egészen erről a világról való.

Ez a macskáknak gyerekjáték. Amit az emberek narkolepsiának ne-

¹ Temesi Ferenc

veznek, az természet adta ajándék minden „felinának”, a macskafajták gyakorlatilag bármikor, bármilyen helyzetben és körülmények között képesek aludni: elégedettségükben, féltelmükben, idegesség miatt, éhesen, betegen, kimerülve, boldogan, jóllakottan, vagy csak: mert.

Többszörfire csak: mert.

Bizonyos Borges nevű ember Dél-Amerikában elég közel járt a macskafelfogáshoz, amikor elmélázott rajta: álmodjuk-e az életet, vagy éljük az álmainkat? Aztán ő is elaludt: egyáltalán nem mellékesen, amúgy is vak volt, ami lényegesen közelebb hozta őt ehhez a tudatállapothoz.

„Tekintsd az életed úgy, mint-ha álmodnál. Itt füst van, távozom. Olyan nagy dolog ez?!² – mondta valamikor egy római császár. Na igen, mondtuk már: a macskák sztoikusok. Igazán kár, hogy például Julius Caesar nem szerette őket, igaz, ő a sztoikusokat sem. Pedig egészen macskafajta volt, amennyire ez emberben lehetséges: simulékony ragadozó. És ősei, az etruszk Juliák macskatartó nemzetség voltak... de hát messze esett az alomtól.

Bezzeg Kleopátrának macskái voltak, sőt Alexandriában egyszer agyonverték egy római centuriót, miután véletlenül megölt egy macskát. Na hogyné, véletlenül... Véletlenül nem öl senki: próbáljuk csak ezt elmagyarázni egy macskának. Véletlenül ő nem öl. Azért öl, mert éhes. Vagy unatkozik. Vagy mert idegesíti a másikat élőlény. De véletlenül?! Na nem... azt soha.

A görögök például eleinte meglehetősen irtózáttal kezelték a macskákat, nem igazán értékelték, mit keres ez a lény az emberek között, és különben

is, amely létezett az egyiptomiak, ezek a rafinált és okos emberek istenként félték, annak kell tudnia valamit... Nem tévedtek benne, a macskák valóban tudtak valamit, és ennek egy részét aránylag hamar az akhájok is megtanulták: van zsákmány, van párzás, van pihenés, a többi múló kaland.

Akhilleuszt sokan rokonították a macskákkal, nemegyszer büszke kandúr társaságában ábrázolják mives kancsókon, na igen, szeretett volna ő az lenni. De ember volt.

Perzsáéknál a macska még rokon volt, afféle kisebb oroszán, metszeteiken és domborműveken nyilazták és fojtogatták őket a királyok, közben otthon féltő gonddal fésülgették, amíg hosszú bundát nem eresztettek. Nagy Sándor gyanakodva és bizalmatlanul figyelte a macskákat Perszepolisz meghódítása után, a macskák nem kevésbé gyanakodva néztek rá, aztán Alexandrosz továbbment Indiába, a macskák maradtak. Illetve Alexandrosz perzsa feleségével páran továbbmentek, burmai, sziámi és hasonló kétes identitásokat vettek fel, és eszük ágában sem volt hazavergődni ama tízezer göröggel.

Ők megtalálták a zsákmányt, amit a hadvezérek hiába kerestek, és meghódították Keletet.

(hódítás)

Nyilván, a hódításból Nyugat sem maradt ki.

Bizonyos körökben makacsul tartja magát a nézet, miszerint nevezett Vörös Erik, amikor a később Amerika részeként Grönlandként elhíresedett Vinlandot felfedezte, jó néhány macskát vitt magával sárkányfejes drakonáinak.

Ennek két oka lehetett.

Az egyik, hogy a hajósemer egyik legnagyobb átka az egér, illetve az

² Marcus Aurelius

egerek supermanje, a patkány, és ez ellen csupán a macska lehet egyetemes *chucknorris*, aki maradéktalanul kiirtja ezt a méltatlan fajzatot, amelyet Odin köztudomásúlag csupán a természet koronáinak, a macskák táplálásának céljából teremtett.

Az már csak hab a tortán, hogy Freya viking istennő szekerét macskák húzták az ábrázolások szerint, amely ábrázolást rendkívül nehezményezve korrigálnák az érintettek, ha egyáltalán érdekelné őket, mondván: ők irányítottak és nem húztak.

A másik ok, hogy csak. És mielőtt valaki történelmi hiábavalóságokra ragadtatná magát, gondoljunk arra, macskakörökben rendkívül népszerű az Erik, Szven és a többi elnevezés, ami beszédes bizonyítéka a fent említett kapcsolatoknak.

Ha meg nem, akkor gondoljunk Kolumbuszra, Vasco de Gamára, és a rengeteg tengerészre, akik macska nélkül aligha szelhették volna át az óceánt, gabonának, kétszersültnek se híre, se hamva nem maradt volna félúton, bizonyos hajókon még meg is ették a nemes állatokat, amiért is legyen minden portugál és spanyol tengerész említése örökös farokborzolás és háromszoros köpködés.

Ja, hogy a horgonyt vasmacskának hívták, az már csak természetes.

Az indiánok, szegények, kicsit idegbajosak lettek a macskacivilizációtól, tényleg, nem volt hová tenni őket, a macskáknak sem azokat, a pumák, prérimacskák, jaguárok és észak-amerikai vadmacskák léte legalább akkora trauma volt az eurázsiai házimacskáknak, mint a rézbőrű „vadak” az embereknek, aztán mégiscsak a sápadtarcúak és a macskák győztek, gondolja most magában Los Angelesben egy luxusvillában nyújtózva vala-

mely nemes dög, miközben Gourmet lazacot falatozik.

Nyugat-Európa sokáig nem volt a macskák kedvence, érthető okokból. Hideg van, nagy, ideges állatok, és egyáltalán, a kényelem tökéletes hiánya jellemezte ezt a helyet. Aztán valamikor a sztoikus (már ismét!) császár, Aurelius idején helyet kaptak a pannon főemberek kíséretében, udvaraiban; sírjaikban fellelhetők csontvázaik (macska lábjegyzet: a macskacsontok mindig a gazda *felett* fekszenek, és nem fordítva, na ugye!), aztán lassan így továbbhaladtak nyugat fele.

Dominanciájukra jellemző, hogy az íreknek a mai napig mitikus, rettegett figurájuk a *Tengermacska*, amelyről senki nem tud közelebbit, de tény és való, hogy rettenetes, éget és vág, pusztít, és egyáltalán, minden olyan szörnyűsége képes, amire még a Brit Birodalom sem volt.

Mondani sem kell, hosszú idő kdekadenciája után ma már aligha képzelhető el eredeti ír pub saját macska nélkül, aki méltó fensőbb-séggel felügyeli a szigetország egyébíránt jóra való embereinek kétes üzelmait, italozási és társas életi szabályait.

(arzenál)

Rendesebb helyeken, ahol még a természet végzi a dolgát, és nem borult fel a dolgok normális állása, minden embernek szűrő-vágó fegyvere van. A keleti emberek szabljájától a spanyol tőrig, az olaszok békanyúzójától a székely bicskáig nélkülözhetetlen és felettébb szükséges kelléke ez a mindennapok világi egyensúlyának.

Macskáéknál ez megint nem kérdéses. Minden – ismételjük: minden! – macskának 18 darab remek, használható és használatos bicskája van, összkomfortos bőrtokban, amely bics-

kákat rováásra, kapaszkodásra, védekezni és gyilkolászni egyaránt használhatják.

És használják is.

Ezt persze nehéz megemésztetni más, alsóbbrendű fajoknak, ekkora arzenállal járkálni hétköznapi, valamint vásár- és ünnepnapokon is, enyhe túlzás, és ha tekintetbe vesszük, hogy ez az impozáns fegyverkészlet – amelyhez képest egy mexikói bérnyilkos glóriás kezdő – bársonyos kesztyű alá van elrejtve, enyhe borzongás futkorászik minden halálra hajlamos élőlény bőrfelületén.

Arról nem beszélve, hogy olyan állattal igazán nem illik, nem tanácsos és nem egészséges dolog kikezdeni, amely a száját 120 fokos szögben képes kinyitni.

Kurva nagyot tud harapni.

Különösen ha ebben a szájban újabb négy borotvaéles és tűhegyes bicska, valamint néhány kisebb mán-gorlóeszköz van, amelyeket használni csupán elveteműtség és gyilkos szándék kérdése.

Na mármint a macskákat legnagyobb ellenségeik sem vádolhatják az elveteműtség és a gyilkos szándék hiányával.

Ismerek olyan macskát (sajátomként rettegem), akinek életfilozófiája egyszerűségében hatékony és működőképes, és akihez képest Batu kán és az emberiség jelentős tömeggyilkosai ártatlan kis amatőrök. Ez az életfilozófia, a Bacilus nevű *tiranocattusé*, nagyjából így hangzik gyarló emberi szabad fordításban:

„Ami nálam kisebb, azt megölöm. Ami nálam nagyobb, azt megpróbálom megölni.”

Ezen törekvését, sajnálatos módon a kisebb és nagyobb élőlények számára, szinte a tökéletességig siker koronázza.

(ragadozás)

Említettük már: a macskákat valamikor, akár távoli rokonaikat az emberi fajban, az etruszokat, vidám és kegyetlen népséggént tartották számon.

Ma is azok.

Valamirevaló házimacska nem azért vadászik és nem azért gyilkol, mert erre szüksége van, vagy mert éhes lenne. Ilyen is van, de ezek a szegények a macskatársadalom proletariátusához tartoznak, akikről éppen úgy nem illik tudomást venni igazi macskaragadozók között, mint a Four Season francia szalonjában az ötödik sugárút építőmunkásairól. Vagy az amszterdami gyémántkereskedők szombati ebédjén a kiskunhalasi kucseberről. Pedig ugyanaz a faj.

Rendes macska azért öl, mert megteheti, mert szereti, és mert kitűnő mulatság, macskamunka.

Valljuk be, van abban valami menygyei dolog, amikor egy kis, remegő és finom(!) állat kezügyben retteg, mi pedig (mármint *macska-mi*) álmosan és unottan heverészünk, miközben lelkünk vidáman danolászik, és félig hunyt szemmel, az élet rejtelsein meditálva is követni tudjuk a szerencsétlen áldozat kétségbeesett és reménytelen menekülési kísérleteit.

Supsz, na nézd, alig kellett fejbe ütni, ni, már vérzik is, ajjaj, szegény, na, adjunk neki még egy esélyt.

Megnoszogattuk egy kicsit a bicskával, menjél már, na ne olyan gyorsan! Affenébe... Na, most meg felfordul, halottnak tettei magát... Hogy ez mitől olyan sürgős neki?... Egye fene... na... mozdulj már...

Ilyenkor mégiscsak meg kell enni, kivéve ha cickány az illető, azt semmiféle macska nem eszi meg, ennek magyarázata nincs, talán csak annyi lehet, hogy eredetileg a cickányokat is *suncus etruscus*nak hívták, na de

egy dolog a gyilkolászás, és másik az evés.

A pocok viszont valami egészen ingyenc dolog, ráadásul kiadós, nagydarab, igazi ünnepi ebéd, megfogni pedig aztán tényleg kölyökjáték, lusta egy jószág.

A denevér nem jó falat, megfogni is nehéz, a hülye emberek azt hiszik, az egér rokona, ez természetesen butaság, miféle állat az, ami szőrös is, meg szárnyas is?!

A madarak elvileg finomak, gyakorlatilag azonban tollasak, ehhez aztán tényleg éhesnek kell lenni, hogy megegye valaki: ragadnak a tollak, kevés a hús rajta, a csontja pedig szúrós.

Házimacskakörökben igen kedvelik a halat, de ez azon falatok egyike, amelyeket a társbérlo ember szolgál fel időnként. Vizes, ami kissé undorítóvá teszi az egészet, igaz, leginkább olajosan szolgálják fel, ami viszont egészen tűrhető.

A kígyó igazi ingyencfalat, az emberek általában frászt kapnak tőle, macskáéknál ez egyáltalán nem kérdés, az egyik fele csapkod, a másik harap, a harapósat kell megfogni. Egy megtermett, ádáz patkányhoz képest edzőmérkőzés. Távoli, nagyon távoli, nagyon-nagyon távoli rokonok a macskafajban, a mongúzok ennek éppen oly specialistái, mint az ugyancsak indiai kígyóbűvölők.

(Szigorúan csak zárójelben szabad megjegyezni, ha valamit szívből gyűlölnék a természet szőrös-bicskás-gyilkos-kecses koronái, akkor az a sündisznó. Elsősorban azért, mert méltatlan, aljas és tisztességtelen konkurencia egér- és kígyópusztítás terén. Másodsorban megközelíthetetlen, mogorva állat, szúrós és zsémbes jószág, ráadásul a tejet is szereti, ami aztán végképp hadüzenetnek számít.)

(kaja)

Apropó, tej.

Macskakörökben féltve őrzött titok: a felnőtt, ivarérett, rendes macska nem szereti a tejet.

Ezt csak hadd higgyék róluk az emberek.

Normális macska a tejtől hasmenést kap, amúgy is fárasztó nyelvel kanalizni, ételnek ital, itálnak étel, egy szó mint száz: nem macska elé való.

A tejfől, az más. A túró is más. A sajt, az igen. A krémsajt különösen igen. Általában véve minden olyan származék, amelynek tejből való előállításánál az emberek verejtéket hullattak, jó és fogyasztásra érdemes. A sima tej... kutyáknak való.

Ők szeretik is, de tényleg.

Ha létezne a világon elvetemült macskafilozófus, Platon-, Descartes-, Swedenborg-szerű lény, valószínűleg megállapítaná: az ismert világ legnagyobb konkurens ragadozója, az ember mégiscsak több haszonnal járt, mint kárral, és *par excellence* haszonállat, ugyanis semmilyen más faj nem volt képes heverőket, szőrös-bojtos, kényelmes dolgokat készíteni, legfőképpen kulináris élvezeteket kitalálni a macskáknak, mint amilyen a whiskey, a kitekat, a gourmet, és ezerféle más dolog, amelyekről csupán felületes kétlábúak gondolják, hogy a nemzetes ragadozók nincsenek tisztában értékükkel és minőségükkel.

Igazi csemege minden macskának a *zakuska*, de erről persze kevesen tudják, mi az. Erdélyi embereknel előfordul, ahogyan sok más is, amiért érdemes velük együtt lakni, de erről majd később.

(élettér)

Mármost szó esett arról, hogy az ember, úgy ahogy van, jó a macskáknak. Jó, mert olyan ragadozó, amelynek

más prédái vannak, mint a macskatársadalomnak, jó, mert önzetlen, jó, mert kényelmes, jó, mert gyakorlatilag minden olyan munkát elvégez, ami miatt a macskák nem kényszerülnek evolúciós zsákutcába.

Nagyjából, persze.

Ugyanakkor nyilvánvaló tény, hogy ez a sovány pár ezer év nem volt elég az embereket igazán megszeretni, na jó, megszeretni még helyel-közzel talán, de ragaszkodni hozzájuk, hát, az kicsit erős lenne.

A macska a helyhez ragaszkodik, a „gazda”, ahogyan macskatársbérlő emberek magukat nevezni szeretik, csupán szerves része a környezetnek, szerves, de nem feltétlen szükséges.

A „hely” zugokból áll, szagokból, vadászterületből, kövekből, fákból, sarkakból, zsákmányból, ellenségek-ből és kihívásokból, a *hely*, az hely és kész.

Minden macska konzervatív, ragaszkodó, területfüggő, és emberek legutóbb ilyeneket maximum a középkorban vagy a délszláv háborúban produkáltak, a gazda jön-megy, a terület marad, a többi futó kaland. Attól a macska macska, az, ami: őslakos, övé a terület és kész, az új gazda megszokja, néha simogat, néha oldalba rúg, ez aztán tényleg fatalitás kérdése.

(Ez a másik dolog, ami miatt az erdélyi ember és a macska között lényeges hasonlóság van.)

(társas, élet)

Ezt a helyet, a területet, mondani sem szükséges, meg kell védeni. Ha van a macskalétnek árnyoldala, akkor ez az. Macskaként a macskatársadalommal egyetlen baj van, és ez abban foglalható össze, hogy túl sok a macska.

(Ez megint kellemetlen hasonlóság az emberiség önmagához viszonyulásával, annyi baj legyen.)

Minden macska életében elkövetkezik a pillanat, amikor megjelenik egy fiatalabb, rendszerint szerencsétlen, életképtelen, nyálas, genetikai zsákutca kismacska. Ebből a nyavalyásból megtúrt társ lesz, aztán egy idő után összevissza vizeli a felségterületet, beleeszik a tálba, beszaglászik a farok alá, majd hirtelen egyszer csak elhiszi magáról, hogy ő az uralkodó, és ami a rettenetes, ő is lesz az. Ez ellen a jog szerinti uralkodónak egyetlen védekezése van: átnézni felette, nem venni tudomást róla, átaludni a sorozatos felségsértéseket, amely stratégia működik ugyan, de ezt csak a macskalélek tudja, milyen áron.

Szögezzük le még egyszer: a macska nemes állat. Ahogyan nem létezhet két szuverén egy őrgrofságban, ahogyan nem élhet együtt két dudás egy csárdában, ahogyan nem lehet a *kettő egy*, úgy macskáéknál sem természetes dolog ez.

Amennyiben hárman vannak, vagy hatan, harmincketten egy helyen, úgy más dolog: klikkek, klánok, nemzetségek, hierarchiák alakulnak ki, a sok baj sokféle oszlik meg, de a macskaélet minősége nagyjából annyira különbözik, mint a skót tanyasi gazda és a bombayi tömegszálló lakosai között.

(szexualitás)

Ami az abszolút szükséges társaséletet, a szexualitást illeti, nos, ez a macskáknál tökélyre fejlesztett gyakorlat, amely az égvilágon semmiféle társadalmi bonyodalmat nem igényel, és végképpen híjával van mindenféle erkölcsi és morális érzéknek.

(Miért, mi az a *morál*?! – kérdezné ilyenkor indignálódva a Macska.)

Ha egy macska párzani akar, akkor általában párzik is. Ez szigorú

tény, más kérdés, hogy meglehetősen ritkán akar, csupán annyira, amennyire a biológiai óra megköveteli. A nőstényeket úgy félévente meglepi az ellenállhatatlan vágy, ilyenkor aztán minden más huszadlagos, és akár csak az elkényeztetett feleségek, egyszerre bőgnék és ordítanak, amíg el nem múlik ez az állapot.

Utána aztán jaj annak a kandúrnak, amely a közelébe jön, ne adj' isten szemtelenül próbálkozik, na de ez az embereknel is ismerős állapot.

Ami a kandúrokat illeti, ők, ahogyan isteni természetükhöz illik, mindig és mindenkor készek az aktusra, természetesen anélkül, hogy ennek túl nagy fontosságot tulajdonítanak. Egy macskapárázás időtartamának pusztá említésétől ideggörcsöt kapnának a feministák, ami pedig az előjátékot illeti, nos, ez gyakorlatilag akkora terjedelemben létezik, amennyit a macskanagylelkűség és macskaönzetlenség kapna az egyetemes világciklopédiában.

A hitelesség kedvéért megemlítendő, akadnak olyan gondolkodók, akik szerint az egyiptomi-görög-római szado-mazochista játékok szoros összefüggésben vannak a macskapárázási rituálékkal. Ezt cáfolni bortság lenne. Fogadjuk el, ők tudják, hogyan kell.

Az is kétségtelen, hogy a pusztá párázás ténye, akár csak a rideg samurájoknál, macskáéknál sem jelent semmi maradandó kötelezettséget. Fizikai szükséglet, amelynek nagyobb fontosságot tulajdonítani dekadens szemlélet lenne. Párázás után csupán az emberek ragadnak egymáshoz. Na meg a kutyák. Ez megint egy beszédes tény.

(haza)

Vén, bajuszos, sokat alvó beavatottak között makacsul él még mindig egy ősrégi legenda, amely szerint valamikor az idők hajnalán létezett egy ősi földrészt, ahonnan végső soron mindenféle műveltség, hagyomány, és általában véve a földi élet eredezik.

Ezt a földrészt több néven ismerik, eredeti megnevezése elveszett, az ősmagyar hagyomány Atapisz vagy AtlanPisz néven tartja számon, angol-szász tudósok Catlantis néven emlegetik, a megnevezés teljesen mindegy: lényege, hogy a teremtés koronái innen származnak, és valamikor ez virágzó birodalom volt, ahol a macskák uralkodtak. Némely macska ezt soha nem felejtette el.

Talán ezért van, hogy a macskák azóta sem a „gazdához” vagy az emberekhez ragaszkodnak, hanem a mindenkori helyhez: az otthon, a haza, a vadászterület olyan fogalom, amelyet a macskákon kívül csak néhány rendkívül fogékony és kezelhetetlen emberfajta tanult meg: a magyarok, az írek, az indiánok és néhány csendes-óceáni bennszülött törzs.

Ha egy macska elveszti otthonát, akkor egyrészt depressziós lesz, nem érdekli a legfinomabb nyúlhusaprólék sem, borzos lesz a szőre és elfelejt dobrombolni, másrészt a legelső alkalommal meglép és megpróbálja felkeresni az elveszett otthont, kerül, amibe kerül, és ebben a szándékában olyan erők vezérlik, amelyekről nekünk, halandó embereknek fogalmunk sem lehet.

Erről a hazakeresésről sokat mesélhetnének amúgy a belső-ázsiai népek, valamint a lemmingek és a lazacok is: de most maradjunk inkább a macskáknál.

Gyárfás Endre

Költői séta az állatkertben

Az elefantszobrok őrizte főkapu előtt megszólított egy korombeli fiú.

– Hülye vagy? Fizetni akarsz, hogy bemehess?

– Dehogyan akarok!

– Figyuzz! Itten ez a vendéglő, a Gundel. Átvágunk a kerthelyiségen, és hátul van egy csapóajtó, azon túl az már az állatkert.

– És ha megkérdezik, hova megyünk?

– Aszongyuk, a Samu bácsit keressük.

– Ki az a Samu bácsi?

– Senki. Samu bácsi nincsen. Nuku. Ők is aszongyák, hogy nem ismerik.

– Erre mi elkotródunk, ugye?

– Frászkarikát! Sajnálkozunk, hogy kár, kár, akkor mink visszamegyünk az állatkertbe.

Elindultunk, mentünk az asztalok és a terítgető pincérek között, s egyszerre csak ott álltunk a csapóajtónál.

Egy lendítés...

Odabent elváltak az útjaink. A srác bevette magát a majomházba.

A világháborúnak nemrég lett vége. Egyes állatházak még romokban álltak, néhány kifutót törmelék borított, a nagy szikláról kiderült, nem is szikla, hanem beton, különben nem látnék a golyó ütötte lyukakon át az üreges belsejébe.

Fagylaltozás közben figyeltem egy kopaszodó, kövér emberre. Szürke köpenyben jött az egyik barlangnyílás felől, és két oroszlánkölyköt szorított a melléhez, körülbelül akkorákat, mint egy-egy pincsi.

Fiatal gondozó közeledett feléje.

– Huszár bácsi – szólította meg –, a pumának nem jut elég hús.

– Úgy oszd be, fiam, hogy jusson!

Akkor még nem tudhattam, hogy Huszár bácsi a pesti zoo lelke, mindentudója, újszülöttek dadája, lázongók nyugtatója, beletörődők serkentője.

A lebombázott pálmaház vasvázára csak egyetlen pillantást vettem, figyelmemet a tó kötötte le. Szárcsák, vadrecék, vöcskök, pólingok, gulipánok, bakcsók, batlák, nyári ludak – vajon télen is nyáriak? –, kócsagok, gólyák. Nevüket mindig elolvasom a kis táblákon, melyekre a képüket is ráfestették.

Hogy is van ez? A gólyának, kócsagnak, darunak már el kellett volna költöznie. *Üres már a gólyafészek / Tetejében a kéménynek... Vándor népe ott halad.*

Tudom, persze, tudom, eszembe jutott: a szárnyuk tövében elmetszettek valamilyen izmot. Nem is próbálkoznak?

Kisebb épület falán fura kép: ha balról nézem, a teve fotóját látom, ha jobbról, akkor az oroszlánét. Könnyen rájövök: a csíkokra vágott fényképeket derékszögben illesztették egymáshoz. Én is fabrikálok majd ilyet.

A valóságos, élő kétpúpú mérgesen köpköd. Meglehet, nem is dühös, csak ez a természete.

A hím oroszlán a barlangja előtt szendereg. Ha felébredne, vajon hány lépésről kellene nekiiramodnia, hogy átugorja a közte és köztem ásító betonteknőt? Még jó, hogy nem rúdugró.

Felkaptatok a Bagolyvárba. Egyetlen farkas járkál odabent faltól falig. Ake-la? Farkas Anyó? Szürke Testvér? Most döbbenek rá, hogy az állatkert tulajdonképpen borzalmas hely. Eddig miért nem gondoltam erre? Engedtem volna, hogy Csibi kutyám és utóda, Csibész így szenvedjen, mint ez az állat?

Fekete párducot, sajnos, nem láttam.

Elpusztult volna az ostrom alatt Bagira unokája, az a példány, amelyikről második elemista koromban verset írtam?

Fekete bunda, zöld szemek...

Mi ez a furcsa szörnyeteg?

Vérengző állat, nem vitás:

fekete párduc, semmi más.

Akkor nagyanyám dicsért meg, később az egyik barátom, aki, miután a négy sort meghallgatta, költőnek nevezett.

Továbbstáztam, és meglátogattam a gőzölgő medencéből éppen kifelé caplató vízilovat, elkezdett és előbb-utóbb folytatandó elbeszélő költeményem egyik főszereplőjét.

A versből már ennyi megvolt:

Afrikában általában

sok-sok állat vár reád.

Itt a szabad állatkertben

élt egy vízilócsalád.

Társbérllőjük is volt, de ez

nem is fontos oly nagyon.

Társbérllőjük egy dúsgazdag

öreg krokodil nagyon.

Szókingcsemet az a tény gazdagította, hogy akkortájt „négyes” társbérletben laktunk. Családunk a négy szoba egyikét birtokolta. Lakótársaink között akadt persze krokodil, ám dúsgazdag nem.

Költői túlzás volt.

A zebrákat nem a poézis szemüvegén át vizsgáltam.

Későbbi pályámat kilenc évesen úgy képzeltem el, hogy majd állatkereskedő leszek. Mi sem természetesebb, mint az, hogy „árumat” az egzotikus vadak körében találok meg.

Ám az üzlet csak eszköz. A végső cél a versenyrendezés. Ha van, márpedig van lóverseny, miért ne mérhetnék össze gyorsaságukat, teszem azt, a zebrák?

Makrancosnak tűnik egyik-másik, állapítottam meg szomorúan a páratlan ujjú patások kifutója előtt. Hátsó lábukat az égbe rúgják, türelem kell hozzájuk, világos, mint a nap.

Egyszer majd róluk is írok költeményt, határoztam el, de csak ha az adok-veszek és a versenyezettetés gazdaggá tesz. Megszívleltem ugyanis nagyanyám mondását:

Költeni csak akkor lehet, ha van miből.

Farkas Gábor

Fecske-kesergő

Ki-be száll, ki-be száll
ablakon a fecske,
csivitel, csivitel
egyre keseregve.

Hol a nyár, hol a nyár?
Csőre csupa hangjegy –
kicsi mag, kicsi mag,
nincs tele madárbegy.

Verébðal

Ősz van, nap simogatja a tölgyek lombkoronáját,
fénytakaróban a táj. Már elköltöztek a fecskék,
hívták őket tenger lágy hullámai messze
el, hol a fény melegít. Mi maradtunk, két verebcske,
két remegő szárnyú – a tavaszt várjuk dideregve.

Kertben csiga

Kertben csiga: meztelen,
cammog járdaszegleten.
Honnan jön és merre tart?
Hol a cél és hol a rajt?

Gondolkodhatsz mindezen –
vagy hogy miért meztelen.
Ez a csiga nem házas,
ingatlanban nem jártas.

Baley Endre
Állatkerti teendők

A zsiráfot megfésülni hogy lehet?
Felhőkre kell kötni tán egy kötelet?
Biztos akad kézenfekvőbb megoldás,
Hajoljon le fésülködni a zsiráf!

Krokodilnak hogy tisztítják a fogát,
mikor este megette a vacsorát?
Nem mossza meg neki soha senki sem,
mert repeta lenne bizony íziben.

Oroszlántól csontot lopni ki merne,
ha házában félálomban heverne?
Sose lehet senki ilyen gondatlan,
akkor se, ha az oroszlán fogatlan!

Vesznek-e a struccnak kötött harisnyát,
ne fázzon meg téli fagyban a strucc láb?
Nem kapható háromujjú harisnya,
Talán egyszer köt majd neki Mariska.

A pingvinnek mindig tiszta a frakkja,
hetente beadja a patyolatba.
Keresheted ilyenkor, de hasztalan,
pingvin nem mutatkozik, ha frakktalan.

Miért nem hordhat papucsot az elefánt?
Egyszer viselt, soha többé nem kívánt.
Felcserélte a papucsok sorszámát,
alaposan fel is törte a lábát.

Fújják-e a vízilónak az orrát?
Ráragadnak egy túlméretes vitorlát?
Soha sem lesz influenzás a víziló,
ha meg mégis, ott az öreg porszívó!

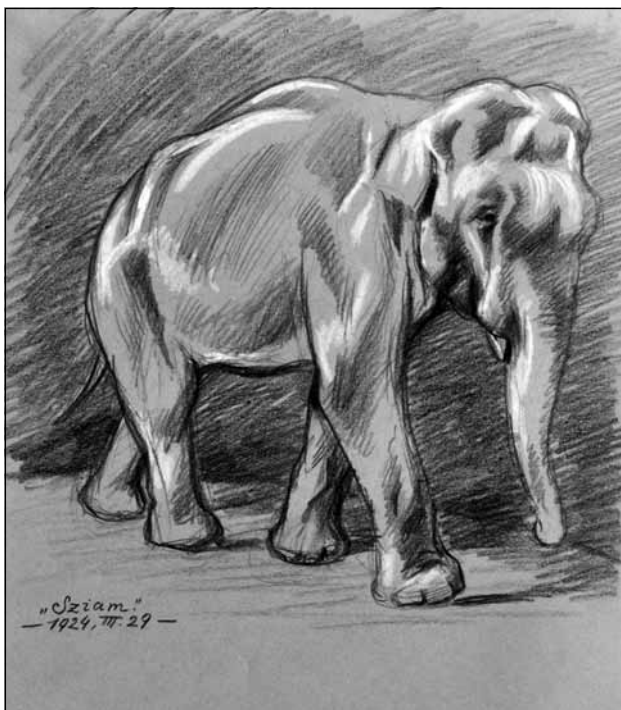
Búzás Huba

Madárzsivaj

ki füttye, hangja édesebb az ég fülének,
 a krúgató géme csuhébenőtt tavon?
 pintyőke zengzeménye csak az ének?
 gerlék burukkolását hallgatom,
 vetélkedők ezernyen...

cigányfürj pitypalattya pengő cimbalom,
 lekottázott dalát ugyan hová vigyem?
 igazságot ki tesz, s ha téved,
 zokog a csér majd irigyen,
 s ki az, ki szólna, tépett

tollával rám kakukkol, rám veti szemét:
 annak én dísztojásként tojok avégett,
 ki mindenben szolgálja erdejét,
 nádas tavát, a rónarétet,
 hogy hírét költsem szerteszét

Balázsi József Attila

Szansin és a tigris

*Tigris, tigris, csóvafény
éjszakáknak erdején,
mily kéz adta teneked
szörnyű és szép termeted?*¹

1. A hegy szellemei. Az animizmus hívei szerint a természet erőiben, a hegyekben, sziklákban, barlangokban, vizekben, állatokban és növényekben démonok meg szellemek lakoznak. A koreai néphagyományban fő szerepet játszik a hegykultusz: a magaslatoknak, sőt a völgyesorosoknak is saját védőszellemük van. A hegy az állandóság, a magasság és a központ jelképe, föld és ég, anyagi és szellemi találkozása. Ugyancsak mély tisztelettel övezi a bérceket a buddhizmus: azt tanítja, hogy nyugalomuk és szépségük kedvez a háborítatlan elmélkedésnek, s a buddhaság, a dolgok szellemi magva szintén ott lappang

Pirosza (alapítva: X. század, Kjongszangbuk tartomány). A szürke háttérből kiugró sokszínű figurákkal és fenyővel az egyik leghatásosabb Szansin-ábrázolás. A kép jobb felének zsúfolt-ságához képest a bal oldala szinte teljesen üres

mindenben, akár csak az animizmus lényei. Hagyományos koreai térképeken – a földjölés (kínaiul fengsuj) szerint – a sarkalatos tájékozdási pontok a hegyek és a folyóvizek, s a falvak évszázadok óta a „mögöttem hegy, előttem folyó” elv szerint épülnek: a hegyek megtörik a szélviharok vad erejét, tűzifával látják el a lakosokat, a folyó pedig ivó- és öntözővizet ad.

„A hegy szelleme a Földet személyesíti meg – a szó szoros értelmében és metaforikusan is – fejlődése legmagasabb fokán, ahol a Föld az Éggel találkozási fogadja legközvetlenebb áldásait, és érint-

kezésbe lép vele.”² Megjelenítése, majd művészi ábrázolása Koreában három fokozatban ment végbe: legkorábban kőrákásokkal idézték fel. Országszerte kisebb-nagyobb kavicsokból, kövekből alkotott halmok magasodnak, lábuknál alkalmasint apró oltárral, két-három gyertyával és egy tál vízáldozattal. Az arra járók gondosan rájuk raknak egy-egy újabb követ, meghajolnak előttük, majd folytatják útjukat. A következő szinten nevét már le is írják: a „Hegy királya, nagy szellem” szöveget festik papírra, vésik valamilyen kemény anyagba kínaiul vagy koreaiul, és elhelyezik egy szentélyben. Végül Szansin ember alakban áll

¹ William Blake: *Tigris* (1794), Kosztolányi Dezső ford.

² Canda 1980: 13.

előttünk: selyemképen, sámánlegyezőn, fában és kőben.³ A múlt század húszas éveiben az ötszázhuszonkét koreai sámánrítusból százhetvenhat a hegyi szellemek tiszteletét szolgálta.

Eredetileg a hegy szelleme nő. Ő azonban sohasem tett szert olyan mérvű hatalomra és befolyásra, mint férfi megfelelője. Kultuszának további bizonyítéka női nevet viselő számos hegy, amelyeknek a csúcsán az oltároknál imádozott személy kizárólag szellemnő lehetett. Isabella Lucy Bird (1831–1904), a Koreáról szóló egyik első európai útleírás szerzője ír a sámánok tevékenységéről, aztán így folytatja:

„A démonok másik, tetemes csoportját a hegyi szellemek, a Szansinrjongok⁴ alkotják. Hegyvidéken mindenütt ráakadtam szentélyeikre, a Han folyó mindkét ágában, forrásoknál és folyóknál, s különösen hatalmas fák árnyékában, borostyánszőlő borította sziklákon – a lapos szikla kiváltképp megfelel oltárnak, s ezért fölöttébb »szerencsés«. Korea legértékesebb exportcikkének, a ginszengnek az őrződémonát tisztelettel övezik, akárcsak a szarvasvadászokét, akit egyöntetűen zordon tekintetű, tigrisen lovagló öregemberként ábrázolnak, hivatalnoki ruhában. Körötte láthatók a háremének emelt oltárok, s vannak nődémonok is, hegyi szellemek, akiket gyakorta japán nő alakjában festenek meg.”⁵

2. Szansin. A patriarchális konfucianizmus hatására később Szansin már kizárólag férfiként jelenik meg. Többféle nemes feladatot lát el: őrzi a hegyet, óvja az embereket betegségektől és rossz szellemektől, a jóra valókat gazdagsággal és gyermekáldással ajándékozza meg; mesékben hozzá fohászkodnak a hős kiszabadításáért. Konfuciusz születéséről olvashatjuk egy XVIII. századi elbeszélésben: „Hiszen tudod, nagy Kung Fu-ce hogy született: anyja mindig imádkozott Niku-san hegy istenéhez, s tőle kapta szent gyermekét.”⁶ Említett tulajdonságaival Szansin szöges ellentéte a nem is oly távoli, tibeti hegyi szellemeknek, akik járványokat és halált zúdítanak az emberiségre. Már régóta nem egyetlen, konkrét hegy szelleme, hanem az összesé. Ebben a szibériai sámánizmus főszellemeihez hasonlít, akik bizonyos természeti erőt testesítenek meg, ám nincsenek röghöz, azaz hegyhez kötve. Szansinnak a kínai mitológiában Lu-vu, 'a hegyhát szelleme' felel meg: tigristestű, emberarcú lény, kilenc farokkal és tigrisre jellemző, éles karmú mancsokkal.

Többnyire a dél-koreai buddhista kolostorok udvarának hátsó részében található a neki emelt szentély, a Szansin-gak. Thenghvája, képe a fő helyen, a bejárattal szemközti falon függ: a taoista, buddhista vagy konfuciánus hagyo-

³ Párhuzamok kínálkoznak több vallásból is. Hatszáz évig a történeti Buddhát különféle szimbólumok (a tan kereke, lábnyomai, üres trón, sztúpa, bódhifa, nyergeletlen ló, napernyő) jelképezték. A korabeli brahmanizmusban is csak kisebb istenségeket, jaksákat jeleníthettek meg. A kereszténységen belül a XII. századig ugyancsak fennállt az istenábrázolás tilalma.

⁴ Szansin(rjong): 'a hegyisten (szelleme)'. Koreaiul a hegy 산 san – a szó a kínai 神 shén 'hegy' átvétele. Konfuciánus értelemben a 산 sin '1. szellem, 2. isten'. A 산 az időtlenség, az örökkévalóság jelképe, határtalan; a 'hegy'-et jelentő másik koreai szó a 岬 mwi – ezt természeti képekben használják, amikor fölötté ott a kék égbolt, a nap, a hold vagy a ludak csapata.

⁵ Bird 1898: 416–417.

⁶ Csunjan szerelme 1958: 9.

mánynak megfelelően ősz öregapónak ábrázolják, hol hajadonfőtt, hol fejrevalóval. Tangunnal, a koreaiak mitologikus ősatyjával⁷ azonosítják, ugyanis a legenda szerint ő a hegy szülötte, aki hosszú uralkodása után hegyi szellemmé változott. A Korea és Mandzsúria határán magasodó Pektu-szan⁸ képét tartalmazó Szansin-ábrázolások Tangunnal meglévő kapcsolatának értékes bizonyítékai. Hegyistenné nemcsak híres személyiségek válhatnak, hanem bárki, aki életével rászolgált. A *Három királyság krónikája* (1285 k.) egyik történetében a férjét sirató hű feleség három lányával a hegyekbe vonul, halála után védőszellemmé változik, s a környék lakói szentélyt emelnek neki.⁹ Népszerűségét tanúsítja, hogy a csarnokába kitett perselybe nemritkán jelentősebb összeg folyik be, mint a főcsarnokéba.

Szansint *A hosszú fülű király* című népmese így állítja elénk:

„Csodák csodája, hogy ki volt a hegyi szellem: egy ősz hajú, öreg ember. Fején koronaszerű süveg, testét hosszú, száz redőt vető, finom szövésű, fényesen csillogó selyemanyagból készült köntös fedte. Kezében egy legyezőt tartott, szeme jóságosan tekintett a legényre. [...] A trón az ősi szellemfa közvetlen közelében állott: nagy, csomós törzsű, öreg tölgyfa volt a szellemfa, nem fenyőfa, amely a hosszú élet jelképeként másutt többnyire szellemfául szolgált.”¹⁰

A hegyi szellem nem magányosan üldögél sem a szentélyekben, sem a Buddha-csarnokok falán: társaságához tartozik alteregója, a tigris, a hegy másik megszemélyesítője. Ábrázolása sokszínű: itt vérengző vadállat, ott stilizált, játékos macska, emitt szürrealista ragadozó, amott a minhva,¹¹ a koreai népi festészet állandó szereplője. Minden kép előtt ott találjuk szobormásukat is egy szekrénykén, a takaros elrendezett áldozati ételek, italok és gyertyatartók között.

3. Minek nevezzék? Fölvetődik a kérdés: miért éppen a *Panthera tigris*, és nem más dúvad szegődött Szansin mellé? A választ a mitológiában betöltött szerepének elemzésével adhatjuk meg. Sajnos, a vele kapcsolatos népi hiedelmek vizsgálatát jócskán nehezíti, hogy a nyelvek nem különböztetik meg egyértelműen a macskafélék alcsaládjába tartozó egyedeket, így nem mindig világos, melyik állatról esik szó. A bali *singa* jelentése ‘oroszlán’, de mivel Indonéziában az oroszlán nem honos, Kelet-Jáván a tigrisre is használják. A jávai *macan* és *sima* gyűjtőnév egyaránt ‘1. tigris, 2. leopárd’ – az ójávai *harimong* csak ‘tigris’. Az indonéz *harimau* ‘tigris’, a *harimau tutul* pedig ‘pettyes tigris’, azaz ‘leopárd’. Malajziában sem mindig választják el a források a tigrist a leopárdtól.

⁷ Tangun ‘a szantálfa uralkodója’: az Ó-Csoszon állam alapítója a koreai mitológiában (i. e. 2300 k.). Újkőkori totemős és kultúrhős vonásaival felruházott személy, szellem, ember és állat harmonikus egységét testesíti meg. Születésnapját a tizedik holdhónap harmadik napján ünneplik.

⁸ Pektu-szan: Kialudt tűzhányó, melynek hófödte orma már mérföldekről feltűnik. Azonosnak tekintik a koreaiak szent hegyével, a Thebekkel, amelynek ‘fehér hósapka’ jelentésű nevét a napkultusszal hozzák összefüggésbe.

⁹ Lásd Ilyon 1997: 61–65.

¹⁰ Voigt 1966: 42.

¹¹ Minhva: Koreai 민화 min-hwa < japán 民芸 mingei. A kifejezést Janagi Munejosi (1889–1961) japán művészettörténész alkotta meg az utcán kapható olcsó emléktárgyak jelölésére.

Azonban semmit sem róhatunk fel a délkelet-ázsiai nyelvek beszélőinek, hiszen maguk a biológusok sem képesek zöld ágra vergődni a macskafélék bonyolult rokoni viszonyait illetően. Linné (1707–1778) eredetileg az összes macskaféléket egyetlen nembe, a macskaformákéba sorolta (1735). Később ez a szám 23-ra bővült, de az utóbbi időben ismét csökkenőben van. Sok szaktekintély csak négy nemet ismer: *Felis* (macskafélék), *Panthera* (párducformák), *Neofelis* (ködfoltos párduc) és *Acinonyx* (gepárd). A molekulakutatás újabb eredményei bizonyára hatással lesznek a macskafélék rendszertanának módosulására, pontosítására.¹²

Archaikus mítoszokban a tigris a termékenység, vadság, kegyetlenség,¹³ erő és hatalom szimbóluma, ezért a nevének kiejtése nemegyszer tabunak számít, mint a kínai-ban a Tang-dinasztia idején (618–907). Indonéziában sohase említik saját nevén, ha a környéken jár. Helyette a *nagyapa*, *nagyanya*, ritkábban *apa*, *nagybácsi*, *bátyó* rokonságneveket használják. Másik gyakori körülírása: *csíkos* (*kabátú*). Gondoljunk csak Kipling klasszikus regényének arra a részletére, amely a tigris csíkozásának eredetét meséli el:

„Csak az Első Tigris nem volt velünk, mert az még az Északi Mocsarak közt bujkált; s amikor hírért hallotta annak a Valaminek, amit a barlangban láttunk, így szólt: – Odamegyek ahhoz a Valamihez, és kitöröm a nyakát. – Egész éjjel rohant, amíg csak a barlanghoz nem ért; de amerre ment, a fák és kúszónövények megemlékeztek Tá parancsáról, lehajtották az ágait, és megjelölték futtában, végighúzva ujjait hátán, oldalán, homlokán, arcán. Ahol megérintették, jel maradt, csík maradt sárga bundáján. És ezeket a csíkokat viselik a gyermekei mind a mai napig. Amikor a barlanghoz ért, a Félelem, a szőrtelen, kinyújtotta kezét, és így nevezte el: »az a Csíkos, aki éjszaka jár« – és az Első Tigris megijedt a Szőrtelentől, és üvöltve nyargalt vissza a mocsarak közé.”¹⁴

Koreai mese a csíkok kialakulását úgy magyarázza, hogy a tigris dohányzás közben elaludt, s a forró hamu kiégette a szőrét.¹⁵

Thapsza (alapítva: XX. század első fele, Csolabuk tartomány). A hegy szelleme élete párjával. Szansinon vörös palást, feleségén zöld ruha. Közöttük Szansin szobra zöld fejfedővel, kezében szerzetesi bot

¹² Grzimek 2003: 369.

¹³ Mindamellet Ázsiában a tigris gyakorta maga a megtestesült jóság. Egy koreai elbeszélés így ír róla: „A tigris természeténél fogva előrelátó, nemes, választékos modorú és előkelő, tiszteli szüleit, bölcs és jószívú, merész és elszánt, ügyes – úgy tűnik, senki a világon nem szállhat szembe vele” (Pak Csivon 2006: 55).

¹⁴ Kipling 1981: 38.

¹⁵ Lásd a mesekatalógus 11. típusú meséjét: Choi In-hak 1979: 4.

4. Vadság és erő. Mivel a tigris, a legnagyobb macskaféle az állatok fedelme,¹⁶ ezért számos törzs totemállata, Délkelet-Ázsiában pedig a hegyek, barlangok szelleme. Közép- és dél-amerikai esőerdőkben helyét közeli rokona, a jaguár veszi át, Ázsiában meg a krokodil. Ez természetes, hiszen mindketten Siva manifesztációi: a tigris a szárazföldön, a krokodil a vízben. Szansinnal rokonítja a tigrist gyermekáldásadó tulajdonsága is: a karakalpak nők meddőség ellen tigrishúst fogyasztanak, meghajlással tisztelik meg a vad lábnyomát vagy tigrisbőrön ugranak keresztül. Kirgiz sámánok a szertartás során a fehér tigristől kérnek segítséget.¹⁷ A taoistáknál a tigris a nyugat jelképállata, és a jinhez kapcsolódik.

A legelső magyar állattani munka (1702) így jellemzi a tigrist:

„A Bölcs Aristoteles az oktan állatokról írott Historiájának 9. könyvének 29. részében azt állítja, hogy Ásiában sokkal kegyetlenebb, Európában sokkal erősebb, Afrikában pedig sokkal többféle formájú állatok teremnek. Amelly elsőben is megtetszik ebben az Ásiai kegyetlen fene vadban. Ennek az ő neve Tigris, Armeniai szó, amely nyilat tészén.¹⁸ [...] igen gyors és mód nélkül kegyetlen állat.”¹⁹

A tigris éjszakai vadász, ezért a bátorság megtestesítőjeként, démonok elűzőjeként tartják számon, gyakran festik ajtókra, kapukra. Koreában faluhelyen napjainkban is látni kiragasztott képét. Kínai előzménye a kapuisten, akinek a tiszteletére bemutatott áldozatokról már a *Szertartások könyve* (a Han-dinasztia kora, i. e. 206 – i. sz. 220) is beszámol. Kínában a katonai rangot viselő hivatalnok ruhájának elejét vagy hátát a Ming-dinasztia (1368–1644) óta jobbadán vadállatszimbólum díszítette: a második fokozatot oroszlán, a harmadikat párduc, a negyediket tigris, a hetediket pedig tigrismacska. Azok a jávai vezetők, akik harcban estek el, vagy más, nem természetes halállal haltak meg, szintén őrzőistenségekkel válnak.

5. A tigris mint hátasállat. Istenségek háta- vagy kísérőállataként Ázsia-szerte gyakori a tigris: a démonokat megfélemlítő mágusokat a hátán ábrázolják, miként a hindu Sivát és Durga istennőt is, akinek szoros kapcsolatát a hegyekkel megerősíti két másik neve, a Vindhjavászini ‘a Vindhja-hegység lakója’ és a Párvati ‘a hegy lánya’ is. Egy jávai példázatban két fivér, Bubuksa és Gagang Aking egy hegy csúcsán vezetnek. Bubuksa mindenféle élelmet fogyaszt, viszont testvére vegetáriánus. Bhata Guru, a főisten elküldi hozzájuk

¹⁶ Jáván régen a nemesek néha a macan ‘tigris’ szót illesztették nevükhöz, családjuk fedelmi eredetére utalva. Mivel a tigris homlokán három vízszintes és egy ezeket összekötő függőleges vonalhoz hasonló mintázat látható, buddhista képeken a kínai 王 wáng ‘király’ írásjeggyel díszítik az állat homlokát. Az ókori Kelet egyes nyelveiben – az uralkodó képességeinek elismeréséül – egyazon szó jelenti az oroszlánt és a királyt.

¹⁷ Egy szumátrai herceg ott alapította állama fővárosát, ahol fehér bivalya megtorpant. Ez hasonlít a kelet-jávai Blambangan Királyság megszervezéséről szóló történethez, csak ott fehér tigris szerepel. Népköltészetünkben a fejedelem paripája, takarója, süvegének és sátrának nemezposztó bevonata ilyen színű. Hérodotosz megemlíti a szkíták fehér, szent lovát (Erdélyi 1961: 179; Hérodotosz 1989: 94).

¹⁸ A magyarban a tigris latin eredetű szó, melynek alapszava az iráni tigrī- ‘nyíl’ (TESz. 3: 917).

¹⁹ Miskolczi 1983: 82–83.

fehér tigris alakját öltött szolgáját, megüzenve, hogy szívesen belekóstolna az emberhúsba. Gagang Aking nem hajlandó feláldozni magát, arra hivatkozva, hogy csupa csont és bőr, de Bubuksa örömmel teszi. A tigris megengedi neki, hogy a hátára üljön, míg a fivére kénytelen mögöttük ballagni. Bubuksa áldozatkészsége a mennyországban megjutalmaztatik.

Csikcsisza (alapítva: 418, Kjongszangbuk tartomány). A háttér kékezzsürke, Szansin köpenye vörös, bélése kék, arany mintával. Botjának végén tökedény fityeg

6. Tigrisfestmények. A koreai népi festészet előszeretettel és bő humorral ábrázolja a tájat a benne-belőle élő növényekkel, állatokkal és emberekkel. Alkotásai műfaját címük alapján szokás meghatározni. Néhány a mintegy másfél tucatnyi témakörből: virágok-madarak, növények-rovarok, bazsarózsa, a hosszú élet jelképei, sárkányok, taoista-buddhista mesterek, tájképek.

A koreai festészet legkorábbi, időszámításunk első századaiban készült mesterművei a kőhalomsírok falait borító, kifinomult ízléssel megrajzolt kompozíciók, melyek között már tigris is előfordul. A négy égtájat mitologikus állatok – Fekete Teknősbéka (É), Kék Sárkány (K), Vörös Főnix (D) és Fehér Tigris (Ny) – képében képzeltek el, s közülük kettő feltűnik a kapukon is: balról a Kék Sárkány, jobbról a Fehér Tigris. Régi szokás szerint újévkor a ház ajtajára függesztették ki őket, hogy távol tartsák a gonosz démonokat. Nem is maradt el a hatásuk: a Fehér Tigris az árvizet, tűzvészt és szélvihart hárította el, míg a Kék Sárkány az öt áldást hozta a ház lakóira: hosszú életet, egészséget, gazdagságot, békét és bátorságot.

Szansin csarnokában általában egyetlen tigris lakik, azonban ritkábban előfordul párosával, például a Hibangszában,²⁰ a Pomunszában, a Podokszában és a Szonggvangszában. A Csungsimsza thenghváján családi idill fogad minket: balról egy nőstény tigris tekint méltóságteljesen ránk, Szansin lábánál pedig két kölyke játszadozik. Jobbról egy szolgáló tesz kezével simogató mozdulatot. Fehér a Pegjangsza tigrise, s a Csogjesza ugyancsak fehér tigrisét fehér palástú Szansin öleli át. Szansin és a tigris nemcsak önálló Szansin-gakban fordul elő, hanem a csarnokok külső falait is díszítheti.

Tigrisen utazó Szansint láthatunk a Csikcsiszában, a Pomunszában és a Pogvangszában. A Csikcsisza egy másik Szansin-képén kettejük barátságos birkózásának vagyunk szemtanúi: a hegyi szellem a hátán fekvő tigris hasára telepedve igyekszik a száját fölfeszíteni. A Heinsza egyik csarnokfalán, egy kapu fölött ugyanazokat a vonásokat viselik, azt példázva, hogy hosszú együttélésük eredményeként egymáshoz idomultak. Messzeséget fürkésző szemük egyformán villan, kackiás bajszuk azonos szögben mered az égnek, mosolyuk is egy tőről fakad. A Pomunsza egyik festményén mindketten békésen szundikálnak.

²⁰ A koreai templomelnevezésekben a 사 sa '1. buddhista templom, 2. buddhista kolostor', az 암 am 'templomocská' jelentésű.

A Pogvangsza vicsorgó tigrise mellett meghökkentő ellentét a barátságos arcú Szansin.

Néha a tigris testét részben vagy teljesen pöttyök borítják, ami a koreai művészek tréfálkozó kedvét mutatja: a tigris anyja vagy nagyanyja félrelépett, innen a szokatlan külső. Teljesen pöttyös például a Hveomsza, a Kimrjongsza (ráadásul szürreálisan lila!), az Okrjongsza és a Ponggoksza tigrise, a Csidzso-kam és a Hongdzseam tigrisének csak a feje.

Megörökítik a művészek a mesék motívumait is. Különösen népszerű a két alábbi történet:

„A tigris belepottyan egy verembe, és kéri a vándort,²¹ segítsen neki kivergődni belőle. Amikor azonban sikeresen kijut, nekitámad és fel akarja falni megmentőjét. Az megkér egy környéken legelésző ökröt, tegyen igazságot.

– Tigris, nyugodtan fald fel a vadászt! – tanácsolja az ökör. – Gonosz teremtmény az ember, éjjel-nappal dolgoztat minket: terhet hurcoltat, földet szántat velünk. S amikor belefáradunk az örökös robotba, egyszerűen levág bennünket. Nem éri be a húsunkkal, még az irhánkra, csontunkra, faggyúnkra és vérünkre is igényt tart!

Ezután a vándor egy fenyőfát kér fel bíraskodásra, és ugyanezt a választ kapja. A fenyő nehezményezi, hogy megcsonkítják ágait, kivágják épületfának és szénné égetik.

Végül a rigóra jut a döntőbíró szerepe. Azt javasolja a tigrisnek, menjenek vissza a veremhez, hogy fogalmat alkothasson az eset pontos részleteiről. Visszaparancsolja a tigrist a verembe, s eközben a vadász nyaka közé szedi a lábát.

Ettől fogva a rigó az ember közelében rakja fészkrét.”²²

A Koreában szerencsés előjelnek tartott rigót általában fenyőfaágon örökítik meg. Különösen szép, szokatlan feldolgozását láthatjuk ennek a témának a szöuli Szukukszában. A Szansin-képek aránylag szigorú ikonográfiáját megtöri a népmesemotívum játszi könnyedsége. A nyüzsgő szolgálhaddal ábrázolt hegyi szellem balra pillant, a jobb oldalán álló tigris pedig ácsingózva, szinte csorgó nyállal tekint a feje fölött repdeső két rigóra. Szép illusztrációja található a mesének a Jongdzsong-kolostorban is.

Lássuk a másik mesét:

„Egy nap a nyúl találkozott a hegyekben a farkaséhes tigrissel. A tigris be akarta kapni, de a furfangos nyúl feltalálta magát:

– Olyan finomságot kapsz tőlem magam helyett, hogy megnyalod mind a tíz ujjadat!

S azzal tizenegy felforrósított követ adott a tigrisnek rizslepény gyanánt. Meghagyta neki, hogy ne nyúljon hozzá, amíg ő vissza nem érkezik a faluból a mártással. Azonban a tigris lenyelt egyet: a „lepény” megégette a száját, a gyomrát, és sokáig más étel nem is ment le a torkán.

Legközelebbi találkozásukkor a nyúl azt ígérte, hogy verebeket hajt a tigris torkába. A tigris újra lépre ment. A nyúl felgyújtotta a közeli bambuszligetet, s az égés zaja ezernyi madárszárny csattogásának tűnt. Mire a tigris felocsú-

²¹ Más változatban a vadászt.

²² A történet másik variánsában rigó helyett nyúl szerepel, lásd Cho Hee-wong 2001: 22–24.

dott, körbefogta a tűz. Egy ugrással ugyan megmenekült, de napokig nyalogatta sebeit az odújában.

Harmadjára télen hozta őket össze a sors. Megszólt a nyúl:

– A folyóban csak úgy hemzseg a sok finom halacska! Lógasd a vízbe a farkadat, és várj türelmesen, míg nem harapnak a halak. Én átsietek a folyó túloldalára, hogy idetereljem őket.

A tigris hamarosan érezte, hogy elnehezül a farka. Azt gondolta a balga, a halak csimpaszkodnak rá. Mire észbe kapott, belefagyott a jégbe. A falubeliek meghallották az ordítását, és elfogták.²³

Ennek a mesének egy másik változatában két nyúl megpipáztatja a tigrist, hogy ne unatkozzék, miközben a halakra vár.²⁴ A Csakszuszonvon faliképe azt a pillanatot örökíti meg, amint a tigris már javában pöfékel. Gyakran a nyúl éppen a dohányt gyűjti meg, mint a szolgál

Csakszuszonvon (alapítva: ?, Szöul). Kékes-szürke alap, a levelek egy része és a pipa ugyanolyan sárga, mint a tigris.

urának. Erre a motívumra utal a koreai mesék kezdőformulája is: 옛날 옛날 호랑이가 담배피우던 시절에 yet-nar yet-nar ho-rang-i-ga dam-bae-pi-u-deon si-jeor-e 'valamikor réges-régen, amikor a tigris még pipázott'. Már egy XVIII. századi lovass csapatot megjelenítő koreai életképről ismerünk egy hosszú csibukot. Hogy a pipázók ne lustuljanak el, a mennyezetről lelógó zsinór vagy bőr hurkába dugták a pipa végét, így két kezük szabadon maradt. Hódoltak a pipázás szenvedélyének a kiszengek is.²⁵

7. Befejezés. Végezetül álljon itt egy zen buddhista párbeszéd, kóan a tigrismotívumokban gazdag irodalomból:

- Hol jártál? – kérdezte Paj-csang tanítványától.
- Gombát szedtem a Tahsiung-hegy lábánál – mondta Huang-po.
- Láttál tigrist?

Huang-po menten, mint egy tigris, bömbölni kezdett. Paj-csang felkapott egy szekercét és csapásra emelte, de Huang-po megelőzte őt egy jókora pofonnal.

Paj-csang jót kuncogott, és visszatért a templomba:

– A Tahsiung-hegy lábánál tigris settenkedik – szólt a gyülekezethez. – Őrizkedjete tőle! Engem épp most mart meg.²⁶

²³ Lásd Cho Hee-wong 2001: 17–19.

²⁴ Mivel a dohány Koreába 1618-ban érkezett Japánból, ez a mesemotívum nem túl régi keletű.

²⁵ Kiszeng: Olyan ifjú leány, aki a vendégét nem csupán testileg gyönyörködteti, hanem eszmét cserél vele a művészetekről, filozófiáról, történelemlről is, lágy hangon énekel, kiválóan táncol, verseket ír és folyékonyan beszél kínaiul.

²⁶ Terebess 1990: 55–56.

Irodalom

- A hosszú fűlű király, ford. Büky Béla, in Voigt Vilmos szerk. 1966, *A három özvegy miniszter. Koreai népmesék*, ford. Büky Béla és mások, Budapest, Európa, 34–45.
- Benkő Loránd főszerk. 1967–1976. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, 3., Budapest, Akadémiai
- Bird, Isabella Lucy 1898. *Korea and Her Neighbours. A Narrative of Travel, with an Account of the Recent Vicissitudes and Present Position of the Country*, New York
- Boomgaard, Peter 2001. *Frontiers of Fear. Tigers and People in the Malay World, 1600–1950.* (Yale Agrarian Studies Series.) New Haven–London, Yale UP
- Canda, Edward R. 1980. *The Korean Mountain Spirit.* Korea Journal 20 (9): 11–16.
- Cho Hee-wong 2001. *Korean Folk Tales*, Trans. by Yoo Hye-kyung (Korean Studies Series, 5.) Seoul–Edison, Jimoondang
- Choi In-hak 1979. *A Type Index of Korean Folktales*, Seoul, Myong Ji University
- Csunjan szerelme. *Verses elbeszélés a XVIII. századból*, 1958, ford. Bang Jong-gab és Tóth Tibor, Budapest, Európa
- Erdélyi Zsuzsánna 1961. *Adatok a magyar népköltészet színszimbolikájához* (I. közlémény), Ethnographia 72: 173–199.
- Grayson, James Huntley 1996. *Female Mountain Spirits in Korea: A Neglected Tradition*, Asian Folklore Studies 55: 119–134.
- Grayson, James Huntley 1997. *The Myth of Tan'gun: A Dramatic Structural Analysis of a Korean Foundation Myth*, Korea Journal 37 (1): 35–52.
- Grzimek, Bernhard 2004. *Grzimek's animal life encyclopedia*. Vol. 14. *Mammals* 3. 2nd ed. Detroit–London, Thomson Gale
- Hérodotosz 1989. *A görög-perzsa háború.* Ford. Muraközy Gyula (Bibliotheca classica.), Budapest, Európa
- Herrfurth, Hans 1972. *Djawanisch-deutsches Wörterbuch*, Leipzig, VEB Verlag Enzyklopädie
- Ilyon 1997. *Samguk Yusa. Legends and History of the Three Kingdoms of Ancient Korea.* 5th print, Trans. by Ha Tae-Hung and Grafton K. Mintz. Seoul, Yonsei UP
- Kipling, Rudyard 1981. *A dzsungel könyve*, 12. kiad., ford. Benedek Marcell, a verset ford. Weöres Sándor, Budapest, Móra
- Коригодский, Роберт Н. – Кондрашкин, Олег Н. – Зиновьев, Борис И. ред. 1961. *Индонезийско-русский словарь*, Москва, Государственное издательство иностранных и национальных словарей
- Kosztolányi Dezső 1988. *Idegen költők*, 2 köt., Budapest, Szépirodalmi
- Mason, David A. 1999. *Spirit of the Mountains. Korea's San-Shin and Traditions of Mountain-Worship.* Elisabeth, N. J., Seoul, Hollym
- Miksic, John N. 2007. *Historical Dictionary of Ancient Southeast Asia* (Historical Dictionaries of Ancient Civilizations and Historical Eras, 18.), Lanham, Maryland, Scarecrow Press
- Miskolci Gáspár 1983. *Egy jeles Vad-Kert Avagy az oklatan állatoknak története* Miskolci Gáspár által (Magyar Hírmondó.), Budapest, Magvető
- Pak Csivon 2006. *A tigris intelme*, ford. Fendler Károly, in Osváth Gábor szerk. 2006. *A tigris intelme. Koreai elbeszélések*, ford. Ambrus Éva és mások, Budapest, Terebess, 55–58.
- Pál József–Újvári Edit szerk. 2001. *Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*, 2. jav. kiad., Budapest, Balassi
- Rawson, Hugh 1981. *A Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk. Being a Compilation of Linguistic Fig Leaves and Verbal Flourishes for Artful Users of the English Language*, New York, Crown
- Шариф, Шахрул ред. 1972. *Русско-индонезийский словарь*. Москва, Издательство Советская энциклопедия
- Terebess Gábor szerk. 1990. *Folyik a híd. Zen/ csan buddhista anekdoták*, ford. Terebess Gábor (Bibliofil könyvek.), Budapest, Officina Nova
- Tokarev, Szergej A. főszerk. 1988. *Mitológiai enciklopédia* 2 köt., ford. Bárány György és mások, Budapest, Gondolat
- Yoon Yeolsu 2002. *Folk Painting*, Trans. by Nam Wonjun (Korean Art), Seoul, Yekyong

Balázs Géza

Ősotromb, toportyánféreg

Rosszul besorolt állatok

Umberto Eco (1999: 75–76.) elmorfondírozik azon, hogy mi a kacsacsőrű emlős, és miért az a megnevezése: „Ezt a különös szerzetet mintha direkt arra találták volna ki, hogy fügét mutasson bármiféle – akár tudományos, akár népi – osztályozási kísérletnek: átlagos hossza mintegy fél méter, körülbelül két kilót nyom, lapos testét sötétbarna szőrzet borítja, nyaka nincs, van viszont hódfarka; kacsáéra hasonlító csőre felül kékes, alul rózsaszín vagy tarka foltos, nincs fülkagylója, négy lábán öt-öt úszóhártyás, de karomban végződő ujjat találunk; olyan sokat tartózkodik a víz alatt (ott is táplálkozik), hogy joggal vélhetnénk hálnak vagy kétéltűnek, a nőstény tojásokat rak, kicsinyeit azonban szoptatja, annak ellenére, hogy emlők nem láthatók a hasán (mellesleg a hím heréi sem látszanak, ugyanis belsőleg helyezkednek el).” Az első ausztrál telepesek sem tudtak mit kezdeni vele, vakondnak hitték, elnevezték watermole-nak. Az eset klasszikus példája Marco Polo, aki Szumátra szigetén orrszarvúkat fedez fel. Még nem látott ilyet, ezért az általa már a mondákból ismert állathoz, az egyszarvúhoz (unikornis) hasonlítja, annak is nevezi. Bár hozzáteszi: furcsa egyszarvúak, nem fehérek, nem karcsúak, szőrzetük bivalyra emlékeztet, fejük a vaddisznóra, lábuk az elefántra, szarvuk fekete és vaskos, nyelvüket pikkely borítja: „(s)zemre igen ocsmány állatok” (Eco 1999: 75.).

A kis példa azt tükrözi, hogy a világértelmezésnek, világmegragadásnak (a valóság tükrözésének) hányféle útja, lehetősége van, s ráadásul ilyenkor rendszerint a saját, meglévő ismereteinket és módszereinket hozzuk mozgásba, általuk értelmezzük a világot. S szinte mindig ennek foglyai is vagyunk, s a nyelvünk foglyai is, amely tükrözi ezt a bizonytalanságot. A világleírás viszonylagosságának iskolapéldája egyébként már az Udana-gyűjteményben megtalálható, a vakokról és az elefántról szóló tanmesében (idézi: Bencze 1982: 455–456.). Az eredetileg buddhista szövegnek számos keleti (hindi, szufi stb.) változata ismert. Egy tömör példa:

„Volt egyszer egy falu, ahol az emberek mind vakok voltak. Ebben a faluban lakott egy vak király és öt vak bölcs is.

Egy nap egy elefánt érkezett a faluba, nagy zajt csapva, s megállt a főtéren. A falubeliek igen megijedtek az óriási jövevénytől, s kétségbeesetten próbálták kifürkészni kilétét. A király megparancsolta az öt bölcsnek, hogy derítsék fel a betolakodót és tegyenek neki erről jelentést.

Mind az öt bölcs más-más irányból közelítette meg a teremtményt. Az első az elefánt oldalát tapogatva kijelentette, hogy egy óriási mozgó fal érkezett el hozzájuk.

A második a lábát fogta meg és azt állította, hogy nem, az nem fal, hanem egy óriási mozgó fatörzs.

A harmadik megfogva az elefánt farkát kijelentette, hogy nem ért egyet a másik kettő véleményével, mert szerinte egy óriási kígyó jött el a falujukba.

A negyedik, aki a fülét ragadta meg, úgy gondolta, hogy az igazság az, hogy a jövevény egy óriási mozgó levél. Az ötödik, aki az elefánt ormányát találta megfogni, kijelentette, hogy valójában a jövevény nem más, mint egy hosszú, vastag cső.

A vak falu jelképezi azt a spirituális vakságot, amelyben pillanatnyilag az egész világ szenved. Az öt bölcs pedig a különböző vallásokat jelképezi, amelyek a láthatatlan Istent más-más irányból közelítik meg, különböző jellegű tapasztalataik hatására. Vakságunkban azon vitatkozunk, hogy a valóságban milyen Isten, amikor csak EGYETLEN ISTEN LÉTEZIK, amely tulajdonképpen minden létezőben jelen van.”¹

Egy másik történelmi példát is felhoz Umberto Eco (1999: 160.), a spanyoloknak amerikai partra érkezése után az aztékokkal való találkozását, s az ismeretlen lények és tárgyak beazonosíthatatlanságából fakadó végzetes tévedést: „A tengerpartra elsőként lesiető aztékok szemtanúi voltak a konkvisztádorok partraszállásának... (A)z őslakók későbbi krónikáiból ismerjük..., hogy több dolog is mérhetetlenül elképesztette őket: a hajók, a spanyolok rettentő és fenséges szakálla, a természetellenesen fehér bőrű, páncélt viselő »földönkívüliek« vasból kovácsolt rémisztő fegyverze, puskáik, ágyúik, acsargó kutyáik, végezetül pedig a soha nem látott, lovasaikkal félelmetes egységet alkotó szörnyek, a lovak.” Mivel az aztékok még nem láttak lovat, s a szerszámoktól nem tudták megkülönböztetni a lovast és a lovat, először úgy gondolták, hogy szarvasok nyergében ülnek. Az írnok piktogramos üzenete fennmaradt: az idegenek olyan magas szarvasokat ülnek meg, mint a házak teteje (Eco 1999: 161.).

A kacsacsőrű emlőst és a szarvasnak tűnő lovat azért hozza fel Eco, mert könyvében arra figyelmeztet: a világról alkotott képünk interpretáció eredménye, voltaképpen minden interpretáció. Az ismeretlen jelenségekkel szemben gyakran a „közelítés” (hasonlítás, analógia) módszeréhez folyamodunk, az ismereteinkben már meglévő tartalomhoz igyekszünk illeszteni az újat. Ez a tartalom rendszerint egy nehezen körvonalazható kognitív típus, prototípus, bizonyos jegyek nyalábja, mely segítséget nyújthat más egyedek/tagok felismeréséhez. Ez leegyszerűsített, sematikus kép, és nagyon becsapós lehet. Emlékezzünk arra, hogy várakozáskor a távolban milyen gyakran véljük szívünk választottját feltűnni, azután közeledve kiderül, nem is ő az. Itt a vágyakozás, várakozás okozza a beelátást. S az a jelenség is erre utal, hogy általában menyire nehéz felidézni a másik arcát. Vagy az, hogy ha valakin valami jellegzetes jegy megváltozik (például a mindig szemüveget viselő leveszi a szemüvegét; valaki kopaszra nyíratja a haját; levágatja a bajuszát stb.), nagyon sok esetben egyáltalán nem ismerjük meg. A másiról alkotott sematikus kép akkor is csapdát állít, ha egy jól ismert kollégát az úszómedencében pillantunk meg: a fején úszósapka és csak az arca látszik ki. Bár ezerszer láttuk, de nem ismerjük meg.

¹ Részlet Robert Najemi *Istenember* c. művéből – <http://lelekemelo.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=1117956>

Az érzékelés csapdáit, tévútjait a nyelv is tükrözi. Például a már említett téves névadással megjelölt furcsa állat, a kacsacsőrű emlős. A tojásrakó, csőrös, ausztráliai emlős. Ha belegondolunk, az állatnevek között a magyar nyelvben is számos téves rendszertani példa mutatja a világmegismerési problémákat.

Ilyen például a víziló. A nílusi víziló Afrikában élő, nagyméretű, növényevő emlősfaj. Neve ellenére nem a lovak legközelebbi rokona. Nem is a sertésféléké. Mint Rácz János (2012: 495.) írja: „Tudománytörténeti érdekesség, hogy Ernst Haeckel 1866-ban kiadott törzsfája a vízilovakat a cetek közeli rokonaiként ábrázolja. Máig sem tudni, hogyan jutott erre a (helyes) következtetésre.” Nyelvújítóink is kínban voltak, ezért ósotrombnak nevezték.

Ott van azután az Alföldön nemrégiben még igen gyakori földikutya. Neve teljesen félrevezető. A földikutya ugyanis föld alatt élő, vak, lapos fejű rágcsáló. A földikutyafélék az emlősök osztályába, a rágcsálók rendjébe tartozó család, amelybe 30 faj sorolható. „Nincs a hazai rágcsálóknak még egy csoportja, amely ennyire rejtélyes és félreismert volna” – írja Rácz János (2012: 177.). Annyira félreismertük, hogy kutyának neveztük el. Pedig inkább vakond. De persze az se.

A bölömbika kétszeres, de közismertebb nyelvi félrenevezés. Sejthető, se nem bölény, se nem bika. Hanem madár: sűrű nádasokban élő, jellegzetesen bömbölő hangú, varjú nagyságú madár. Az első megnevező a madárnak egyetlen tulajdonságát, a hangját emelte ki. „A bölömbika nevét a hím bömbölészerű párzási hívóhangjáról kapta, amely gyakran igen messze elhallatszik. Amikor megszólal, azt mondják: »Bőg a láp bikája.«” (Rácz 2012: 102.). A legtöbb népryelvi megnevezése is ugyanilyen rendszertani nonszensz: nádibika, vízibika, bömbölő bika, bőrbömbika...

Gyakori tréfa forrása az ebihal (ebhal) is. Merthogy nem kutya és nem hal, hanem a béka (kétéltű) kopolytűs lárvája. Az ebi előtagban az eb rejlik (igaz már a latin előzményében is: umbra canina, tehát a téves besorolás innen fakad) (Rácz 2012: 155.).

S vajon mi a lótetű? Másik (népies) neve: lóbogár vagy lőtűcsök. Természetesen nem tetű. De tűcsökfélé. A Pallas-lexikon még minősíti is: „egyike a legvisszatetszőbb és legkárosabb rovaroknak”.

Nincs kapcsolat a hüllő teknősbéka és a kétéltű béka között. Hacsak az nem, hogy vízben élnek. Persze megmagyarázható: a teknősbéka szó előképe a német Schildkröte (páncél + varangy), tehát vagy tükörfordítás, s akkor már a németek rontották el, vagy azonos (téves) szemlélet. Próbáljuk meg itt is rekonstruálni a névadás pillanatát! Amikor a két állat a saját környezetében tartózkodik, csak a fejük látszik ki a vízből, s ez a részlet részlegesen hasonló.²

És hogyan kapta nevét a sündisznó? Nagyon régi szavunk. Korábban főleg sündisznó. Viszont a mai tudományos szóhasználatban a süllő már egy más család. A sündisznó további nevei is furák: szőrdisznó, szőrmalac, de – hogy tovább bonyolítsuk az ügyet – van süllőkutya, disznóborz neve is (Rácz 2012: 426–427.). Őseink valahogy a disznóhoz kapcsolták... Talán azért, amiért a következőt is!

² Szűcs Gábor (ELTE) ötlete. Egyébként az ő kérdései nyomán született ez az írás is.

Hiszen a tengerimalacnak sincs köze a disznókhoz! Viszont nem mi hasonlítottuk így először, a német Meerschweinchen és az orosz alak tükörfordításával van dolgunk (Rácz 2012: 452.). A tengeri előtag a tengeren túli származásra utal. Persze kell lennie magyarázatnak a malac névre! Talán visító, rőfögő hangjáról, talán arról, hogy korábban Dél-Amerikában a húzáért tartották, mint a malacot (csak nem a sündisznót is?), talán azért, mert táplálékát a földet túrva keresi, mint a disznók, valamint esetleg azért, mert testalkata kissé a malacéhoz hasonlít (Rácz 2012: 452.). Van tehát találgatni való tengerimalac-ügyben: hangja, húsa, mozgása, testalkata... A jelenségre talán használható az antropomorfizmus (emberi formák, emberre jellemző tulajdonságok átvitele más természeti jelenségekre) mintájára alkotott műszó: zoomorfizmus (állati tulajdonság átvitele – istenekre, emberekre, de talán állatokra is).

Mai szemmel nem érthető a toportyánféreg sem. Egyébként aranyakál. A féreg utótag vadállat jelentésű. Az ordít, mint a fába szorult féreg szólás-hasonlatunk sem a köznapi értelemben használt férgekre, hanem a toportyánféregre, azaz az aranyakálra vonatkozik. A fa pedig az állatnak felállított csapdára utal (Rácz 2012: 460.).

A rosszul besorolt állatokra példát hozhatunk a gyermeknyelvből is. Tudni való, hogy a gyermeknyelvben számos olyan jelenség van, amely a valamikori nyelvkeletkezés pillanatához vezethet vissza. A gyermekek természetesen elsősorban hangjuk alapján nevezik meg az állatokat, például: miáu – mijáu – nyau (macska), vauvau (kutya), hápháp (kacsa), röfi (disznó, malac), zümike (méh), pipi (csirke, csibe, baromi – és ez megegyezik a hívószavával is, akárcsak a közismert cica). De a gyerekek mondanak ilyesmiket is: zebbraló (zebra), gorillamajom (gorilla).³ Érdekes mai gyermeknyelvi adat a légszarvas (rénszarvas is).⁴ Emberi létünk titka, hogy minden tudás korábbi tudásból fakad, ezért folyamatosan hasonlítunk, összevetünk, következtetünk. Néha jól, néha rosszul, de rendszerint nagyon pontatlanul. Az észlelést kulturális utasítások vezérlik. Pre-lingvisztikus jelentésalkotási módszerek bukkannak fel – a gyermeknyelvben is. Ennek maradványai, zárványai ezek a furcsa állatnevek, amelyek kirívóan elütnek a száraz, tudományos rendszertani nevektől. A kacsacsőrű emlős története – mint Eco (1999: 312.) írja – hosszas egyezkedés eredménye. Magán viseli kulturális fejlődésünket. És talán azért szépek, kedvesek ezek a nevek, mert ember voltunkra figyelmeztetnek.

És ne feledjük, hogy minden földi tapasztalatunk nézőpont, beállítási kérdése. Ahogy a korábban már ismertetett keleti mese egy újabb, verses változata tanítja:

John Godfrey Saxe: *A vakok és az elefánt*, hindu mese

Volt egyszer hat hindusztáni, / Tudásszomjtól égtek, / S elefántnézőbe mentek / (Hat vak: ez a lényeg), / Hogy megtudják, mit szeretnének, / Majd ha odaérnek. // Meg is botlott az Első, s az / Elefántnak esve, / Széles, izmos oldalának, / Ordítani kezdte: / „Istenem! Mint egy fal, olyan / Az Elefánt teste!” // A második felkiáltott / Az agyart babrálva: / „Nicsak! Ívelt, sima, éles, / Még a

³ Néhány példa Sütőné Seres Adrienn *Kismamaszlang* című szakdolgozatából

⁴ Egerszegi Anna: *Az etimologizálás jelenségének vizsgálata óvodás korú gyermekek nyelvhasználatában* c. tanulmánya (internet)

vak is látja, / Épp olyan e csodás állat, / Akárcsak egy lándzsa!" // A harmadik is odaér, / S épp az ingó-ringó / Ormány akad kezébe, s ő / Nagy merészen így szól: / „No lám”, mond, „az Elefánt / Olyan, mint egy kígyó!” // A negyedik nagy mohón a / Térdét tapogatja. / „Roppant egyszerű a válasz”, / Szól, „Meséink vadja. / Az Elefánt, kétségkívül / olyan, mint egy nagy fa!” // Az ötödik a füléhez / Talált érni, s mondá: / „Még a vaknak is világos / Ez a hasonlóság: / Legyező az Elefánt: nincs // Találóbb e szónál!” // Ahogyan a hatodik az / Állat felé nyúlkaált, / Megragadta az Elefánt / Felé csapó farkát: / „Ah”, rebegte, „az Elefánt / Kötél-szerű nyúlvány!” // Így hát a hat hindusztáni / Perelt csak egymással, / Zajongtak és erősködtek / Konok makacssággal. / S egyik sem ment sokra a kis / Féligazságával. // A tanulság: / Hitvitázókat gyakorta / Háborúzni látok, / Tudatlanul tapodják a / Mesés Elefántot, / S azon veszekszenek, amit / Egyikük sem látott!⁵

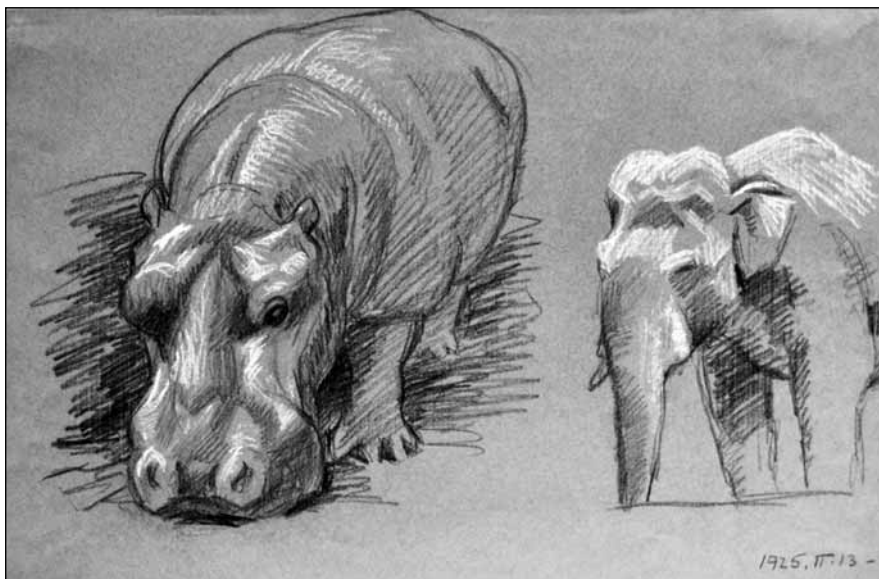
Irodalom

Bencze Lóránt, 1982, *A metaforáló állat*, Magyar Nyelvőr, 106: 455–464.

Eco, Umberto, 1999, *Kant és a kacsacsőrű emlős*, Európa, Budapest

Rácz János, 2012, *Állatnevek enciklopédiája. A gerincesek elnevezéseinek eredete, az állatok kultúrtörténete, néprajza és mitológiája*, Tinta, Budapest

⁵ Az interneten talált vers költője (ahogy írják): nem ismert, nem klasszikus, de nagyon tanulságos és picit mókás. A Loch Ness-i szörny körüli cirkuszt elégette meg a vers szellemes írója. Néhány bántó helyesírási hibát javítottam, de a félreértést nem okozókat meghagytam. Forrás: http://blog.xfree.hu/myblog.tvn?n=ircsike36&pid=27542&blog_cim=A%20vakok%E9s%20az%20elef%E1nt

Holdas Sándor*

Szimba, Szultán és... Lohengrin...

avagy: Hangversenyek az állatkertben

Vidáman beszélgető nők és férfiak csoportja sorjázott kifelé az állatkert híres műemlék kapuján. Késő este volt, ekkoriban ért véget a vasárnapi komolyzenei hangverseny a zoo-ban...

– Szerinted az mély, kissé rekedt bömbölés dúrban vagy mollban hangzott el? – kérdezte nevetve az egyik férfi azt a társát, aki zakóját panyókára vetve hozta.

– Ezt nem tudom – nevetett a megszólított –, de az bizonyos, hogy Szimba hallatta hangját a kifutójából, na meg Szultán is jelentkezett egy-két „trombita-szólóval”, a mérges pávákról nem is beszélve... De úgy látom, senkit nem zavart különösebben, talán hozzátartozik a „hely szelleméhez”, az állatkerthez...

Ilyen és hasonló párbeszédetek gyakoriak voltak azokban az évtizedekben, amikor az állatkerti hangversenyek rendkívül népszerűek voltak a fővárosban.

Amikor az időjárás engedte, hetenként akár négy-öt rendezvénynek adott helyet az a park, amelyben egyébként majmokat, madarakat, tigriseket tanulmányozhattak az érdeklődők.

Valójában a zoo alapvető feladatai között a zenei kultúra terjesztését is meghatározták már a 19. században. Külföldi mintákra – közöttük bécsi példára is hivatkozva – javasolták egy állatkert alapítását, a megvalósítás azonban késett. Csak 1866. augusztus 9-én került sor az állatkert ünnepélyes megnyitására, mindössze egyévi előkészítés után, bár 1865-ben már alapszabályban rögzítették a kert céljait és feladatait.

Ezek között a programban a zoológiai és botanikai ismeretek terjesztése mellett szerepelt a zenei közművelés elősegítése is. Ennek érdekében építették meg a Zenepavilont, amely az 1912. évi nagyszabású átalakítást és újraindítást követően is fennmaradt. Az addig csak alkalmilag használt, főleg katonazenekarok által hasznosított pavilonnak ekkor már sokkal nagyobb szerepet szántak!

A főváros vezetői, a zenei élet neves szereplői és az állatkert munkatársai egyetértettek abban, hogy – az egyébként szűkös hely kihasználása érdekében – népszerű operetteket, nívós matinékat és operákat kell bemutatni.

Az operettek és operák számára természetesen a hely csak úgy volt megfelelő, hogy „hangversenyszerű” előadásokat szerveztek. (Ilyen megoldások napjainkban is vannak, ha a helyzet egyik-másik színházunkban ezt indokolja.) A pavilonnal szemben alakult ki a nézőtér, amelyet kezdetben ácsolt padok-

* A Fővárosi Állat- és Növénykert főigazgatója volt 1968 és 1976 között

kal, később egyre kényelmesebb székekkel láttak el, de bizonyos, hogy az első években sok néző végigállta az előadásokat, vagy saját székeiket hozták magukkal (esetleg a konyhai hokedli vagy sámlí szolgált ülőhelyül). Bizonyos az is, hogy a mai hatalmas berlini szabadtéri színpadhoz hasonlóan sok néző pokrócokon ült, vagy éppen leheveredett... Későbbi fejlemény volt, hogy a szomszédos Gundel vendéglő kertjében, teraszán a hangversenyek idején vacsorát kínáltak, így sokan – főleg a tehetősebb vendégek – itt, szinte páholyban ülve élvezték a Gundel-palacsintát, valamint a Coriolán-nyitányt egyszerre. Így tehát az oroszlánok, pávák és elefántok hangjai mellett felhangzott a tányérok és evőeszközök zaja is...

Egészen pontosan nem tudjuk, hogy mikor mutatták be az első hangversenyt... Bizonyos, hogy az akkor népszerű Vasárnapi Újság 18. számában már beszámoltak zenei eseményekről. Valószínű, hogy az első jelentősebb koncertet a „második megnyitó” délutánján, 1912. május 20-án rendezték. Fennmaradt egy-két korabeli plakát is, melyek szerint az első előadást délután, a másodikat este rendezték. Ez utóbbinak végét éjfélre jelezték. Joggal feltételezhetjük, hogy alaposan túllépték az éjféli befejezést a nagy sikerre való tekintettel.

A nyitó hangverseny és a további koncertek sikerét az is elősegítette, hogy a lelkes és kitűnő karnagyok pompás zenekarokat szerveztek, vagy éppen meghívtak. Így került ide a Filharmóniai Zenekar, egy másik, operaházi muzsikusból verbuvált társaság (hiszen jórészt nyári szünet volt a színházakban), meg éppen szerződés nélkül is akadtak jó muzsikuskok. Egyes kitűnő zenészek neve szinte összeforrt az állatkerti hangversenyekkel. A teljesség igénye nélkül említem meg Wischendorf Henrik, Müller Károly, Szikla Adolf, Rieger Alfréd és Reiner Frigyes vagy Bor Dezső nevét. Vállaltak előadásokat zenés színházi zenekarok is. 1923-tól kezdve rendszeresen játszott itt a Székesfővárosi Zenekar is.

A második világháború utáni években a csaknem teljesen lepusztult zoo zenei életében jelentkezett az egyik legnagyobb egyéniség, Komor Vilmos. Ő már fiatal muzsikuskorában megismerkedett a zoo-koncertekkel, azok sajátos hangulatával, és egész életében nagy kedvencei is maradtak. Mellette „beleszeretett” az állatkerti világba Ferencsik János, Kenessey Jenő, Lukács Miklós is. Ennek következtében elsőrangú muzsikuskok és énekesek jöttek a zooba, elfogadták a furcsa és sokszor szűkös viszonyokat, megszokták a pávák rikoltozását Wotan búcsúáriája közben, Szimba és Szultán zajosságát az Álarcosbálban... stb.

A lelkes karnagyok példájára nagyszerű énekesek is megjelentek az állatkertben. Itt lépett fel Alpár Gitta, Laurisin Lajos, Orosz Júlia. Tömött nézőtér előtt a Rigolettót énekelte Svéd Sándor... Az operett kiválóságai sem kerültek el az állatkertet. Játszott itt Király Ernő, Kosáry Emmi, Rátkai Márton, később Latabár Kálmán, Ráttonyi Róbert, Salamon Béla is... Nehéz lenne kivétel nélkül felsorolni azokat a magyar és külföldi művészeket, akik feladatokat vállaltak a különleges körülmények között az állatkertben.

Sokan meglepődtek a későbbi években azon, hogy az ismert, szűkös színpadon még balettet is bemutatnak! Pedig a *Hunyadi László* Palotásával kezdődő balett-esten Csinády Dóra, Fülöp Viktor és Pásztor Vera táncolt...

A második világháború után, a még jórészt romos állatkertben hamar felhangzott a zene. 1948 nyarán újranyitott a szabadtéri színpad. Sikeres nyitóestje után egy héttel már Wagner-estet rendeztek, Lukács Miklós vezényletével. Nem is részletezem tovább, az a tény, hogy abban az évadban 21 előadásban 14 operát mutattak be. A közönség a szó legszorosabb értelmében éhes volt, de nem csupán kenyérre és húsrá (talán lóhúsrá?), hanem a zenére is. Kikapcsolódni, a sok borzalmat felejtetni akarták Johann Strauss vagy éppen Wagner zenéjével.

Mi is lehetett volna azokban a hónapokban kedvesebb, andalítóbb, mint a színpad történetében jubiláló operettest, ahol a MÁV Szimfonikusok mellett – többek között – az akkor nagyon népszerű Háy Erzsébet is fellépett...

A sok kedves emlék között érdemes felfigyelni arra, hogy a hazai média eléggé mostohán bánt az állatkerti koncertekkel. Annak ellenére, hogy évtizedeken keresztül egyedül az állatkert tudta – nagy erőfeszítésekkel – zenei programját folytatni, csak egy-egy méltató cikk, néhány elismerő, olykor fanyalgó beszámoló jelent meg a koncertekről. Ezekben jó „poén” volt az elefántok trombitálása és a pávák rikoltozása. A lelkes muzsikusokat, énekeseket és a közönséget azonban ezek sem zavarták... Meglepő talán az is, hogy még maguk az állatkerti vezetők vagy dolgozók sem „propagálták” kellően a koncerteket. Nem írtak például arról, hogy az olykor sokezres nézősereg hogyan viselkedik a különleges helyszínen.

Gondoljunk csak arra, hogy a nézőtér mellett tartózkodtak a mérges kígyók, nem voltak távol a nagyragadozók ketrecai sem...

A kert dolgozói természetesen mindent megtettek annak érdekében, hogy a zenét élvező közönségre semmi veszély ne leselkedjen. Ott helyezkedtek el a színpad környékén, a veszélyes állatokat folyamatosan ellenőrizték, figyelték.

Ha szükségesnek látták, akkor emelték az állatgondozók szolgálatát is.

Örömmel nyugtázhathatjuk, hogy évtizedeken keresztül nem volt semmilyen, a helyszínből adódó baleset, riadalom, pánik sem! Ez a tapasztalat megegyezik számos külföldi állatkert tapasztalataival. Nagyon sok zooban működik szabadtéri színpad, San Diegótól Phenjanig, de nem tudunk semmi rendkívüli eseményről.

Az állatkert továbbra sem kíván lemondani a zenei programokról. Igaz, a Zenepavilon és a nézőtér helyén napjainkban botanikai bemutató, a Japánkert látható, talaja alatt azonban rengeteg épülettörmelék (sittet) találhatunk.

Hátborzongató, háborús emlékek ezek...

A vezetők és a főváros illetékesei próbáltak más helyszínt találni a kertben.

Felvetődött a Nagyszikla alatti, jókora „barlang” felhasználása vagy a Kisszikkla alatti Barlangmozi valamilyen bővítése. A jelenlegi vezetők az utóbbi években a Fesztiválzenekarral olyan koncerteket rendeztek, amelyek vagy a főkapu és az egyemeletes irodaépület (ma állatorvosi rendelő) szögletében, vagy pedig a tengeri akvárium bejáratánál, a Nagy-tó mellett kaptak helyet. A hírverés csak minimális volt, plakátok sem hirdették a „jeles eseményt”, mégis telt ház volt, sok új érdeklődő mellett néhány idős zenebarát is megjelent, akik Ferencsiket, Jámbor Lászlót, vagy a nagyon szép és szexepiles Réthy Esztert emlegették, aki

Offenbach *Szép Helena* című nagyoperettje kedvéért hazalátogatott Bécsből... Ki tudja, talán... lesz még egyszer, valamikor, újra Állatkerti Színpad és izgalmas, nyári koncertsorozat...

Akik bővebben kívánnak a témával foglalkozni, azok számára javasoljuk a következőket.

Egy magyar nyelv és irodalom, valamint színháztörténet szakos, végzős bölcsész hallgató kitűnő szakdolgozatot állított össze 2010-ben az állatkerti zenei programokkal kapcsolatban. A ritka értékes, hézagpótló munka a Pannon Egyetem szellemi tulajdona, ott hozzáférhető az érdeklődők számára. Megérdemelte a „kitűnő” minősítést.

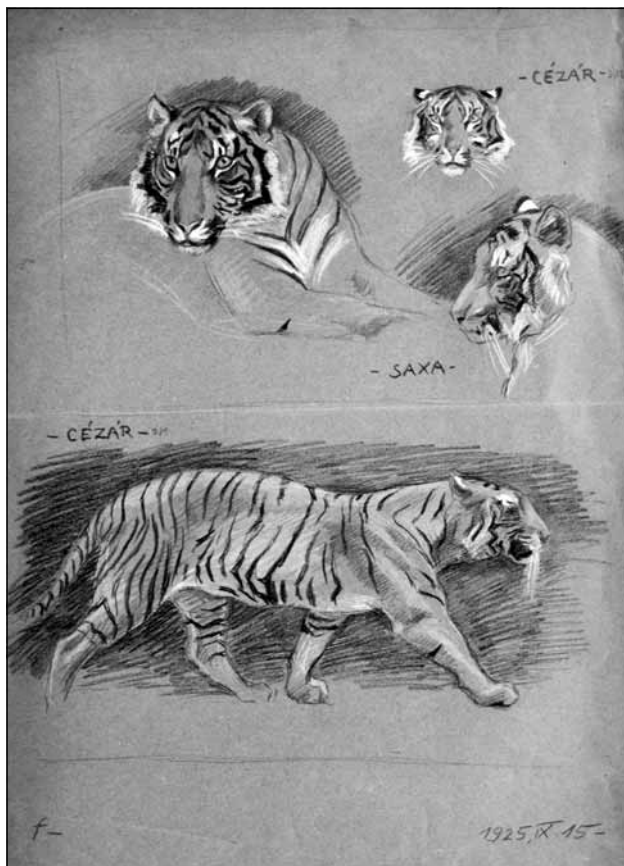
Parányi Réka: *Állatkerti Hangversenyek*, Pannon Egyetem, Veszprém, 2010

Néhány utalást, adatot, méltatást találhatunk könyvekben:

Szidnainé Csete Ágnes: *A 125 éves Budapesti Állat- és Növénykert története*, Budapest, 1991

Persányi Miklós (szerk.): *Ablak a Természetre. Évszázadok Állatkertje Budapesten*, Budapest, 2001

Holdas Sándor: *Az Állatkert belülről*, Agroinform Kiadó, Budapest, 2008

A Fővárosi Állat- és Növénykert idén ünnepli századik évfordulóját annak az átépítésnek, amelynek során mai megjelenését, építészeti karakterét és hangulatát elnyerte. Az évforduló alkalmából a Napút folyóirat és a Fővárosi Állat- és Növénykert rendhagyó pályázatot hirdetett a nagyközönség és az Állatkert évszázados kapcsolatának témakörében...

A pályázat befejeződött. A beérkezett pályamunkák közül a zsűri tizenegyet talált közlésre méltónak.

Az eredmény:

I. díj: **Csehk Edit**

II. díj: **Miczki Gábor**

III. díj: **Hekl Krisztina**

Jutalmazottak: **Böjthe Pál, Draskovics Mariann, Gajdó Ágnes, Mohácsi Zoltán, Roflics Fanni, Ronga Eszter, Szlafkay Attila, Váradi B. László.**

A két kiíró felajánlott szerény díjalapjából az I. helyezett 30, a II. helyezett 20, a III. helyezett 10 ezer forint értékben nyert állatkerti belépőt, illetve kapja a Napkút Kiadó könyvcsomagját, a többiek esetében ez az értékhatár hétezer forint. (A jutalmakat ki-ki postán kapja meg.) Gratulálunk!

Valamennyi pályázónak köszönjük beküldött művét, sikereket kívánunk további alkotói útkeresésében.

Csehk Edit

Mókás mini(s)zootár

Alapfogalmak

állatkert Emberek tervezte hely – esetleg ketrecekkel – rengeteg elevennek, természettnek és tenyésztettnek. E helyre emberek, gyerekek mennek, nevetnek, s esznek percedet, melyet ezer meg ezer beste s szende egyed szerfelett kedvvel enne meg, de nem lehet. Perecedet te edd meg!

állatsimogató E helyen védetten telnek el percek. Gyermeknek leereszkednek, és kecskéket, fehér egyedeket – melyek bégetnek – meg egyebeket kényeztethetnek, kereskedelembe szerzett csemegével etethetnek. Kezded?

játékmester Gyerekeknek szervezett rendezvények kedvelt jelmezes mestere, nevezetes esetekben gyermekedet lepheted meg vele. Megrendelheted.

játszóház Méretes légkevert vendégtéren hetven meg egy meg egy meg egy meg egy meg egy meg egy meg egy meg egy meg egy meg egy gyermek lehet egyszerre hét meg egy meg egy meg egy meg egy teremben. Egy meg egyet egybeszedve, végeredményt elnyerheted.

látogató Kedves emberek, gyerekek serege, mely rengeteg kedvvel les eleven egyedeket. Neves fenegyerek természetes emberek védelme mellett jelent meg fentnevezett helyen. Neje bejegyezte: „Remek hely!” Megnevezed?

örökbefogadás Rendszer, melyben jelképes neveltire tehetsz szert, s kedvenced fényképét megszerezheted. Évente teret engednek egy jeles rendezvénynek, melyen nevelteddel meg egy emberrel lehetsz, s egy sereg részletbe beleshatsz. Keress kedvencet!

Varázshegy Vénhedt hegy belsejében rengeteg szerkesztett egyedet lelhetsz. Legkedveltebb egy természetes cet meg emberek eleje. Kegyetlen melegben enyhet lelhetsz e helyen, mert elrejt, fellegtelen egéd melege nem perzselhet. Ember s természet eredete, jelene, eltelt ezer éve megjelenhet eszedben. Meglelhetsz szerkezeteket, esetleg cselekedhetsz vele. Gyere!

Növények

bételdió Nemes leveles egyed termése, melyet keleten rendszeresen ettek. Te ne tedd! Belebetegedhetsz.

bors Nemes cserje legelterjedtebb fekete szeme, szer, melyet keleten termesztettek, ettek s kereskedtek vele. Etele szerette. Egyéb helyeken tetemetek kentek be vele. Te belélegezve megkeresheted, mely hely e szer rejteke.

datolyapálma Emberek eleje édenkertben szemezhetett efféle természetes hengerrel. Termése édes csemege, fekete, fehér népek keleten heteket ezen éltek, nedves helyet nem lelve. Dzsemet, zselét, pépet, erjesztett levét, szeszt nyerhettek vele. Zsenge levelét egészséges ételbe tették, s ették. Szerencsés esetben fentnevezett ember tervezte helyen verebek s egyéb begyes egyedek eledele lehet. Te szereted?

kaucsuk Nedves, meleg helyeken terem. Bemetszett kergére elhelyezett edénybe tejnedve lecsepeg. Ne vedeld!

káv Nevezetes termesztett cserje, szemének fekete leve nemes élvezet lehet. Felfedezése érdekes: egy ember észrevette, szerzetesek kecskéje nem szendereg, de kereng. A szentesek szemrevételezték kecskék eledelet. Szedtek szemeket, és este levesként ették. Nem szenderedhettek el, s éberen telt éjjelek. E fekete lé ereje tetemes, mértékkel nyeljed!

kókusz Meleg helyeken termesztett egyed keskeny méteres levelekkel. Termése kereskedelembe kerekded, kemény, nedve kellemes, édes. Belét eheted nedvetlenként ételedbe, édességbe reszelve. Teje tele fehérjével, ételekhez keverve, krémként kellemes. Eheted.

orchidea Meleg, nedves helyen erednek, de egyéb egyedeken levelek mellett, nem terepbe vetve nevelkednek. Szemre helyes egyedek, melyek felett ezer szebbnél szebb lepke lebeg meg kereng, esetleg tenyeredre telepedhet. Keresettek lettek, kereskedelembe veheted, bent nevelheted. Lepd meg vele szeretted!

szegfűszeg Ez egy csepp szeg, nedvetlen begy, keresett szer. Elengedhetetlen eleme édes desszertnek, hegy levének, melyet telente szeretsz. Érzéstelenné tesz beteg testet, emésztést serkenthetsz vele. Leheleted vele kellemesebbé teheted. Tedd!

Állatok

agáma Rengetegféle egyede e nemzetségnek egyenesen rémes. Feje kecses, csepp, teste hengerded s éles fegyverrel felszerelt. Teljes teste megkeményedett képlettel fedett, egyenes, hegyes részletekkel. Ezek nem egyenletesen terjedelmesek. Teste szegélye fekete, benne gesztenye s keskeny erezet. Kedvenc helye rettenetesen meleg s nem nedves terep. Éjjel hever, természete szende, teljesen veszélytelen.

aga varangy Nemzetségének legtermetesebb egyede. Errefelé betelepedett, de eredetét messze lelheted. Rengeteg eledelet szerez, s rengeteg csepp egyedet nemz. Nem csermelyben s tengerben, mellette leled. Éjjel fergetegesen élénk, s nem félénk.

aligátor Meleg, nedves helyeken elterjedt egyed, nem veszélyeztetett. Teste 4 méteres; semleges, fekete részekkel. Fentnevezett ember tervezte helyen ketten éldegélnek. Feléje ne közeledj, félelmetes ellenséged.

antilop Egyesek meleg sztyeppen telepedtek meg, egyéb egyedek hegyekben élnek. Veszélyt érezve szélsebesen elszelelnék. Kecses, keskeny egyedek, természetesek s cseppeket egyként felfedezhetsz. Fejéke, melyet nem vet le évente, nem terjed szerte, nézete kecske- s tehénfélékre emlékeztet.

ara Rejtélyes, rendszerbe nem eléggé rendezett begyes egyed, mely felreppen. Nem hegyekben, egyenes helyeken, esetleg csermelyek mellett él. Leveles egyedek termése kedvenc eledele. Teheted ketrebe, etetheted, énekeltetheted.

babirusza Jellegzetes ferde fejékes, veszélyeztetett egyed, sertésre emlékeztet. Celebeszen s egyéb nedves helyeken leled. Feje éke ereje jelvénye, de esetleg ellenséggel szemben fegyvere lehet. Természetben négyezren élhetnek. Keresd, merre!

borjúfóka Tengerek szélén telepedett le. Teste hengeres, kezével evez. Tengerben reggel s este eledelet keres, melyeket szerteszét tép, esetleg egyben nyel le. Fejéke fekete serte, mely érzékeny, s eledelehez vezet el. Rettenetes melegben renyhe, kevésbé éhes, jelenetet nem rendez, helyette fedelet s permetet értékel.

ecsetfarkú patkánykenguru Védett erszéyes csepp termettel. Éjjel eledelet keres, ezt egy teremben meglesheted. E helyen mesterséges fénnnyel éjjelt teremtenek, melyben egyedek serénykednek, s ezt nézheted.

elefánt Legtermetesebb s legnehezebb védett egyedek, melyek ellenek. Rengeteg évet megélhetnek védett terepeken. Emberek elejének eledele, egyes helyeken szent egyed lehetett, esetleg seregek élére tereltetett. Terjedelmes bele 40 m lehet. Jellegzetes testrésze légzésre, élelemszerzésre kell. Fehér fejéke védelmet jelent, s értékes, rengeteg ember kereste s kedvelte, megszerzte. Ékszered lehet, de ehhez keress pénzt, rengeteget. Nehézkes egyedek, de sebessége 40 felett lehet. Fentnevezett ember tervezte helyen nehezen emelték be ketrecébe. Melegben medence mellett hever, s permetet kedvel.

elefántcickány Kedvenc helye rettenetesen meleg s nedvetlen terep. Sebes egyedek, ellenség esetén fejvesztve elszelelnék. Nevében terjedelmes egyed nevét leled, mert feje jellegzetessége erre emlékeztet. Kedvenc ele-

delében természetek, legyek szerepelnek, de egyebeket sem vet meg. Pesten vénhedt vén hegyben éldégél.

gorilla Legtermetesebb emberféle egyedek, fekete szerzetek. Terebélyes helyre fel nem mennek, lent menetelnek. Leveleket, levélbegyeket esznek reggel kezdve, este befejezve. Egyre kevesebb egyed elhatsz fel. Egyetlen ellenség sem versenyezhet vele.

gyémántcsörgőkígyó Teste megkeményedett képlettel fedett, rendjében legterjedelmesebb s legnehezebb. Este s éjjel les ellenséget, egeret, esetleg begyeseket, de fényben, melegben elhever. Veszély esetén csenget. Mérge ellenszerét megleled, de ne hergeld, életveszélyes!

jegesmedve Ezen nem fekete egyed természetes helyét Jeges-tengerben leled. Eledele vegyes, jég felett s tengerben egyként keres, evezése remek. Tenger jege sem veszélyes ez egyednek, el nem esnek. Pesten jelenleg egynek kedveskedhetsz.

kakagójancsi (kokabura) Neve jellegzetes, benne jeleket lelhetsz, melyek nevetésre emlékeztetnek. Este s reggel megneveltet. Természetes telephelyét messze leled, nedves helyeken. Kedves begyes. Nevetsz?

kéknyelvű szkink Messze, nedvtelen helyeken leled. Jellegzetes bélyege testméretéhez képest terjedelmes kék nyelve, melyet sebesen helyezget. Neme érdekes egyede, mert nem mélyben él. Nehézkesen tekereg, szemet, férget keresve. Evésre „beszerelt” szerve fejlett, de elveszhet. Ez nehézséget nem jelent, helyette „beszerel” még egyet.

kínai fürj Cseppecske tenyésztett begyes. Természetes helye réteken, cserjésekben lehet. Szemeket, elejtett elédelt megkeres, ketrece nem szemetes, ezért „szemetesnek” nevezheted. Fel nem reppen, kedvenced lehet, esetleg megeheted, mert nevét receptekben megleled.

kolibri Cseppecske, tehetséges egyedek, melyek egyenesen, felfelé, lefelé, fejjel lefelé reppennek, lebegnek. Sebesen verdesve kergetnek legyeket s egyebeket, s mézet keresnek. Egyetlen egyed sem versenyezhet vele. Pesten megnézheted.

krokodil Termetes, rettegett egyedek. Nedves helyeken leselkednek, eszések, mert szervezeten cselekednek. Csmetéket védelmezve fészkek mellett hevernek. Gyermeke helyes, tenyereden elfér, de nem lehet kedvenced. Feléje ne merészkedj!

kurtafarkú szkink Messze, nedvtelen helyeken meglelheted. Hengeres teste nem kecses, fedve fényes, kemény képletekkel. Feje széles, nem kerek. Eleje, vége egyféle, nehezen leled meg. Nehézkesen tekereg, jellegzetes bélyege testméretéhez képest terjedelmes, fényes kék nyelve. Melegben se rest, de sebes egyedekkel nem versenyez. Kerek szerkezetek esetente veszélyt jelentenek. Szegény nem szelel el, de nyelve sebesen leng. Ez védelmet ez esetben nem jelent.

mamba Veszélyes, mérges fekete egyed, mely legsebesebben tekereg, s egyben természetes. Rejtekhelye leveles egyed belseje, esetleg természetek terepe lehet. Természetes helyén meglelve, szelelj el, mert veszélyes és félelmetes. Mérge rengeteg veszélyt rejthet.

medve E beste teste terjedelmes, nehézkés, de veszély esetén s élelemszerzésnél sebesen mehet. Lépése zeng, teste teljes terjedelemben belereng.

Egeret, mézet egyként kedvel. Télen rendre elhever. Természetes ellenséget ne keress, fenegyerek. Bern nevében ezen egyedet lelheted, el ne feledd! **narancs majna** Verebek rendjében, seregélyfélénél leled. Rettenetesen meleg, nedves helyeket szeret. Jellegzetes bélyege élénk, kerek, melyet szeme mellett lelhetsz, ez neve eredete. Pelyhes teste fémesen fényes, fekete. Rendre ketten jelennek meg, de lehetnek négyen, heten, de nem negyvenen.

nyílméreg béka Nedves helyeken él. Testében mérget lelsz, melyet rezes egyedek tettek fegyverek végére, s ezt nevében megteleled. Cseppek, de rettenetesen mérgesek. Ketrebben nevelve nem termel mérget, mert eledele sem mérges.

óriáskígyó Legnevesebb s legelterjedtebb egyed természetes helyén s kedvencként egyként. Tenger, csermely leve lételeme. Fent s lent egyként teker, s evezésben remekel. Este keresnek eledelet. Edényedben nevelheted, de természetes legyen!

oroszlán Termetes s elterjedt beste egyed, „ebek testes ellensége”. Fejének éke serte, mely „feleségkeresésben” szerepet jelent, de ellenfelet egyként elrettent vele. Legnevezetesebb egyedét – mely gyenge s nem mer, de szeretettel merészebb lehet – mesében lelheted. Keresd!

seregély Fekete, kékes és fehér begyes egyed, cseppentett pettyekkel, feje nem méretes. Képe eszes, elevenséget sejtet. Seregben fellegként jelennek meg. Leves terméseket, szemeket esznek. Fészke bélelt, melyben melegbb helyeken kétszer kel gyermeke. Ne veszélyeztesd! Teheneken, sertésen felcser, esetente sebeket, kelést kezel. Cseresznye, szeder kedvence, hessentsd el, termésedet ne szedje le. Reggel s este zengzete messze terjed. Énekében egyéb begyes egyedek énekét – kelepelést, cserregést – fellelheted. Télen délre megy. Ketrebben szende és kedves begyes, éneket, esetleg nevet megjegyez, s téged szeret, dédelgesd!

pingvin Fekete-fehér begyes egyedek, jellegzetes testtel. Nem reppennek fel, eveznek. Felemelkedve egyenesek, nehézkesek. Térddel nem rendelkeznek, ezért nem fekhethetnek, fenékre nem telepedhetnek. Esetlensége ellenére kedves egyed, gyerekek kedvence.

prérikutya Szervezetten él, rendszerrel, mesterral. Telepén méretes termek lehetnek, egyes részekben szerepek nem egyeznek. Veszély esetére megtervezték, merre menjenek. Ellenségek érkezése esetén egy egyed eb-beszéddel jelez, neve erre emlékeztet. Ezen egyedek élete nem stresszes, mert élvezetes percekhez szereznek egy cselekvéssel, melyet szerelmes emberek nyelven végeznek. Cselekedj, ne légy stresszes!

repülőkutya Denevérek rendjében helyezkednek el. Este élénkek, eledelet keresnek. Fejjel lefelé ereszkedve szemlélnék megjelenteket.

selyemmajom Meleg, nedves helyeken fedezheted fel. Eledele leveles egyedek nedve, de férgeket, legyeket s még egyebeket ehett, fészkekbe bebeles. Gyermekeket ketten nevelnek, mert selyemcsemete elég természetes, egy nehezen nevelné fel.

szarvascsőrű madár Nedvetlen helyeken él, esetleg leveles egyedek tetején. Teste pelyhes, fekete, fehér, de egyebek keveredhetnek benne. Szerve, mellyel eledelet vesz be, jellegzetes, nem egyenes.

szivárványlóri E begyesek mézet esznek, szemet, esetleg férget. Leveles egyedeken egész sereg ehet egyszerre. Éktelen zengzeteket keltenek élesen. Sebesen reppennek, egyenesen.

szőnyegpítőn Védett hengeres. Szende, de etetésnél kezdet be ne tedd, mert veszélyes lehet.

szurikáta Cseppecske, teste negyven se lehet. Kedvenc helye széles, nedvetlen terep. Telepeket képeznek benne, melyben egyesek esznek, hevernek, egyéb egyedek hegyelve lesnek, ellenség esetén vészjeleket tesznek, esetenként szerepet cserélnek. Eledelt keresve egyben felkerekednek. Cseppet szemtelenek, élelmeseek, s ez szerencse természetes élethelyzetben. Pesten ezen egyedeket meglesheted, egész rendszerben kémlelheted.

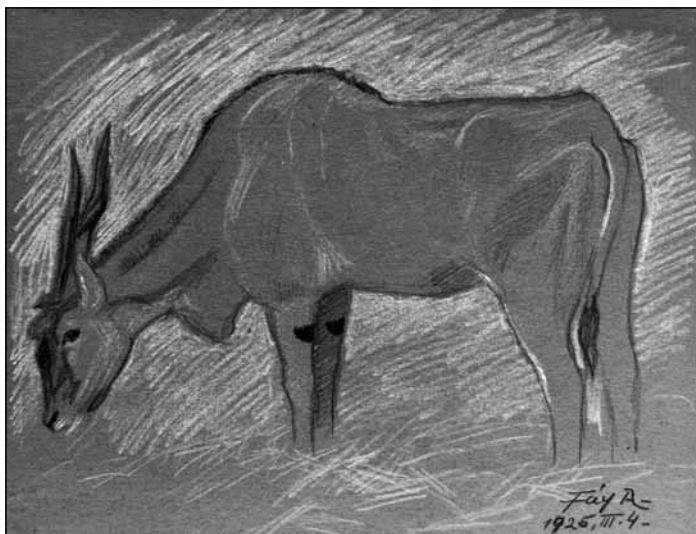
tigris Veszélyeztetett egyed, ebek ellenségeként legtermészetesebb. Csermelyben evezése remek, mellette hemperegve hever. Este és éjjel settenkedve, nesztelen keres élelmet, még egerészésre sem rest. Pesten nemrégén bestegyerekek lettek, jelenleg nevelkednek, keményen edzenek, s jeles eredményeket érnek el élelemszerzésben versenyezve.

varánusz Rettenetesen meleg, nedves helyeken leled. Feje keskeny, kecses. Teste végét hevesen lengetve ellenséget elkerget. Nedves és nedvetlen elemekben egyként sebesen tekernek.

zebu Tehénféle egyed csepp, hegyes, egyenes ékkel fején. Teste nem egyenes, egy helyen megemelkedett. Fentnevezett ember tervezte helyen nemrég lett gyereke, mérete cseppecske, mely ezen egyednek jellegzetessége. Zeb rengeteg szeretetet s védelmet élvez.

zsiráf Egyed, melynek fejét fent, fent, még fentebb, legfentebb keresd. Négyméteres termete részben tévére emlékeztet. Testrésze, mellyel legyeket hessent el, fekete, s terjedelemben méteres lehet. Nyelve se csepp, félméteres, s levelek letépésére megfelel. Feje éke hegyes, de nem meztelen, évek elteltével nem kevesebb lesz, emelkedhet. Csendes egyed, de vész esetén jelez. Gyermeke mekeg, ekképpen én, de befejezem. Te beszélhetsz rendesen.

Vége!

Miczki Gábor

Varázshegy

Szorgalmasan falatozó zsiráf
a fák lombjait ízükről jól ismeri,
azt még csak gondolni sem meri,
hogy valaki ugorhat akkorát,

hogy izmos hátát vagy nyúlánk nyakát
meglepetésből támadva eléri,
életét morogva ekként kéri:
„étekként féld az állatok királyát!”

A víz tükrére írt üzenet gyanánt
előre jelzi mozgó árnyékát,
hogy a vadász neki milyen véget szánt.

Kecses kellemmel kitérve kioltja
a nagy vad támadását, s folytatja
ivását, míg nem csillapszik szomja.

Hekl Krisztina

Samu

Hack Gyula, Samu gondozójának emlékére

Mikor legutóbb arra jártam, rekkenő hőség volt és legalább nyolcvan százalékos páratartalom. Úgy tetszett, az egész épület hatalmas üvegtábláival és pálmáival, a csonka és egész családokkal, nagymamákkal, a kövérkés és sovány párokkal együtt lebegni kezd, majd cseppfolyóssá válik. Egyedül Samu volt a biztos pont ebben a húslevesben, ő nem érezte magát kényelmetlenül, nem tapadt a hátára az izzadt póló, és nem kellett percenként törölgetnie a szemüvegét. Lustán és elégedetten heverészett a sarokban, még csak Indiába sem kellett utaznia a bölcességért, az egyszerűen a lényéből fakadt. Csináljon már végre valamit!, fakadt ki az egyik látogató, legalább tátsa ki a száját, mert így olyan mozdulatlan, mintha már nem élne. Samut ismerve ez teljesen felesleges kérdés volt. Talán ha a halmazállapot-váltás bekövetkezett volna, és a súlyos teste alá folyik a víz, bemutatta volna tudományát, a pikkelyes lábbal evezést és a kőbaltamerülést, egészen addig, amíg az orra hegye kivételével minden el nem tűnik, az eddigieknél jóval nagyobb fricskát adva a világnak.

Samu nem mai darab, három generációra visszamenőleg jól ismerjük. Ő mississippi aligátor, tehát a mi elképzeléseink szerint amerikai, aki az ötvenes években emigrált Magyarországra, pont fordítva, ahogy azt mi tettük volna, ha nagyanyám nem gondolja meg magát. Érkezése évében a radarok Washington felett ufót észleltek, a Marshall-szigeteken felrobbantották az első hidrogénbombát, az orvosok sikeresen kettéoperáltak egy elválaszthatatlan sziámi ikerpárt, és az első színes televízióadással megkezdődött az amerikai gyermekek szellemi leépülése, az aligátornak tehát minden oka megvolt arra, hogy minket válasszon, nekem legalábbis ezt mondták a szüleim, amikor rossz helyen és rossz időben kérdeztem őket.

Samu nálunk egy új világba csöppent. Rákosi Mátyás születésnapját ünnepeltük éppen, országsszerte munkaversenyek indultak, minden magyarnak kötelező volt hozzájárulnia az ünnepséghez, a kisiskolások fogalmazványokat írtak *Népünk bölcs vezére* címmel, dolgozó nők szőtteket készítettek és terítőkbe hímezték a nevét, a postások színes drótokból font virágcsokorral kedveskedtek. A temérdek ajándékot a pártközpont portáján, külön kisablakon keresztül fogadták. A biológiatudomány is meghozta a maga áldozatát, a rákosi viperát rákosréti viperává keresztelték át, a Városligetben pedig újra nyílt az állatkerti pálmaház.

Samu pár éven belül, a tülekedő tömegben megláthatta anyám fehér térdzokniját, és ha picit megemelte a fejét, nagyanyám derékig érő, szappannal mosott és zölddió levében öblített, Nagytéténytől Budafokig híres haját is. Az aligátornak nem kellett cirkuszi mutatóványokat produkálnia ahhoz, hogy felhívja magára a térdzoknis kislány figyelmét. A képeskönyvekben pózoló társaihoz méltó módon hatalmas volt, a farkától az orráig két és fél méter hosszú, sötét-szürke színű, azonban velük ellentétben egy kicsit sem volt félelmetes.

Samu otthona átjáróház volt, naphosszat figyelte a harisnyás és nadrágos lábak között beszűrődő fényt, és amikor egyszer alaposan megvizsgálták azok a kezek, akik eddig az ételt nyújtották be egy hosszú rúd végére tűzve, az is kiderült, hogy nevével ellentétben nőtény. A látogatók rövidesen elmaradtak, volt helyettük puskalövés és dübörgés, majd egy idő múlva oszlopokban menetelő bakancsok csattogó hangjai.

A bakancsok még nem hagyták el az országot, amikor nagymamám már modern nagyivá vált, és a kor szellemének megfelelően rövidre vágatta kontyba tűzött, ősz haját. Az én szemem is rányílt már a világra, amikor újból elmentünk az Állatkertbe. Szüleim jobban szerették volna, ha a saját lábamon megyek, és nem kell engem folyton a nyakukba venni. Felváltva cipeltek, míg én élveztem, hogy közvetlen szemkontaktust tudok felvenni a struccal és a tevével. Valamilyen rejtett genetikai hiba folytán azonban ugyanott kötöttünk ki, ahol anyámék az ötvenes években, és nem is jöttünk el onnan addig, amíg Samu be nem bizonyította, hogy őt nem balzsamozták be az állatkert dolgozói, és nem is díszlet, hanem él és mozog.

A bő egyórás ácsorgás és a szimpátia nem múlt el nyomtalanul. Életkoromból adódóan még nem ismertem fel a két hulló közötti különbséget, ezért azonnal krokodilt akartam tartani a fürdőkádban. A lelkesedés tovább fokozódott, amikor nagynéném, Juli néni felé félúton törpe kajmánt fedeztem fel egy kirakatba helyezett terráriumban. Juli néni kilométerekre lakott tőlünk, és én

addig nem szerettem hozzá járni, mert folyton fájt a feje, ezért egy elsötétített szobában feküdt, mozdulatlanul, mint Samu, de míg az aligátornak kerek orra volt, Juli nénire Himalája nőtt. Nagynéném hirtelen sztár lett, havonta legalább egyszer meg kellett őt látogatni.

Mindez a nyolcvanas évek elején történt. Samu végső soron egyedülálló, harmincéves nő volt, ami ekkor Magyarországon, a családtervezési modell hajnalán szinte elképzelhetetlen volt. Még abban az évben kapott egy társat, Aladárt, akivel együtt vészelték át a következő harminc esztendő. Előbb apránként lebontották a fejük fölül az épületet, majd újrahúzták a falakat, bádagozták a tetőt. Alival láttak csónadrágot és márványfarmert, bőrszerkót, aerobikos bokamelegítőt, majd jöttek a színes tornacsukák és túsarkú szandálok is, ha egy-egy lány elfelejtette, hány kilométert kell megtenni az állatkerti ösvényeken. Túléltek rendszerváltást, gazdasági válságot, és az őket etető és ápoló kezeket is.

A hosszasan hanyatló nap pont úgy esik le az égről a floridai Okefenokee-mocsár fölött, mint amikor a pálmaházban lekapcsolják a villanyt. A zöld szárnyú arák rikoltozása betölti a teret, a párában két aligátor és hajdanvolt gondozójuk sziluettje lebeg, felfüggesztések nélkül, szabadon.

Böjthe Pál

A második lépés

Zsuzsának, szeretettel

Néhány embernek megadatott az a ritka képesség, hogy kitalálja mások gondolatait. Nem a különböző trükkös varázslókra gondolok. Olyanokra, akik örömeiket lelik abban, hogy a polgárok titkos kívánságát valóra váltsák, vagy legalábbis adjanak egy lendületet annak megvalósulásához. Ámde ez a képesség szinte eltörpül azon még ritkább embereké mellett, akik meg sem fogalmazott, mi több, az érdekelt félnek eszébe sem jutott lehetőségeket villantanak meg. A legritkébbak ők, akik olyan ötleteket vetnek föl, amelyek nekünk meg sem férnek a fejünkben. Ám ha eszünkbe jutnának, lényünk legmélyéről fakadnának.

Miért csűrjük-csavarjuk tovább a dolgokat? Lehet-e állatokkal foglalkozó, állatokról tanulónak egyszerűbb lehetőség, mint állatkertben gyakorlatozni? Lehet, természetesen. Mindig vannak fokozatok, de maradjunk kelet-európai lehetőségeinknél. Itt, ha szegénység is van, még működik a lélek, s ésszel, elmésséggel fűszerezett virága csodákra képes.

Ehhez szükségeltetik egy egyszerű rokon. Aki nem feltétlenül időse, mint ahogy nem is az, ám sokat tapasztalt, s saját sorsa nyomán tökéletesen tudja, mi lehet egy diák álma. Ám ennél sokkal többet tud. Azt is kitalálja, ami a fiatal fejében meg sem fordul.

Úgy történt, hogy egy tavaszi vakációban végre lehetőségem adódott sokévi szünet után külföldre utazni Erdélyből. A látogatásra alig néhány nap állt

rendelkezésemre. Sokat kellett beszélnem magunkról, pótolandó a lemaradásokat. Miután figyelmesen végighallgatott, kedves budapesti vendéglátóm azzal az ötlettel állt elő, milyen lenne, ha az állatkertbe járnék gyakorlatra?

Nem mozdult meg a föld, s az egek sem nyíltak meg, de alaposan mellbe vágott az ötlet. Ilyesmire nem voltam felkészülve. A kérdésre nem született válasz. Az ötlet szülőanyja nem is várt rá, hanem összegezte a helyzetet:

– Így lesz. Én majd beszélek az illetékessel, neked semmi egyéb dolgod, csak csomagolj, s gyere.

Nem nagyon tudtam elképzelni, külföldi állampolgárként miként sikerülhetne ez, ám álmaim megálmodója-kitalálója megnyugtatóan, rendben lesz minden. Most tavasz van, menjek, végezzem a dolgom, találkozunk nyáron.

Amint a bürokratikus dolgok esetében lenni szokott, júliusban meglehetősen mélységből kellett kezdenem. Nem a munka miatt, amit soha életemben nem kerültem, hanem úgy tűnt, értelmét veszítette érkezésem. Tanulni jöttem, engem pedig egy magas rangú, füstös hangú hölgy fogadott, aki megfellebbezhetetlenül tudatta, mehetek lapátolni. Próbáltam megmagyarázni, hogy nehezen jutottam ide, és időm nagyon korlátozott. Szakmailag kellene fejlőd-nöm. Az állatgondozás minden lépése fontos, fejtegette, letről kell építkezni. Teljesen kiszolgáltatott állapotomban nem volt mit tennem. Elfoglaltam helyem a kijelölt helyen. Legalább megtettem az első lépést.

Az új munkahelyen hamar beilleszkedtem. Hagytam, hogy az állatgondozók minden részletet elmagyarázzanak. Így nyertem meg bizalmukat. Mélyen hallgattam arról, hogy én mostanig mázsaszám lapátoltam ganéjt, tonnaszám villáztam szénát, sarjút, szalmát. Rengeteg veder vizet itattam, zsákszámra hordtam abrakot tonnás bikáknak, s néha lovaknak. Tehát, a nulláról kezdtem, s mint jámbor mazsola, teljesen elfogadható voltam mindenkinek. A napok gyorsan követték egymást. Reggelente szándékosan a főkapun léptem be, hogy a kert másik végén fekvő épületig végigmehessek a még csendes sétányokon.

A járdákon a napfény sétált, s békesség uralkodott mindenütt. Szerettem ezt a nyugalmat, amikor kizárólag az állatoké volt a szűkös tér. A látogatók előtt csak később nyíltak a kapuk. Mindenhol öntözőrendszerek locsoltak, vagy maguk a kertészek ápolták a növényeket, védték őket a kiszáradástól. Egyszóval majdnem idilli volt a hangulat, ám bensőmben korántsem uralkodott ily béke. Tulajdonképpen semmilyen kifogásom nem volt a teveház ellen. Az ápolók rendes fiúk, hamar megmagyarázták a teendőt, s hagytak teret a munkálkodáshoz is. Csakhogy én itt semmit nem tanultam. Életemben mostanig annyi ganéjt lapátoltam, annyi villa szénát vagy más takarmányt cipeltem a vállamon, hogy annak kivitelezési módján már nem lehet többet csiszolni. Azt, amiben még nem volt részem, a tevesétáltatást, valóban szerettem. Emberek közt járkálni, megállni, gyerkőcöket közel engedni, hogy megsimogassák. Vagy szükség esetén biztatni őket, bátorítani azokat, akiknek kikerekedett szeme elárulja, megtennék, de valamiért nem mernek közeledni. Ezek voltak a legkellemesebb percek. Mindennap reménykedtem, minél hosszabb útvonalat választva a legtávolabbi sétányokra is betérünk. Nehezen viselem a bezártságot, pontosabban az egy helyben ülést. Azonban ez a színfolt akadályokba ütközött, szakadozott, majd megszűnt. Ugyanis az állatgondozók váltott műszakban dolgoztak, és Frédi, aki naponta öntudatosan megadta a szelídebb tevéknek, ami járt, a sé-

tát, éjszakás lett. A többieknek valahogy nem volt kedvük a járkáláshoz, maradt a szobafogság. Azt hiszem, ez egyedül nekem volt kellemetlen. A júliusi nagy hőségben a púpos állatok az árnyékba húzódtak, s mint valami különös barna dombocskák, elterültek a porban. Ezek az állatok a lazítás magasiskoláját mutatták be. Mozdulatlan feküdtek, akárha élettelen tárgyakkal díszítette volna valaki az állatkert e félreeső sarkát. A kép hibátlanságának érdekében, a tökéletes ernyedtségben még végbelük is kitüremkedett, hogy a felvilágosítás pillanatáig a tapasztalatlan látogató állatorvosért kiáltson. Magam is őket kerestem volna, de nem jelentkeztek. Illetve egyszer betértek, ám csak szokásos körútkukat teljesítették, hiszen itt minden lény makkegészséges volt. Akkor éppen Frédi-vel voltunk szolgálatban. Megkérdeztem, kik tették tiszteletüket. Válasza után furcsa érzés kerített hatalmába. Miért vagyok még mindig itt? – kérdezgettem magamtól. Aztán minden egyes alkalommal eszembe jutott, segítséggel jutottam be az állatkertbe gyakorlatra, nem szabad senki dolgát megnehezítenem. Vannak azonban esetek, amikor az embernek el kell döntenie, mi fontosabb: udvariaskodik, vagy anélkül, hogy valakit megsértene, lépéseket tesz saját érdekében. A második hétre kiérlelődött határozatom. Minthogy most sem történt semmi változás, megkerestem a körletvezetőt, s tudattam vele, ez így tovább nem mehet. Két hetet töltöttem el meddő foglalatostkodással, s egyetlen hét áll rendelkezésemre valamit szakmailag gyakorolni. Szinte magam sem ismertem magamra határozottságom miatt, de nem volt eredménytelen a megkeresés. Szólt a megfelelő embernek, s a következő hétfőtől az annyira óhajtott helyen jelentkezhettem.

Reggel az első órában az állatorvosi irodában a főállatorvost találtam. Bemutakoztam, barátságosan fogadott, hellyel kínált. Előadtam történetem. Derűsen meghallgatott, aztán némi fejcsóválással fűszerezve megkérdezte, miért kanyarítottam ekkora feneket az egésznek? Akkor nem értettem pontosan, mire gondol, de később tökéletesen világos lett.

Néhol őszes hajú, domború homlokú, enyhe pírral tarkított, nyílt arcú ember ült velem szemben. Kérdései előtt mindig gondolkozott egy keveset. Nyilván ez idő alatt összegezte az előtte hallottakat, hiszen minden újabb érdeklődés az előbb elhangzott válasz lényegéből sarjadt. Türelemmel hallgatott, bár az is igaz, válaszaim egyáltalán nem voltak hosszúra nyújtva. Szürkéskek szemét csak akkor vette le rólam, ha gondolkozott. Ilyenkor nem kérdés következett, hanem saját tapasztalataiból mondott példát, mintegy aláhúzva az azelőtt elhangzottakat. Hamar megérezttem, nem túl bőbeszédű, de egyáltalán nem zárkózott emberrel ülök szemközt. Lesz kitől tanulnom. Egyelőre állatorvoslásról nem esett szó, kivéve azt a néhány mondatos összefoglalót, amelyet az én tanintézetemről, a tanítási módszerekről és a tananyagról elmondtam. Később annyit tudatott, ők rendszeresen körbejárják az állatkertet, benézve minden házhoz, medencéhez, sziklához. Sürgősség esetén más a sorrend, természetesen, de rádión szólnak, ha valahol valami baj van. Mindig velük tarthatok. Amikor gyűlésre kell menniük, vagy más irodai megjelenést igénylő gyülekezetre, addig majd lefoglalom magam valamivel. Elnevette magát, ezzel tudatva, részéről befogadott embernek számítok. Megköszöntem, a többi bennem maradt. Az ajkamat amúgy is nehezen elhagyó szavakat most a megilletődöttség is visszatartotta. Gondolataim örvényleni kezdtek, de látván, hogy

így nem érvényesülhetnek, valamelyest rendeződtek, s ekképp csoportosultak egy apró ablak köré. Mind ki akartak nézni, ám várniuk kellett. Érdekes volt erre időt szánniuk, mert gyönyörű kilátás nyílt: a bizalom és befogadás színes kertje mutogatta magát.

Magas fiatalember érkezett. Ő is állatorvos. Fejét enyhén előrehajtva lépett be. Mint aki felvértezte magát az ő bosszantására a világ összes bejáratát igen alacsonyra tervezők ellen, mindig görnyedten járt. Vállát előreajtotta, s ettől a háta enyhén púpos lett. Karja hosszan nyúlt maga mellett, saját kedve szerint lóbálózhatott. Lépéseiben is volt valami vicces, de kénytelen voltam belátni, nem lehet könnyű a magasba emelgetni a nagy lábakat. Valamennyire rogygonyt térdrel lépdelt, ettől befelé kanyarodóvá, s enyhén csoszogóvá, olykor poroszkává vált járása. Összegezve elmondható, gazdájuk meglehetősen szabadságot biztosított végtagjai számára. Kezet nyújtott, kisebbet fogott, mint hosszú ujjai engedték volna. Megismerkedtünk, kérésre ismét előadtam történetem. Nevetett. Fejcsóválásából láttam, derűtségébe némi önironia vegyült, ki tudja, milyen kudarca vagy kemény küzdelme jutott eszébe. Egyszóval, megértett.

Közben szakmai kérdések kerültek előtérbe, hiszen nem az én rendelkezésemre tartózkodott itt ez a két szimpatikus ember. A felmerülő gondok megtárgyalásánál próbáltam értelmezni a különböző helyzeteket. Némely esetben egészen világos képet láttam magam előtt. Nem is gondoltam, hogy a kéthetes teveházi kitérő alatt ennyi információt gyűjtöttem össze. Mert a gondozók mindenfélét beszéltek, de kívülállóként nehéz volt követni, mi fontos és mi nem. Aztán, amint az összeszokott embereknel lenni szokott, félszavakból értették egymást, nem zavarta őket, hogy összevissza ugrándoznak különböző témák közt.

Új vendéglátóim titkolózás nélkül beszélgettek, első pillanattól kollégaként kezeltek engem, a diákot. Kimondottan szakmai jellegű kérdéseken kívül területekre kerültek emberi vagy más gondok, amelyek felvetődtek. Akkor világosodott meg bennem, mennyi mindent hallottam a teveházban. Itt hamar rendet raktam ismereteim közt. Már belső, nem látogatói szemmel sem volt idegen az állatkert.

Mackós külsejű, mély hangú, meglelt férfi érkezett. A valódi túlélő, aki sok embert kiszolgált, rendszerek változásait hagyta maga mögött, s állását nem változtatta. Köszönés után rögtön az értesüléseit sorolta és a napi teendők után érdeklődött. Egy rövid szünetben bemutatott neki, majd tovább folytatta a napi program rendszerezésének lépéseit. Ő volt a segéd, az állatkert tökéletes ismerője, zuhanó és emelkedő korszakainak tanúja, az igazi pragmatikus ember. Tömött bajusza alól némi kételyt állandóan magában hordozó, dörmögő hang tört elé. Tekintete illet széles vállához, erős karjához, lendületéhez, amellyel akár az elszabadult medvét is megállítaná. Szabad idejében tapasztalt és szenvedélyes vadász. Azzal az egyértelmű hozzáállással, amellyel bármely sérült vagy beteg állatért minden megtehetőt megtenne az állatkert területén, éppoly határozottan levadászná őket a vadonban.

A helyzetjelentés és rövid egyeztetés után elment cigarettázni. Számításom szerint hatalmasakat szippanthatott, mert nagyon hamar visszatért, s akkor beszédbe elegyedett velem. Ő már színesebben kapta történetem, mert korábbi meghallgatóim örömmel emelték ki ideérkezésem módjának humorosabb

vagy bonyolultabb részleteit. Rosszallásának erőteljesebben adott hangot, tudatta, nem kell másokra hallgatni, csak arra nem volt válasza, akkor mit lehet tenni. Fölállt a székről, még egyszer kihangsúlyozta az ember függetlenségének szükségességét, majd kissé befelé kacsázva elment, hogy megoldja az előzetesen egyeztetett kérdések ráeső részét.

A későbbiekben, ahogy teltek a csapattal együtt töltött napok, egyértelművé vált, ide bármikor jelentkezhettem volna, hiszen senki nem utasít el. Láttam az egyre inkább csodálkozó tekintetekből, nem dicsérhetik eljárásom. Minden rendben volna, de miért kell bonyolítani a dolgokat? Nekem fogalmam sem volt, hogy a legnagyobb dolgokhoz a lehető legegyszerűbben kell közelíteni. Honnan tudhattam volna, hogy itt ilyen remek emberek dolgoznak? Honnan tudhattam volna, hogy ilyen barátságosak, nyitottak és közvetlenek? Kénytelen vagyok elismerni, nem vagyok az ilyesmihez szokva. Meséltem néhány dolgot az otthoni viszonyokról. Elgondolkodtatták hallgatóimat, aztán nekik is eszükbe jutott ez-az, hozzátették saját tapasztalataikat. Megértették álláspontom.

Am egyelőre ott álltam az irodában, illetve ültem egy széken, az óhajtott közösséggel töltendő idő legelső napján. A szokásos, vagyis meglehetősen szűkszavú előadásom után kissé visszahúzódtam. Amíg megbeszélést tartottak, az ablakhoz léptem. Magasabban volt a nyílás, mint szerettem volna, ezért kimentem az épület elé. Az állatkert többi részéhez képest enyhe magaslatról szemlélődhettem. A látogatók majd csak egy óra múlva vehetik át a terepet, de a sétányok kezdtek megélni. Egyre több ápoló vágott át különböző irányban, nyilván kedvenceik érdekében rótták a távokat. Némelyikük mellett a nyári önkéntesek tüsténkedtek, a haza, azaz a ketrecek felé igyekvők többsége különböző tárgyakat cipelt. A hordozható rádiótelefonokon egymást keresték az emberek, a reggeli üdvözetek mellett egészen pontos kérdések, netán utasítások hangzottak el. A legtöbbjüket már látásból megismertem a kéthetes teveházi tevékenykedés alatt. Most csak megerősödött bennem, amit korábban meglepődve fedeztem fel. Bizonyos szempontokból az ápolók viselkedése hasonlít a rájuk bízott állatfajtákéra. Az a bajszos férfi, aki a rádiójába dörög, a medvék gondozója. Lám, ott igyekszik a nagymacska-ház irányába enyhén oldalra hajtott fejjel az a csupa ideg, diákjainak hadarva magyarázó ápoló. Közben tekintetem egy szőke, teltebb fiatal hölgyre tévedt, aki a növényeket locsolta. Időnként leállt, a virágszőnyegeken igazított egyet, eltávolítva valami oda nem illőt, majd ismét bőségesen juttatta az éltető folyadékot. Hirtelen visszavarázsolta a már megbomlani látszó reggeli békét. Takarmánnyal megrakott szekér tűnt fel. A bakról alig észlelhető mozdulatokkal apró, idősödő ember irányította mesterien a lovakat. Mellette fiatalabb nő ült, aki nagyon hasonlított a férfirra. A valamikor nem ilyen méretű szállítmányokra kiépített sétányon úgy haladtak végig, mintha legalább háromsávós út állt volna rendelkezésükre. A lovak szőre csillogott, s szemmel láthatón nem esett nehezükre ez a munka. Szinte derűsen húzták terhük.

Egy pillantással arrább szakállas fiatalember bűváruhában próbálta erős vízszaggal megszabadítani a jegesmedvék medencéjét az algáktól. Tevesétálatás közben találkoztam már vele, szerette szuahéli vagy más idegen nyelven üdvözölni ismerőseit. Arca barátságosságról s kemény életmódról árulkodott.

– Itt vannak a doktorok? – szólított meg egy nő hang.

Nem vettem észre közeledtükét. Mert nem volt egyedül. Ha nincs ennek a férfinak a társaságában, azon csodálkozom, miért nem totyog utána valamelyik pingvinje. Persze ezt csak úgy gondoltam, hiszen az állatoknak szigorúan zár mögött a helyük. Az állatkert jellegzetessége és kijavíthatatlan hibája.

– Itt vannak – morzsoltam ajkaim közt, s közben azon gondolkodtam, vajon hol találkoztam már ezzel a fehér körszakállas, szimpatikus férfival. Nem jutott eszembe, csak szavai csengtek fülembbe, amint valakivel beszélget, s engem is bevon a társalgásba.

Kár volt elrontani a reggeli harmóniát, de talán egészségesebb idejében visszatérni a földre. Az orra alatt tömött, sötét szőrkefét s erős szemüveget viselő egyik körletvezetőt már távolról megláttam. Vele is volt alkalmam találkozni, kiábrándítóan nyálas volt, képmutató és fontoskodó. A mindenkori vezetőök közelébe gyűrődő mindenkori keljfeljancsi. Vészesen közeledett a béke szigetéhez. Az utolsó pillanatban a magasból lenyúlt egy angyal, s helyére igazította az eseményeket. Az öntudatos férfiú hirtelen megállt, rádiót szorongató kezével megdörzsölte fejét, s irányt változtatott.

Visszazökkentem előző foglalatосkodásomba. Látszólag mozdulatlan, de nagyon intenzíven nézelődtem tovább.

Valami csendes varázs telepedett rám. Csak álltam a magaslaton, s nem tudtam betelni a látvánnyal. Az okát nem egészen értettem, hiszen nem először jártam a kertben, s olykor szemlélődni is szemlélődtem már. A sűrű néznivaló miatt nem volt időm jókedvem okát keresni. A magyarázatot hirtelen kaptam meg, abban a pillanatban, amikor a távolba, a főkapu irányába néztem, jönnek-e már a látogatók. Az érzés pontosan az ellentéte volt annak, ami az elmúlt két hét betonbunkerében telepedett rám. Kitágult a tér. Ezzel lezártam magamban azt az időt. Emlékezetembe véstem, ott is dolgoztam derék emberrel.

Szemlélődésemnek hirtelen vége szakadt. Elsősegélytáskával s egyéb kellékekkel felszerelve léptek ki az orvosok.

– Gyere, szólítottak! – A madárházból jött a riadó, áramütött héját hozott be valaki.

Hamar odaértünk. Az áldozat lábai bénultan nyúltak a fűrészmoszton. Komoly sérülés érte a madarat, eléggé tanácstalan volt mindenki. Valami eszembe jutott. Éppen most, nem sokkal a tanév vége előtt beszéltek róla egy belgyógyászati előadáson. De nem tudtam, hogyan kérdezzem. Aztán mégis rászántam magam. Halkan szóltam:

– Nem lehetne B-vitaminokat adni?

Szünet következett. Éppoly halkan, de most egy picivel több biztonsággal folytattam:

– Injekció formájában. Az jó az idegeknek...

A rám szegezett tekintetekből nem tudtam rájönni, vajon most mire gondolnak. Aztán a főorvos úr, a kedves ember megszólalt:

– Üdvözlünk csapatunkban.

Draskovics Mariann

Az ajándék

– Hogyhogy nincsenek gyerekkori fényképeid? Ugye csak viccelsz? – Angi szemérsnyire szűkül. – Hiszen megbeszéltük, hogy az esküvőn vetítést tartunk a régi fotóinkból!

Csaba becsukta a laptopját, és megpróbált érdeklődő arckifejezést ölteni, mint mindig, amikor az „esküvő” szó elhagyta menyasszonya száját. Tényleg megbeszélték volna? Lázasan kutató az agyában, de be kellett látnia, hogy amikor Angi a próbaszínre, az ültetőkártya, a székszoftya és más misztikus hozzávalók kapcsán kérte a véleményét, az idő múlásával és az esküvő közeledtével ő hajlamos volt gondolkodás nélkül bármire rábólintani. – Vetítést? A régi fotóinkból? Azt hittem, a közös fotóinkra gondolsz.

Angi arckifejezéséből rögtön látta, hogy rosszat mondott. – Csabi, nem emlékszel Ritáék esküvőjére? Tudod, vetítettek a násznépnek. A saját gyerekkori fotóikat. Még neveltünk is, hogy milyen iksz-lába volt mindkettőnek óvodás korában.

Csaba legszívesebben megkérdezte volna, kik azok a Ritáék, de jobbnak látta, ha hallgat és bólogat. Épp újra elmerült volna a gondolataiban, amikor Angi visszarángatta az esküvőszervezés valóságába.

– Hívom anyukádat. Ő biztosan elő tud keresni valami régi albumot.

Erre már Csaba is elnevette magát. – Anyám? Életemben összesen ha tíz képet csinált rólam. Öt héttel a születésem után már dolgozott, nem volt ideje holmi fotózgatásra. Tudod, hogy szinte a nagymamám nevelt fel.

– Ez az! Neki biztosan voltak rólad fényképei. Mikor is halt meg? Tíz éve? Hová került a megmaradt holmija?

Csaba szerette menyasszonya céltudatosságát, de a részvét teljes hiánya most bántotta. Gizi mama, vagy ahogy ő hívta, Zimama elvesztése még ma is fáj neki.

– Anyám felszámolta Zimama teljes hagyatékát. Emlékszem, milyen szenvedéllyel dobálta ki a többkötetnyi rejtvénygyűjteményt. Egyetlen dobozt tett félre a pincében, de azt két éve elöntötte a víz. – Csaba sóhajtott. – Csak ez az egy állatkerti fényképünk maradt meg.

A könyvespolcra nézett, a megsárgult papírkertű, régi fotóra, amelyen ő és Zimama pózoltak, egy elefánttal a háttérben. Nyolcéves korában készült, és a tizenharmadik születésnapjára kapta meg a nagymamájától. Zimama a lelkére kötötte, hogy cserélje le a keretet, de amikor nagymama nem sokkal később váratlanul meghalt, Csabának nem volt lelkierője hozzányúltni a képhez.

Angi gazellaként szökött a könyvespolchoz. – Hurrá! Legalább egy képünk már van. Azért én körülnézek anyukádnál is.

– Sok szerencsét hozzá – dünnyögte Csaba, és újra kinyitotta a laptopját. – Arra a képre meg úgy vigyázz, hogy ha elveszíted, elválllok, mielőtt összeházasodnánk.

Angi pusztit nyomott a homlokára. – Ne izgulj, még egy szép új keretet is kapsz hozzá. Egyébként a születésnapodon mentetek az állatkertbe? Minket mindig akkor vittek a szüleink.

Csaba szórakozottan nézett fel Angira. – Tessék? Ja, nem, Zimama az állatkertben volt könyvelő, onnan ment nyugdíjba. Gyakorlatilag ott nőttem fel. Óvatosan azzal a képpel! – szólt rá Angira, aki nekiállt szétcincálni a papírkeretet.

– Nem akar lejönni. Össze van ragasztva? Ja, nem, csak valami beleszorult. Nézd csak, Csabi, egy cetli van benne.

– Cetli?

Angi átadta neki az apróra összehajtott papírt, és Csaba óvatos mozdulatokkal kibontotta.

– Hű, mi ez? Egy levél? – kérdezte Angi, és Csaba mögé lépett. Csaba kismította a papírt az asztalon, de nem hitt a szemének, amikor meglátta Zimama kézírását.

Drága Csabikám!

Isten éltesen a tizennyolcadik születésnapodon! Örülök, hogy végre rászántad magad a keret lecserélésére – nem elég, hogy csúnya ez a karton, ráadásul egy kis kalandra is invitállak. Remélem, nagykorúságod ellenére még hajlandó vagy játszani velem. A rejtvény helyes megfejtéséért nyeremény jár. Sok sikert!

Szeretettel: Zimama

Csaba némán bámulta a papírlapot.

– Miféle rejtvény? – Angi Csaba válla fölött olvasta el a tízéves levelet.

Csaba elgondolkodva fordította meg a papírt. A hátoldalra Zimama apró gyöngybetűivel véste rá a születésnap rejtvényt.

– Milyen jó fej lehetett a nagymamád – mondta Angi, de már vissza is ült a szőnyegen kiterített, rejtélyes célú kártyákhoz. – Ha olyan nagy rejtvényfejtő volt, ő biztosan ki tudná okoskodni ezt a nyomorult ültetést.

Csaba csak fél füllel hallgatta Angi tűnődő motyogását, inkább Zimama rejtvényét tanulmányozta. Hét kérdésből állt, és már az első megmosolyogtatta. *Kedvenc lány aligátorunk.* Ez szinte túl könnyű volt. Zimama és Csaba úgy jártak annak idején a közeli állatkertbe, mint más a játszótérre. Minden állatot néven szólítottak, minden utat ezerszer bejártak, minden titkát ismerték a kertnek.

Átolvasta még egyszer Zimama születésnap rejtvényét.

1. *Kedvenc lány aligátorunk.*
2. *Ezt a teknőst akartad mindig hazavinni a pálmaházból.*
3. *Hány kupolája van az elefántháznak?*
4. *Volt az állatkertnek egy igazgatója, aki nagyapádra hasonlított. Hányadik az ő szobra a bejárat felől?*
5. *Hány jegesmedveszobor van a főkapu kupoláján?*
6. *Hány valódi jegesmedve él az állatkertben?*
7. *A játszótéri bálnán hány fémkapaszkodó van?*

Az első kérdésre kapásból tudta a választ, hiszen Samu, a lány aligátor nagy kedvencük volt Zimamával. Gyakran álldogáltak a közelében, és várták, vajon megmozdul-e. Néha hosszasan sorolták a lányneveket, hátha valamelyik megtetszik Samunak.

A második kérdésre is azonnal eszébe jutott a válasz: tényleg sokszor könyörgött a nagyanyjának, hogy Bözsi teknőst vigyék haza. Aztán Zimama megelégtelt az állandó nyafogást, és vett Csabának egy ékszerteknőst, amely a hivatalosabb Erzsébet nevet kapta. Csaba nagy lelkesedéssel gondozta, míg egyszer az anyja nagytakarítás alkalmával ki nem tette Erzsébetet a kertbe „le-gelni”. Akkor látták utoljára.

A többi kérdés viszont kifogott rajta. Játszótéri bálna? Nem emlékezett rá, hogy lett volna játszótér az Állatkertben. A bajszos igazgató szobra persze rögtön beugrott, nagyon sokat nevettek Zimamával, amikor elsétáltak előtte. De még a nevére sem emlékezett, nemhogy a szobor pontos helyére. Csaba utána számolt, és rádöbbsent, hogy tulajdonképpen tíz éve, Zimama halála óta nem is járt az állatkertben.

Angira sandított. A lány elmerült a kártyák ide-oda rakosgatásában, és közben megállás nélkül dűnnyögött magában. Vajon mennyire lenne dühös, ha ő tenne egy kis kiruccanást? Menyasszonya épp ebben a pillanatban csapta a földre a kártyákat, ezért Csaba úgy döntött, inkább az interneten néz körül.

Hány kupolája van az elefántháznak? A neten talált fényképeken sehogy sem tudta megállapítani, hogy hat vagy hét. A játszótéri bálnát ugyan nagy nehezen megtalálta a közben örömmel felfedezett fotótérképen, de a nagy felbontású képek csak még inkább meghozták a kedvét az állatkerti látogatáshoz. Miért is ne mehetne el?

Zsebébe csúsztatta Zimama levelét, és kisétált a konyhába. Egy kocka csokival megacélozta a szívét, és a szobába visszatérve nagy levegőt vett. – Akkor én most elmegyek egy kicsit – mondta flegmának szánt hangon.

A szőnyegen kuporgó Angi azonnal felegyenesedett. – Hová?

– Csak sétálok egyet.

– Ez valami rossz vicc? Két hét múlva házasodunk, és még nincs meg az ülésrend! – Angi hangja egyre vékonyodott. – Arról volt szó, hogy a ma délután erre szánjuk.

Csaba Zimama levelét szorongatta a zsebében. – Kicsit kiszellőztetem a fejem. Hátha megszáll az ihlet az ültetéssel kapcsolatban.

– Mégis hová mész?

Csaba az ajtóhoz hátrált, keze már a kilincsen volt. – Kiugrom az állatkertbe. De ne izgulj, sietek vissza, szia! – mondta, és gyorsan kilépett az ajtón. Még hallotta, ahogy Angi utána kiabál:

– Nehogy véletlenül neked ne maradjon hely a főasztalnál!

A májusi szombat délutánon izgatott gyerekek nyargalásztak fel-alá a pénztárak között, és már most peracet követeltek a szüleiktől. Csabának összefutott a nyál a szájában, és miután bejutott a főkapun, egyenesen a legközelebbi büféhez vezetett az útja. Csak a sós perec majszolgatása közben jutott eszébe, hogy a főkapu jegesmedvéit elfelejtette megszámolni. Visszasétált, majd gondos számolás után felírta az ötödik kérdés mellé a választ: 12.

Átfutotta a többi feladványt, és úgy döntött, az elefántház felé indul el. Útközben elsétált az egykori igazgatók szobrai előtt, és nem tudta elfojtani a nevetését, amikor meglátta nagyapja szinte pontos mását. A harmadik, páfrányokkal benőtt szobor Lendl Adolfot mintázta, aki tényleg megszólalásig

hasonlított Gyuri papára. Zimamával annak idején minden látogatásukkor útba ejtették a kefebajszú igazgató szobrát, pereccel kínálták, sőt, egyszer még le is fényképezték magukat vele. Gyuri papa egyáltalán nem nevetett, amikor meglátta az előhívott fotót. Csaba újabb falat perecet vett a szájába, és elszomorodva gondolt arra, hogy az a fénykép is nyilván elázott a pincében.

Az elefántházhoz érve hiába próbálta megszámolni a kupolákat, az épület túl nagynak bizonyult. A kafferbivalyoknál talált bronzmaketten összesen hét látszott, bár kettő tekintetében kicsit elbizonytalanodott: azok inkább voltak íves lezárásai az épület két hajójának. Aztán úgy döntött, Zimama biztosan nem volt ilyen szigorú; ha íves, akkor kupolának számít, és kész, ezért felírta a papírra a választ.

Próbálta megtalálni azt a szöveget, ahonnan a nevezetes elefántos képük készülhetett Zimamával, de nem sikerült. Bár az állatkert sokat változott az elmúlt évtizedben, Csaba ugyanolyan otthonosan érezte magát most is, mint gyerekkorában. Elhatározta, hogy ha vége az esküvői mizériának, mindenképpen elhozza Angit.

Zimama rejtvényének hetedik kérdéséhez a bejáratnál kapott térképet kellett segítségül hívnia. Nem emlékezett rá, hogy gyerekkorában lett volna itt játszótér, de a térképet böngészve hamar kiderült, hogy a kert hátsó részébe kell mennie a válaszáért. Áthaladt a szavannaházon, ahol meglepve fedezte fel régi nagy kedvencét, a bütykös csótányt. Zimamával nagyon szerették a rovarházat. Míg mások borzongani jártak oda, ők rendszerint a botoskák és skorpiók tanulmányozása közben fogyasztották el az otthon bekészített szalámis szendvicseiket. Amikor Csaba tizenévesen először hívott egy lányt randevúzni az Állatkertbe, természetesen bevitte őt a rovarházba is, ahol a lány félelmében végig a kezét szorongatta.

Közben megérkezett a játszótéri bálnához. A kergetőző gyerekek sűrűjében nem volt egyszerű megszámolnia a jókora bálna fémbütykeit, de végül elégedetten kanyarította a megoldást a papírra: 22.

Már csak egy kérdésre kellett válaszolnia. Elindult a Kissziklához a jegesmedvéket megszámolni, de séta közben rájött, hogy Zimama a rejtvényt 2002-ben írta. Csaba emlékeiben az élt, hogy két jegesmedvét néz odakint-ről, és sajnálja őket, hogy milyen melegük van. Erzsike néni, Zimama kedvenc kolléganője mindig azzal froclizta Csabát, hogy vigyen sok fagyaltot nekik, akkor majd lehűlnek. Némi töprengés után úgy döntött, beírja válasznak a kettőt.

Ránézett a kezében szorongatott papírra. Elsőre semmit sem tudott kisilabizálni a válaszokból, de épp elmélyedt volna a számokban, amikor megcsörrent a telefonja. Csaba sóhajtott, és felvette.

– Hol vagy? – kérdezte Angi köszönés helyett.
– Hol lennék? Mondtam, hogy kiugrom az állatkertbe.
– Azt hittem, csak viccelsz. Csabi, azonnal gyere haza! – Angi hangja elcsuklott. – Nem tudom összeállítani az ülésrendet.

Csaba irigykedve nézte a két gondtalanul úszkáló fókát, akik mellett épp elsétált.

– Angéla, nem hinném, hogy ehhez rám van szükséged. Anyukád biztosan tud segíteni. Vagy a húgod?

Angi belezokogott a telefonba. – Jó, akkor fűjjük le az esküvőt! – mondta, és megszakitotta a hívást. Csaba nagy levegőt vett, és a zsebébe süllyesztette a készüléket. Talán tényleg haza kéne mennie. De az elmúlt egy óra üdítő változatosságot jelentett az esküvőszervezés monotonijában, ezért úgy döntött, marad még egy kicsit. Legalább amíg megfejtí Zimama rejtvényét.

A Nagy-tó partján találta magát, ahol kényelmesen elhelyezkedett az egyik padon, és kisímitotta az egyre elnyűttebb papírt.

Samu, Bözsi, 7,3,12,2,22. Ez lenne a megfejtés? Nem így ismerte Zimamát. A megszállott rejtvényfejtő biztosan nem elégedett meg értelmetlen számsorral. Samu Bözsi 7 3 12 2 22. Jobb ötlet híján beírta a karaktersort az okos-telefonja keresőjébe, de persze nem kapott használható választ. Vajon Angi hajlandó lenne segíteni neki? Csaba felnevetett az ötleten, és épp elrakta volna a telefonját, amikor az megint megcsörrent.

– Ez telepátia – köszöntötte menyasszonyát vidáman, de Angi tompa, színtelen hangon válaszolt:

– Légy szíves add meg anyukád új számát, mert amit én hívok, az már megszűnt. – Angi drámai hatásszünetet tartott. – Szólni akarok neki, hogy elmarad az esküvő.

Csaba a homlokára csapott. – Hát persze! Telefonszám! Köszí, édes – mondta, és Angi tiltakozása ellenére lerakta a telefont.

Nem tudta, ki lehet Samu, se Bözsi, de máris tárcsázta a telefonszámot: 731-22-22. Három csengés után szigorú női hang szólt bele: – Sámuel.

Csaba hirtelen nem tudta, mit mondjon. Izgalmában elfelejtette végiggondolni, mivel magyarázhatná a hívását egy tíz éve megadott telefonszámra. – Ööö...

– Kivel beszélek? – kérdezte a halványan ismerős hang.

– Igen, elnézést, Faragó Csaba vagyok, jó napot... A nagymamámtól kaptam meg a telefonszámát... vagyis...

– Faragó Csaba? A Gizi unokája Faragó Csaba?

– Igen!

– Sámuel Erzsí vagyok, nagyanyád régi kolléganője.

Csaba egy óra múlva már haza is ért. Erzsike néni Zimamához hasonlóan közel lakott az állatkerthez, ezért hamar megkapta tőle a csomagot. Az idős asszony elmesélte, hogy Zimama a lelkére kötötte: úgy vigyázzon a cipősdoboz méretű pakkra, mint a szeme fényére. Meglepődött, hogy már tíz év is eltelt, amióta barátnője letétbe helyezte nála a dobozt, és jól leszidta Csabát, amiért csak most jött érte. Szerencsére nem ragaszkodott hozzá, hogy nála nyissa ki az ajándékot; mint kiderült, Zimama annak idején megmutatta neki, mi van benne. De ő hallgat, mint a sír, mondta egy kacsintás kíséretében, majd egy fél tepszi sütemény kötelező elfogyasztása után útjára engedte Csabát.

Amikor Csaba belépett a lakásba, Angi felszegett állal és rezzenéstelen arccal meredt ki az ablakon. Hangosan szipogott, és néha tüntetőleg megtörölgette a szemét. Az ültetés tervezéséhez használt kártyák rendezetlen kupacban hevertek a szoba közepén. Amikor azonban Csaba letette a titokzatos csomagot az asztalra és elkezdte bontogatni, Angi közelebb lépett.

Csaba lefejtette a csomagolópapírt, de a több réteg ragasztószalaggal nem boldogult.

– Te jó ég, mi van ebben, hogy így le kellett plombálni? – morogta, mire Angi, feladva a sértettség maradék látszatát is, kiszaladt a konyhába, és ollóval tért vissza.

– Hadd segítsek – mondta, és fürge mozdulatokkal már át is vágott minden ragasztást.

Csaba leemelte a doboz tetejét, és leesett az álla.

A dobozban Zimama precizitásával sorba rendezve tizennyolc év emlékei várták: rajzok, képeslapok, levelek, belépőjegyek, préselt virágok. És a rengeteg fénykép: Csaba pólyában, Csaba etetőszékben, Csaba az óvodában, farsangon, kiránduláson, évnyitón, ballagáson, és persze az állatkertben. A vaskos kötet minden oldalát Zimama rövid leírásai díszítették.

Angi törte meg a csendet.

– Mi lenne, ha a főasztalnál a nagymamádnak is terítenénk? Így emlékezhetsz rá. Üresen hagyunk neki egy széket.

– De akkor még nagyobb gondban leszel az ültetéssel – felelte Csaba.

– Dehogy. Pont így lesz tökéletes.

Gajdó Ágnes

Zöldmedve és barátai az állatkertben

Amikor a világon minden kizöldül, s a Zemplén hegyei is sokféle zöldbe öltöznek, ezt úgy hívják: tavasz. A természet felölti legszebb ruháit, a halványabb, sötétebb, olíwabogyóhoz vagy éppen spenóthoz hasonló színűt. Szoknyát, kabátkát, cipőt, sapkát, sálát. Zöld a fák koronája, zöld a rét minden fűszála, zöld a bokrok levele. És a sokféle zöldből egy furcsa szép hajlalon új élet születik: ő Zöldmedve.

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy zöld medve. Ott lakott az erdő szélén, egy kis faházikóban. Szerette a fákat, a madarakat. Naphosszat bámulta a felhők furcsa formáit. Ha ködös idő kerekedett, kiment a közeli tóhoz, s a vízcseppeket vizsgálta, amint könnyűvé válnak az ég számára. Várt, várakozott valamire, maga sem tudta, mire. Amikor a feketerigók fölkeresték, nagyon megörült. Beszélgetni ugyan nem nagyon szeretett, sokkal inkább hallgatni. Hallgatta hát a rigók énekét.

Ha egyedül volt, és gyakran volt egyedül, rajzolt. Csak afféle firka-mirkákat persze, de jót tett neki a ceruzahasználat. Írt is – sokat. Valahogy megnyugtatta, ha leírhatta, amit gondol, amit érez, ami bántja, vagy ami épp örömet jelent a számára. Megnyugtatták a papíron sorakozó betűk, a tolltoll kéksége. Szerette, ha tollat foghat a kezébe. Vajon miért vonzódik egy medve ennyire az íráshoz? Talán azért, mert zöld. Mert ő zöld medve. Vagyis Zöldmedve. Egybeírva.

Füle és orra épp olyan, mint a többi medvéé. A járása szintúgy. Fejével is oly módon bólint, akár egy igazi, bársonyos bundájú barnamedve. Hanem a szeme: az barnászöld. Mohazöld. Most azt tervezi, hogy bejárja a kerek világot, minden zegét és zugát felkutatja, hogy tudomást szerezzen titkokról, tettekről, történetekről. Mindenről, ami zöld, akár az almalé doboza, és mindenről, ami medve.

Zöldmedvét felfedezőútján két hű társa kíséri, Björni, a nagy őrmedve, és Ágika, aki a Mackó, Macki, Micki, Macki-Micki vagy a Kismedve, de néha a Nyami névre is hallgat.

A három jó barát első útja a budapesti állatkertbe vezetett. A barnamedvéket és a jegesmedvéket látogatták meg. Hátizsákjukban egy kis harapnivaló lapult, meg a vizeskulacs, másra nem volt szükségük. Fényképezőgépet is vittek magukkal, hogy megörökíthessék a különleges állatokat, s persze magukról is készítsenek néhány fotót, hogy majd legyen mit megmutatni az unokáknak.

Napsütéses reggel indultak útnak, néhány fodros szélű felhőcske integetett vidáman nekik, s jó utat kívánt. A nevezetes elefántos kapun belépve mintha megváltozott volna körülöttük a világ. Mintha az állatkert lakói mind őket figyelnék.

Kismedve az ásító víziló mellett

– Barátaim, ti is halljátok? A tevék arról kérdezősködnék, hoztunk-e nekik zoo-csemegét. Az meg mi? Az én időmben még nem azt ettek.

– Jaj, Zöldmedve, te el vagy maradva – világosította fel Björni. – A zoo-csemegét azért találták ki, hogy az emberek ne etessék összevissza mindennel szegény állatokat. Nézd meg, a kecskék annyira szeretik, hogy még a zacskót is kieszik a kezedből.

A zsiráf pedig képes a nyelvét jó hosszúra kinyújtani, csak hogy elérje az áhított ropogtatnivalót.

A három jó barát hirtelen éles sikoltásra lett figyelmes.

– Jaj, jaj, a zsiráf! Segítség, leharapja a gyerek fülét! – egy idős fejkendő asszony kétségbeesve jajveszékelt. – Valaki szóljon rá arra a jószágra, hogy ezt nem szabad! Hagyja abba! Beteg lesz szegény kisunokám.

– Ugyan már, anyuka, hiszen csak a zoo-csemegéért nyújtózik. Semmi baja nem lesz a gyereknek egy kis zsiráfnyáltól – torkollta le a családfő szigorúan.

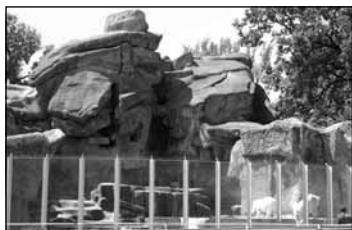
Az állatkert nyüzsgő, zajos helyszín, épp ezért szeretik a gyerekek. Akárhová néznek, mindenütt történik valami. A vízidisznók dagonyáznak, a foka furcsa vakkantásokkal hívja föl magára a figyelmet, lám, megint elkapta a gondozójától kapott halat, méghozzá röptében! A hatalmas sziklák árnyékában tanyázó jegesmedvék lustasága legendás, de azért néha föltápászkodnak s odébb

„Aha, zoo-csemege a láthatáron!”

„Ide vele!”

vonszolja hatalmas testüket. A mandrillok jól érzik magukat a zöldben, a főnök csíkos pofájáról csak úgy süt a falkavezér gőgje.

Kismedve a barnamedvékre volt a leginkább kíváncsi. Sokat tudott róluk. Legálább három medvés könyvet végiglapozott, mielőtt útnak indultak. Barátai figyelmeztették, nem biztos, hogy túl sokat lát kedvenceiből, de ne búslakodjon, hiszen ott lesznek az elefántok, az orrszarvú, a rózsás gödény és sok más madár. Csak szemlélőd-

jön, ismerkedjen az emlősökkel, madarakkal, hüllőkkel, kétélűekkel is. Nemcsak medvék élnek a Földön!

– Hahó, Kismedve, Björni, Zöldmedve! Hogy érzitek magatokat? – A három barát suttozó hangot hallott, de nem látott senkit.

– Vajon ki szólt? – kérdezte álmélkodva Björni.
– Egy lélek sincs a közeli-
lünkben.

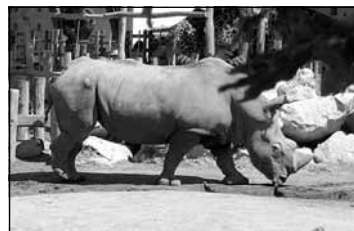
– Én vagyok, itt vagyok, hahó, hóha, hajahó – incselkedett tovább az ismeretlen.

– Nem értem – csóválta a fejét Zöldmedve –, ha szól, akkor él ez a valami vagy valaki. De miért nem látjuk? Elbújt volna?

– Adta, teremtette, gyere elő, de rögtön! – rikkantotta mérgesen a legkisebb, azaz Kismedve.

„Gyere, pajtás, döntsük ki ezt a fát! Ha már egyszer figyelnek!”

„Egyedül vagyok, öreg vagyok, de jól érzem magam a bőrömben.”

Kismedve kezében a kis sárga medve

– Jó, jó, nem kell mindjárt kiabálni. Itt vagyok. De ne legyetek mérgesek!

– Ne legyünk? Hát hogyan lennénk, ha csak itt szórakozol velünk!! – lett egyre morcosabb Björni is.

– De hiszen Kismedve hozott magával! Szeret engem. Az egyik kedves medvéje vagyok. A ritka sárga színű. Még mindig nem láttok?? Hiszen itt vagyok Mackó kezében!

– Jé! Tényleg! Ne haragudj, kis sárga! – kért bocsánatot azonnal Kismedve. – De azért jól ránk ijesztettél ám, hallod!

– Tudom. Bocsánatot kérek – szipogott a sárga medve, majd félénken hozzátette: – De van ám valami meglepetésem a számotokra. Két régi fényképet találtam a minap otthon a doboz mélyén. Idenézzetek! Ha jól tudom, sok-sok évvel ezelőtt Kismedve nagybátyja készítette a képeket ugyanitt, vagyis a Fővárosi Állat- és Növénykertben. Legalább harmincöt évesek e fotók. Valamikor a hetvenes évek második felében készülhettek. Sőt, képzeljétek, azt is kiderítettem, hogy az akkoriban sokak által kedvelt...

– Hé, álljon meg a menet! – szakította félbe Zöldmedve. – Miket beszélsz?

– Csak azt, hogy van nálam két régi fotó. Itt készültek, az állatkertben. Még hozzá az akkoriban sokak által kedvelt Ljubityel típusú géppel! Az ám! Akarjátok látni a képeket?

– Hát persze! Mutasd!

– Jé, ezek négyzet alakúak! – állapította meg Björni, a nagy őrmedve.

– Még szép! Ez a kis gép ilyeneket tudott. S ha hozzávesszük, hogy a készítőjük nem

volt hivatásos fotográfus, csak amatőr, akkor azért igenis el kell ismernünk a teljesítményét.

– Igaz! No de mesélj még ezekről a képekről, kis sárga barátunk. Hol találta meg?

– Hol, hát hol? A fényképes dobozban. Fél füllel hallottam, amikor az állatkerti pályázatról beszéltek. S akkor jutott eszembe, hogy alkalomadtán előhozakodom velük. Hiszen jó példa ez arra, hogy már az előttek lévő generációk tagjai is szívesen jártak az állatkertbe! Osztálykirándulást szerveztek ide, vagy összekötötték a cirkuszlátogatással. Vagy csak ideutaztak, hogy megcsodálják a Kós Károly tervezte épületeket, meg persze az állatokat.

– És mondd csak, édes drága sárga medve, miért csak most hozakodsz elő ezekkel a képekkel??? Hiszen szorít a határidő. Be kell küldeni a pályázatot!

– Zöldmedve kissé sértődötten vont a felelősségre a Kismedve kezében lapuló játék mackót.

– Ugyan, Zöldmedve, hiszen te is tudod, hogy sokan akkor teljesítenek a legjobban, amikor már a fülük mellett csapkodnak a hullámok. Gondoltam, ti is így lesztek majd. Az utolsó pillanatban, de azért bekülditek a pályamunkátokat. S aztán bármilyen lehet. Vagy nem? A részvétel a fon...

– Húúúú..... Ki ne mondd!!! Inkább gyere, menjünk haza, s írjuk meg azt a pályázatot!

– Oké, de csak akkor segíték, ha rólam is lesz fotó...

Mohácsi Zoltán

Ál-atkert

Kiskiss alig tudott az este elaludni az izgalomtól, reggel meg alig lehetett életet verni belé, mert olyan sokára aludt el. Csak akkor pattant ki a szeme, amikor Anyu, a szokásos jó megérzésével a megfelelő húrt pendítette meg. Igaz, akkor Kiskiss úgy felpörgött, hogy nem is lehetett leállítani.

– És akkor ma, ma megyünk, ugye? És itt van már Papa? Vagy még nincsen? Mikor jön már? Nem késünk el? Mennünk kellene, igaz, anyu?

– Nyughass már, fiacská, nyughass! Persze, Papa nemsokára itt lesz érted, ne izgulj! – próbálta csitíztatni anyja, de minden megválaszolt kérdésre három új jutott. – Nem, nem tudtok elkésni, kora reggel van, és a nyitvatartási idő este hétig van. Igen, Kiskiss, az rengeteg idő!

Kiskiss enni is alig akart, szinte tömni kellett belé a mazsolás kalácsot és a meleg kakaót. Anya meglepetésében nem tudott hová lenni.

– Hát ennyire izgulsz, Kiskiss?

Kiskiss nem éhségében, hanem izgalmasan felelt tele szájjal: – Ne' izgu'ok, ana, ne' izgu'ok!

– Kiskiss, tele a szád, ne már! – szólt rá anyja összevont szemöldökkel, úgy-hogy Kiskiss jobbnak látta elhallgatni, bár nem értette, anyja miért kérdez valamit, ha nem vár választ? Mászor meg azért szidja le, hogy mennyit kell könyörögnie egy normális feleletért. Van, aki érti ezt?

Még volt pár falat a második szelet kalácsból és pár korty a nagy bögre kakaóból, amikor csöngettek.

– A Papa! – kiáltott fel Kiskiss. Bár nem kellett volna. A kiáltás előtt a

szája nagyon nem volt üres. Így meg az abrosz és a pólója lett nagyon nem tiszta.

– Kiskiss! – csapott az asztalra anyja. – Most már elég! Szedd össze magadat!

Szerencsére nem tudta folytatni, mert a Papa ott állt az ajtó előtt, menni kellett ajtót nyitni.

– Szia, apa! – mondta, miután szélesre tárta az ajtót, de Nagy-kiss csak futólag köszönt neki, és azonnal berontott a konyhába.

– Na, mi az, nem vagy még készen? És ha elrepülnek a zsiráfok? Az atok nem várnak ám a végtelenségig rád!

Kiskiss betömte az utolsó kalácsfalatokat, nyeldekelt veszettül, és amikor úgy vélte, van már elég hely a szájában, megpróbálta magába dönteni a kakaót is. A szája sarkaiban lefolyó két kakaócsík olyan bajuszt festett rá, hogy Dzsingisz kán sírva követelte volna a technológiát.

Kiskiss gyorsan lenyelte az utolsó falatokat, felhajtotta a kakaó maradékát, és ha anyja nem figyelmezteti, fogat sem mosott volna.

– Vigyázzatok magatokra, apa! Ne felejtsd el, te vagy a felnőtt! – búcsúzott anyja az ajtóban, de a két Kiss ezt már meg sem hallotta.

Kétszer kellett átszállni, amíg elértek az atok kertjéhez.

– Ez a két elefánt már akkor is itt állt, Papa? – kérdezte Kiskiss a nagy kapunál.

– Itt, bizony itt! Ezek itt állnak, amióta kert a kert, az pedig nagyon régen volt már, hogy nem volt kert! – bólintott Papa.

A jegyszédő megismerte Papát.

– Nocsak, mester, visszatér a tett színhelyére? – csapott Papa kinyújtott tenyerébe. Papa szélesen mosolygott.

– Lehet élni enélkül, de minek?

Papa ismerte a kert minden négyzetcentiméterét, de sok minden változott, amióta nem járt itt.

– Látod, most jobb az atoknak, sokkal nagyobb helyük van, szabaddabbak, többet tudnak mozogni! Szébb lett itt minden, na!

Egy kisfű értetlenül nézett Papára, majd megrángatta az anyukája kezét:

– Anyu, mik azok az atok, amit a bácsi mondott?

Mielőtt az anyukája megszólalhatott volna, Papa leguggolt hozzá.

– Az atok ál-atok. Nem teljesen igazi állatok, mert nem ott élnek, ahol igazából élhetnének, ezért nem is teljesen úgy viselkedek, ahogy igazából viselkednének. De érdekesek, ugye?

A kisfiú megszeppenten bólintott, miközben görcsösen markolta anyja szoknyáját.

Kiskiss közben az egyik ál-attól rohant a másikig, rikkangatott, egészen szédült módon örvendezett.

– Idenézz, mekkora, figyelj, milyen muris, hű, de félelmetes, azta', milyen gyors, juj, ez undorító!

Be nem állt a szája.

Papa csak mosolygott, és követte az unokája szertelen rohangálását. Csak egyszer állította meg Kiskisst:

– Emlékszel? – kérdezte, de Kiskiss csak a fejét rázta. – Kisrece és Süle... – próbálkozott Papa. Kiskiss a homlokára csapott.

– Az ellopott makmokok! – süvöltötte.

Papa elégedetten bólintott: – Úgy van! Az ellopott makmokok!

– Majomteve!

– Majomteve! – nevetett Papa, és mentek is tovább.

A barlang előtt megálltak: – Balu!

– mutatta Kiskiss. Papa rábólintott:

– Balu! És mögötte, figyeld csak, ott van Boribon!

Kiskiss nagyon figyelt, és egyszerre csak előjött az árnyékból Brumi és Gömböc Miska is. Kiskiss ujjongott. Papa kicsit szomorúan ezt mondta:

– Paddington sajnos most beteg. Nem lehet itt.

– De meggyógyul, ugye?! Legközelebb láthatjuk őt is!

– De meg ám! Naná, hogy láthatjuk! Kiskiss megnyugodott.

Aztán megtalálták Sir Kánt is. Rögön Bagira mellett élt. Megtalálták Vukot is, meglelték Kelét és Lutrát. Ott tespedt a Kisvakond, álmos pillantásokat vetett rájuk Hú, a Gyáva Oroszlán valóban nem mert közel jönni a rácshoz, pedig Bruckner Szigfrid bökdöste az orrával.

– Itt van Kiskiss és Nagyikiss! – morogta. – Illene feltápaszkodnod!

A Gyáva Oroszlán lustán ráemelte a szemét Szigfridre, de nem mozdult. Nagyikiss azt mondta:

– Jobb is, ha nem jön ide! Kiszámíthatatlan, emlékszem, Bélát egyszer meg is csapta a mancsával. – Kiskiss hátrébb lépett a rácstól.

– Fájt neki?

– Hát bizony fájt. Sokáig nem is tudott jönni az atokat gondozni!

Micimackó éppen nem evett mézet, Malacka olyan nalackás izgatottsággal futkosott fel s alá, hogy eltéveszthetetlen volt, Kanga csak szomorúan ácsorgott, mert Zsebibaba valahová elcsavargott.

A Vizes Házban Némó boldogan úszkált a családjá körében. Sokan voltak, de Kiskiss mégis biztos kézzel mutatta, melyik ő.

Bambi fején még nem nőttek agancsok, Kiskiss sajnálta is, tudva, hogy mi vár rá.

– Elmondjuk neki, Papa?

Papa a fejét rázta: – Dehogy mondjuk! Itt nem történhet meg vele, biztonságban van!

Kiskiss megnyugodott, és rohant is Dumbóhoz, aki éppen a szokásos napi harminc kiló zöldségét falatozta.

– Nem hiányzik neki a cirkusz?

– Látod, felnőtt már. Kicsit öreg lenne a cirkuszhoz. Ma már csak a bölcsességét osztogatja, csak néha elfelejti, mi az a bölcsesség!

Kiskiss rohant is tovább. A furfangos Nyúl elmélázva ült a rétje közepén, és azon morfondírozott, Rémusz bácsi miért olyan ritkán mesél már róla, de Nyuszi megnyugtatta:

– Vannak még Róbert Gidák, lesz mese még rólad is!

A pupúk futtatójában Csí és a Világ Leggazdagabbja vidám csiviteléssel röpködtek versenyt a jó falatokért.

Ott volt minden jó barát, Kiskiss nem győzött köszönetni nekik, s mire mindenkinek köszönt, jócskán el is fáradt, Szilajt, Májszvitpónit és Mekk Eleket már csak csöndes örömmel simogatta meg.

– Bemehetek hozzájuk, Papa? – kérdezte. Papa bólintott. Kiskiss átmászott a széles lépcsőjű várlétrán, és lehuppant a túloldalon.

– Üdvözlöm, mester, hogy ityeg? – köszöntötte odaát a Papát egy Zöld

Kantáros, nagy szakállal, de csekély magassággal. Papának a válláig alig ért.

– Szervusz, Józsikám! Megvagyok, megvagyok, csak hiányoznak az atok, a munka meg a levegő. A kert az kert, nemhiába! Kicsi és szűk a lakás, kevés a nyögdíj! Az ott az unokám, nézd csak! – mutatott Kiskissre

– Helyre egy kölyök! – bólintott elégedetten Zöld Kantáros Józsikám, és odakiáltott Kiskissnek: – Szia! Jössz-e ide dolgozni?

Kiskiss éppen Elek frufruját babrálta, s abba sem hagyva a babrálást nézett Zöld Kantáros Józsikámra: – Csókolom! Hová máshová mennék?

Papa és Zöld Kantáros Józsikám felnevetett, Józsikámnak csak úgy rezgett a nagy szakállá.

– Agymosod rendszeren, mi?

Papa felnevetett: – Iparkodik az ember!

Kiskiss a trolin megkérdezte Papától:

– Ugye, mi Boncák vagyunk, és lecsapoljuk majd a Viktória-tavat!

– Mi az hogy! Mi Boncák aztán bizony le!

Kiskiss megnyugodva azonnal elaludt Papa ölében, fejét a vállára hajtva. Úgy aludt, hogy még a nyála is kicsorgott. Papa pedig boldog volt, hogy jól vannak az atok, és Bonca lehet.

Roflics Fanni

Egy apró álom

Nyár volt. Meleg, száraz nyár. Néha egy-egy búslakodó felhő átlebegett a melegszívű nap előtt. Ha körülnéztem, mindenütt zöldellő fák, bokrok ücsörögtek az utak szélén. Többször haladtak el klaffogva táltos lovas szekerek, terhükként csábos gazdag nőkkel, daliás úriemberekkel, netán üresen haladva, hogy utast szerezzenek maguknak.

Éppen elmélkedtem a nyár eleje óta tartó forgatag mivoltán, amikor is nem messze tőlem egy hátas paripa tűnt fel. Hátán Xántus János zoológus, etnográfus és utazó. Ahogy felnéztem rá, maga volt a büszkeség, elszántság. Arcán előbújt egy elégedett mosoly, majd üdvözölte társait: Szabó József geológusprofesszort, Kubinyi Ágostont, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatóját és Gerenday Józsefet, a Fűvészkert igazgatóját. Pontosan emlékszem még a boldog rezgésekre, amelyek érezhetőek voltak a hullámozó levegőben. Ahogy gyűltek az emberek 1866. augusztus 9-én a Városliget északnyugati csücskében, ahogy csengő kacajok szaladtak széjjel a vidám fogatok között. Ahogy hallani lehetett furcsa lények párbeszédét...

Igen. Furcsa lények. Az előző hetekben rengeteg hatalmas szállítmány érkezett felénk. A fuvarosok kiáltottak mindenféle nevet, amelyeket én még sosem hallottam azelőtt. De most már bármikor felismerem a zsiráfot, a barna medvét, a sokféle majmot és papagájt. Ha emlékeim nem csalnak, 34 féle állat került ide ebben az időszakban. Majd eddig a csütörtökig 11 egészen nagy házikó épült, több kicsi kuckóval, ahol körülbelül 500 állat pihenhet meg. Igen ám, de mesélek én még izgalmasabb történetet is!

Ami már el is kezdődött ezen a napon, hiszen abban a percben, amikor Xántus János és társai (akik egyébként az állatkertet alapították) megsarkantyúzták csődöreiket, hatalmasat koppant a fejem. Az állat patája pont felkapott, és beröpített az állatkert kerítése mögé. Szerencsémnek köszönhetően éppen egy kis tócsába csobbantam, szinte kacsázva a felületén. Így végre lemoshatam magamról a nyáron oly sokáig rajtam ragadt porszemeket. Míg így mosakodtam, felfedeztem, hogy medencémben két másik kavics is fürdőzik.

Beszélgetésbe elegyedtünk, majd jó barátságot kötöttünk. Azonban már azon az éjszakán csikorgó-nyikorgó hangot hallottam. Amint körbenéztem, már fel is kapott egy kerék. Furcsa szagokat éreztem. Rájöttem, hogy a kerék egy talicskához tartozik, amelyet egy állatgondozó tologat. Éppen almot hordott a zsiráfokhoz. Lepuffant a taliga, én pedig lehuppantam. Hogy milyen érdekes állat a zsiráf!? Képzeljétek el, úgy iszik, hogy hosszú nyakát a behajlított elülső lábai közé biggyeszti! Ezen a furcsa helyen tartózkodtam még egypár évig. Így láthattam a komédiásokat, akik a vendégek kedvében szerettek volna járni, és jól meg is kacagtatták őket. A mutatóványosok előtt ámuldoztak a nézők tátott szájjal, és persze szórakoztattak minket is a mulatságos tevékenységeikkel. Úgy-úgy, de eljött egy borzasztó időszak. Ekkor azt hittem, hogy szörnyűbb dolog nem is jöhet már... Az állatok rossz minőségű takarmányt kaptak, ugyan-

is kevés pénzből gazdálkodtak a tulajdonosok. Emiatt nemcsak csontosodni kezdtek az állatkák, hanem sokuk el is pusztult. Majd télre beköszöntött egy gonosz járvány, sőt éhes, betolakodó rókák megnegyedelték a madárállományt is.

1873-ban elsétált mellettem Serák Károly. Éppen arról beszélgették társával, hogy miként vezeti majd az állatkert életét. Jól emlékszem, hogy milyen hosszú ideig igazgatta az épület hogylétét. 1906-ig a vezetése alatt sok-sok állat került hozzánk. Jónással, a nílusi vízilóval sokat beszélgettünk is! Panaszkodott, hogy szűk a hely, de megnyugvásul közölte, hogy jár hozzá az állatorvos, így végül is minden rendben van. Amikor átkerültem a medvékhez, hasonló híreket közöltek. De így volt ezzel az újonnan érkezett gnú, ahogy a fókák és a majmok is. Sok-sok állat érkezett otthonunkban 1898-ban, így már egész nagy családdá fejlődtünk.

Egy rigó repült közénk. Abban a pillanatban még jókat mosolyogtunk a kerítéssel, aki majd belehalt a csiklandozásba, amit egy medve okozott neki, vakarózásával. De a kerítés hősiezen viselte a megpróbáltatásokat, és dolgozott úgy, ahogy azt neki elrendelték. Szóval idereppt a rigó. És rossz híreket közölt velünk. Ugyanis az állatkert csődbe ment. A madárka mesélte, hogy valóságos árveréssel az intézmény a főváros kezébe került. A szomorú hír ellenére, én lelkesen álltam a dolog elé, és már annyira a szívemhez nőtt ez az egész, hogy cselekednem kellett. Kivártam a megfelelő pillanatot, és felkapaszkodtam egy buzgón haladó cipellőre. A lábbelit akkor engedtem útjára, amikor felfedeztem, hogy megérkeztem a kellő helyemre. Ezt az ember érzi – főleg, ha kavics –, mikor kell a megfelelő helyen lenni. Vártam egy-két órát, talán napok is eltelték, de eredményesen végeztem. Hamarosan újabb 2000 állat érkezett hozzánk, többüket ajándékba kapta az állatkert. Jó volt ismét új arcokkal találkozni, új barátságokat kötni. És már nem is tűnt furcsának a rengeteg ismeretlen faj!

1912. május 20-án Lendl Adolf, az akkori igazgató motyogott magában, amikor elhaladt mellettem. Egyfolytában egy kavicsról mormolt szavakat: „Hogy lehet ez? Miért volt ott? Szinte csoda.” Máig sem tudom mit jelentett ez, de biztos állítom, hogy közöm van hozzá! De mit tudhat egy magamfajta poros kavics? Szóval Adolf folytatta, és kiderült számomra, hogy Európa egyik legmodernebb állatkertjévé váltunk! És hogy ezt megtarthassuk, pónilovaglással hívtuk fel a figyelmet magunkra. De nem ám csak a pónival! Az emberek a teve, sőt az elefánt hátán is tehettek egypár kört! Ilyenkor mindig irigység fogott el. Úgy szerettem volna felmászni az elefánt hátára, hogy végre fentről is láthassam a világot. De mindenki az, ahova született. Én a földre, a sárba, a porba. Néha rám taposnak, arrébb rúgnak. Ugyanakkor megmártózhatok a hús pocsolyákban, boldogan cseveghetek a különféle állatokkal, jó barátokat szerezhetek, és mind ezt örök élet mellett! Egyszer még be is kukkanthattam egy helyiségbe, ahol filmet vetítettek a közönségnek. És még katonazenekar is szórakoztatott minket! Azonban a kedvencem mégis a sziklavendég volt. Hiszen mégiscsak az őseim adtak otthont neki! Egy kislány és a szülei abban a hónapban már negyedszer jöttek látogatni minket. Sőt, nemcsak ők, más családokat is láttam már többször jönni! És ekkor tudtam meg, hogy az állatkert újítása a bérletjegy volt!

Elérkezett az első világháború. A látogatók hanyagolták az állatkertet, és egy idő után már senki nem érkezett hozzánk. Nagyon nehéz volt takarmányozni, a munkaerőt is úgy kellett kutatni. Majd hamar véget ért a szörnyű időszak. Az állatállomány ugyan lecsökkent, de szaporítottak is ugyanakkor. Az a rengeteg

kis csemete! Csikók meg gidák, és apró csetlő-botló gyerkőcök! Leleményesen kitalálták, hogy új állatokat cserékkel szerezhettek. Így is lett. Búcsúznunk kellett a fiataloktól, néha idősebbektől. Cserébe megint új barátok jöttek közénk!

A második világháború sokkal borzasztóbb volt. Az összes épületet lerombolták, mennydörgött és durrant minden. Hatalmas törmelékek zuhantak a fejemre, minden ház sírt, zokogott. A kerítés sem kacagott már, ő is nyöszörgött a terhe alatt. Puffantak a fák, amikor leérkeztek nyögve a földre. Állatok százai pusztultak el. 2500 állatból csak 15-en éltek túl! Bús, szürke évek voltak ezek. Egy percre nem láttunk mosolyt a beton arcán. Egy másodpercre nem kuncogott az éhezõ egér. Magam is megsérültem. Letörött belőlem egy darabka, amelyet a viharok el is mostak. Bánat ült az egész világon.

1945. május elsejére hatalmas kitartással újra bontani kezdte szárnyait az állatkert. Ekkor már nem láttam kiutat. Feladtam minden reményt. Csak az elefántház maradt ép! És éppen ezt használták ki. Ide költözött jó néhány állat, és innen építette fel magát ismét a kert. 1957-re már füzet sorozatot is adtak ki, melyben a látogató hasznos és érdekes információkat tudott meg az állatkertről és a benne lakókról.

Ahogy haladt velünk az öreg idő, több és több házikó épült. 1987-ben például az emberszabású majmok háza, vagy ott van az 1996-ban épült parasztudvar. Ne felejtjük el, hogy manapság is sok újdonsággal várja a látogatót az állatkert! 2006 óta a krokodilházat lehet megcsodálni, 2010 óta a zsiráf- és bölényházat!

A múlt hónapokban pályázatot is indítottak az állatkertben! Ügyes kezű és elméjű fanatikusok írhattak az állatkert életéről. Így mesélhettem el nektek én is a történetemet, üldögélve egy melegen tartó kézben, a póniló hátán.

Nyár van. Meleg, száraz nyár. Néha egy-egy búslakodó felhő átlebeg a melegszívű nap előtt. Ha körülnézek mindenütt zöldellő fák, bokrok ücsörögnek az utak szélén...

Szlafkay Attila

Krimi utáni álmocsata

Az idén „százados” Örkény Istvánnak

A dolog odáig fajult, hogy el kellett kergetnem. De ő arcátlanul visszaszállt. Erre én megfricskáztam az arcát. Ő megcsípett. Én megcsiklandoztam, hogy menjen el a kedve a kacérságtól. De ő visszacsiklandozott. Dühömben kénytelen voltam nevetni. Fogtam a molyirtót és bepúderoztam vele. Köhögött, de nem adta fel, hanem felkapta a sprayt és alaposan bespriccelt. Mélybúvárnak éreztem magam, aki fenn felejtette a maszkot. Kitapogattam az asztalt, felkaptam a kínai vázát, és virágostul utána hajítottam. De ő erre is rátromfolt. Cibálni kezdte gondosan ápolt harcsabajszomat. Majd megfulladtam a fájdalomtól. Erre ő hahotázott, és a végső diadal tudatában torkon ragadta a csillogó borotvát.

Nem bírtam tovább. Elrohantam hazulról. Ő meg utánam.

– Ki akarsz kergetni a világból?! – üvöltöztem végső elkeseredésemben.

(Itt megszakadt a film.)

A szomszéd utcasarkon ismerős toppan elé, akiről az hírlik, hogy nagyon szeret önkényes, önkéntes rendőrt játszani.

– Á, jó napot, Konrád – köszön rám.

– Elkelne – válaszolom, és el is tűnnék.

– Honnan jön ebben a ködben? – kíváncsiskodik, és egy mozdulattal már el is állja utam.

– Temetésről, ha annyira érdeklí – vágom rá, és abban reménykedem, hogy meghökken, és mire észbe kap, én már kereket is oldok, s a ködben már bottal ütheteti a lábam nyomát.

– Nem úgy van a', hogy csak úgy kurtán-furcsán odapökjük. És ezek az árulkodó szerszámok, egy bizonyos ásó meg a kötél? Talán színpadi kellékek, vagy mifene?

– Ezzel temettem el a legyet.

– Látom, még meg is siratta.

– Az ellenfél is lehet személyiség.

– Egy légynek ilyen ceremónia?

– Csak azon töprenkedem, ki fog holnaptól figyelmeztetni, hogy ne késsek el? Mégis elhamarkodtam? Ki fog ezentúl szórakoztatni...

– Na ne dicsekedjen már annyit! Inkább tartson velem. Kimegyünk a bolhapiacra, hátha szerencsénk lesz.

Váradi B. László

Az ígéret vize

Töredékek egy rinyai vidracsalád kálváriájából (Részletek)

A bátor veszte. Ahogy a patakhoz közel értünk, a szagok újból felerősödtek. A víz színét még nem láttuk, de a felfordult halak fehér csíkját a part mellett annál jobban. Egyik-másik még vergődött, úszni próbált, aztán újból a hasát mutatta. Nagyon éhesek voltunk. Fékezhetetlen bátyám nagy ugrásokkal a patakba vetette magát, és a döglődő halak alá bukkott. Anyánk csak a víz széléig követte hívogatva, aztán visszafordult, és vad kétségbeeséssel minket próbált a megmérgezett víztől távol tartani. Először hátulról szorított bennünket, majd előttünk járt, és szeme sarkából ügyelte, nehogy valamelyikünk eltévelyedjen.

Egy rekettiefűz alá kísért kettőnket. Korgó gyomrunkat földhöz lapítva felkúdtunk bele a régi, kifli alakú vidrafekvésekbe.

Mi ketten csak éhségünkkel foglalkoztunk, de harmadikunk sorsával nem. Nem úgy családfe anyánk. Míg minket szigorral elfektetett, folyamatosan a szennyezett vízű patakot kémlelte, többször is két lábra állva. A helyet, ahova elfektetett, nem hagyhattuk el, de mocorogtunk, mi is két lábra emelkedtünk... Bátyánk már kint volt a vízből. Elárvulva állt a parti homokon, fejét ingatta. Anyánk ide-oda kapkodott, nagyon ideges volt. Egyrészt minket őrzött, nehogy éhségünkben a mérgezett víznek fordulva a haldögök közé szökjünk. Másrészt bajba került bátyánkat hívogatta. A hívó szóra bátyánk botorkálva közelített. Fényes, sikló mozdulatainak nyoma sem volt. Beteg vánszorgása belőlünk ideges agresszivitást váltott ki, mintha testvérünk sebzett idegen állat lenne.

Anyánk viselkedése térített észre bennünket. Ő úgy bánt a beteggel, mint mindannyiunkkal pár napos korunkban. Ahogy közrevettük bátyánkat és megindultunk, bebizonyosodott, hogy nem lát és nem érzi a szagokat. A mérgezett patak vize kioltotta a szeme világát és tönkretette a szaglását...

Félkész, ügyetlen kölyökvidrák voltunk, ráadásul bátyánkat igen súlyos veszteség érte szeme világának és szaglásának elvesztésével. Nem elég, hogy kölyökvidra létére nem érti a világot, most már se érzékelni, se látni, se szagolni nem tudja mindazt, amiből megérthetné. Érzékeinek tompulásával, elvesztésével nagy teher szakadt szülénkre. Kóborló, helykereső mozgásunkat és a már vidrák, vidracsaládok által lakott területeken való átjárásunkat nehezítette.

Arra még mindannyian emlékeztünk, hogy a petesmalmi tavak környékét azért kényszerültünk elhagyni, mert az ember kutyája segítségével felfedte búvóhelyünk. Az is lehet azonban, hogy egy ilyen vidralétrejövésbe, felnevelődésbe mindenképpen benne van egy hosszabb, anyával való kirándulás, hisz amit eddig anyánk révén a világról megtanultunk, aligha fért el volna a petesmalmi tavak környékén.

Lakókatlanunkban, a patakpartunkon és a patakunk táplálta tavak partján meg voltunk győződve, hogy ez a világ a vidrák világa, vidravilág... Vesszőfutásunk azt bizonyítja, hogy nem az... Hiába folytatódik utunk táplálékbo vidéken,

az úzótság, a szorongatottság érzése nem hagy alább. Olyan ez az érzés, úgy ül meg minket, mint a malomrom környékén szőrünkre tapadó fáradt olaj. Zihálunk tőle, és mintha a víz a bőrünkhöz érne...

Talán azért nem marad el tőlünk ez a ránk tapadó rossz érzés, mert bátyánk miatt nagyon lassan haladunk. Testvérünk viselkedésére visszaemlékezve azt mondanám most, hogy mozgott bár, és megmaradt képességei szerint ellátta magát élelemmel, de a világ már nem kellett neki, mert nem látta és nem érezte a szagát... Csak meglenni akart benne. Nemcsak a haladásunk sebességével volt gond. Bátyánk bátorságával sok bajt hárított el a fejünk fölül, mivel mindent ő próbált ki először. A vesztét végül is bátorsága, mohósága és engedetlensége okozta. Erejében, de tudásában is fölénk kerekedett, és időnap előtt önállósodni próbált. Azt pedig csak egy ép világban lehet. Szétszórattatásunk a levegőben lógott.

Anyánk eleste. A vízfolyás völgye, melyen vízzel szemben fölfele húzódtunk, egyszer csak kinyílt, és mi ott álltunk két patakág összefolyásánál. Bátyánk rögtön megérezte a mély vizet, és eltűnt az alámosott parti fűzgyökerek között. Mi ketten anyánkat láttuk jónak követni... Anyánk egy pillanatra megtorpant, hosszan elnyúlva, szimatolva fejtette meg a területjelzés üzenetét, aztán végignézett rajtunk, és mintha a területjelzés ellenére cselekedne, földhöz lapulva tovább vezetett minket a csapán. Szülénk megviselt önbizalma a jelölőkúpokról áradó üzenetek hatására megcsappant. A bennünk, járatlan kisvidrákban is homályos szorongást kiváltó tiltás azt jelenthette, hogy nem mehetünk tovább azon a patakágon, amelyről az ingerlő halszag érkezett. Talán erős hím és az alá beállt vidracsalád vagy -családok lakjára a környéket. Az történhetett, hogy nemcsak a lehalászásokra gyülekezett a vidranép, hanem a megmérgezett ártér vidralakói is itt hontalankodtak az épen maradt völgy hoszszán. Ilyen kényszerű torlódásokra mondják azt az emberek, hogy sok a vidra, és attól tartanak, hogy elesszük előlük a halat. Keserves vesszőfutás ez, és jaj annak a vidrának, amelyik anya nélkül nő fel, és nevetlenül kénytelen helyét keresni a világnak nevezett vizek partjain. Ez a világ, már akkor feltűnt nekem, nem a vidráké, nem a vidráknak van berendezve.

A gát tetejére érve anyánk jelzések után szimatolt. Csak nagyon régi hoszszanti vidranyomok keresztezték a tóba vezető régi, benőtt vidraváltót. Bátyánkból, kit együttesen nógattunk el nagy nehezen idáig, a nagy víz közelsége újból engedetlenségi rohamot váltott ki. Akkor se értettem, és mai napig se értem, hogy megromlott szaglásával és begyulladt, világtalan szemével hogy szerezhetett tudomást a halastó közvetlen közeléről... Bátyánk mérgesen puffogott, húgom és én ágaskodva néztünk anyánk után, akinek alakja eltűnt a kaszálatlan rézsű magas fűvében. Alig tűnt el a bundájából látszó folt leskelődő szemünk előtt, csattanás rándított össze mindannyiunkat. A csattanással egyidejűleg eltűnt az égről egy négyszögletű vaslap is. A kocka alakú vaslap egy élve befogó ládacsapda zuhanó ajtaja volt. A csapdát felajzott, fogásra kész állapotba állította az ember a vidracsapára... Beteg bátyánk, mivel a kikopott csapán állt rajta, azon is fordult meg, és az ágak összefolyása fele tört, ahol utoljára békében halat fogott. Mi a hangzavartól hajtva, húgommal a gát koronáján rohantunk egymással párhuzamosan, mígnem odahagytuk a kanyarodó kocsi-

nyomot és a duzzasztott patakág vizébe csúszunk. Alig fújtuk ki magunkat az alámosott parti padmaly sötétjében, összeszagoltunk és óvatosan visszakúszunk a gát koronájára. Nagyon féltünk, de anyánk nélkül alig-alig léteztünk, és egymás kölcsönös szimatolásából próbáltunk megbizonyosodni róla, hogy a világon vagyunk. A vidra már biztos úgy születik, hogy felfele keres szabadulást. Anyánk izmos fejtetőjével, tarkójával hatalmas csapásokat mért a ládacsapda drótháló mennyezetére. A csapda minden ízében nyikorgott. Mikor felbukkanni látott minket, az erős fejelésektől kábán, magas, vékony, sikítózó hangon szólt hozzánk. Mondandóját nem értettük, mint annyi minden más hangot, szagot, melyekre eztán kellett volna megtanítania bennünket. Anyánk kerregő sikoltozását és a rá következő fújását nem segélykérőnek, inkább minket taszító, menekvésre buzdítónak éreztük.

Ronga Eszter

Mézizű méheim

Tavaszi napsugarak zuhatagában
Küldtél, hogy kutassam a lehetetlent,
Ragadjam meg a megfoghatatlant.
A tavaszt vártad, mézíz és szerelmet,
S én állatok közt leltem meg leírhatatlan,
Örök táncban aranyló méheinket.

Ébert Tibor

Óda

(avagy erotikus futamok Évának)

(1954, Balaton)

Almazöld bikini

Almazöld bikini. Szókesége Juhász Gyulát idézi, mosolya valami sejtelmes kacérság, kacér báj, szelídséggel, talán da Vinci-i. Megkérdezem, szeret-e pingpongozni. Igen, feleli, s kitágul az az ovális mosoly, halk válasz bizonyossággal a szó. A beleegyezés. Odamegyünk az asztalhoz. Ütögetünk, ügyetlen játék, bizonyítani akar, legtöbbször a földön a labda. Így kezdődik... egy életbe-időbe oltott, halálba oltott vágy...

Héliosz

Ez a mi napunk. Mint rumban fürdő tojássárgája. A Héliosz. És a vérvörös alkonyatba néztünk nyugat felé Bada-csony koporsója plasztikusan feküdt a látóhatárban. Melléről vízcseppek gurultak gyöngyözően. Pillanatok elixírjeivel. Így álltunk sokáig. Kissé összefonódva. Hasunkig ért a víz. Talán felloccsogott hozzánk a mély, s a horizont süllyedni kezdett apró árnyaival.

Szent Jeromos

A kékség pannon tájat simogat cirógatva, nyugodt, magabiztos... Tihany. Szent Jeromos, Korosetz bácsi a fogasaival, levendulás, gejzírmaradványok, avaggyűrűk. Leülünk. Rövidke sötétkek sort alól kikandikál a bugyja. A blúz kék sávjai az éggel paroláznak. És megint az a mosoly, mosoly, mely rám tapad, végigfut gerincemen, simogat, testemre tekerőzik. És fel-

hők jönnek, felhők gyorsan egymásba omolva, egymásba rohanva, tapadva, egymást ráncigálva. Kumuluszfelhők. Távoli vihar előtti csöndrianások. Az arcél a tájba szúr. Évée. Kitapintom képzeletemmel, a messziségbe néz, azon túl. Fogom a karját. Hogy fogunk mi innen visszatérni? A pillanatok gurulva peregnék, egymásba borulva. Állunk a domb tetején. Belecövekelve. Valami nagy kíváncsiság ígéretével. A vihar tomboló orgonasípjai közepette... Bemenekülünk ismerősöm tihanyögdörösi házába. Lent tajtékzik már a víz, tajtékzik foszforeszkálva, lilásan a táj. Oh, Poszeidón, Neptunusz, neked ajánlom, felajánlom a bajuszomat, és a tóba hajítanám kiengesztelésül. Csillapodjon haragod, korbácsolja lelkünk!... És gyorsan – mintha csoda történne – levágom vékonyka bajuszom és a víz felé hajítom. Lao-koón jut eszembe kígyóival, az isten büntetésével, de talán csitulni kezd, vékonyabbak az esőcseppek, eszmélő metamorfózisába tágul a szemközti oldal, házaival, kirajzolódik a part. Elhúzták a többszörös rétegű tüllfüggönyt a messziségről. És rohanunk vizesen, izzadtan, fogom Éva kezét. Nem bírom, suttogja hömpölygő lihegéssel. Muszáj, muszáj, mondom, hogy elérjük az utolsó hajót, mely már kanyarodik a part felé. Éva, Éva, Évikém, mondanám, de csak hallgatók, húzom, vonszolom magammal őt. A hajó akkor ér a kikötő mólójához, amikor mi. Tökéletes szinkronitás. Szinte becipelem a tat belsejébe.

Hozzám bújik. Hallom a motorok búgását s Éva egyre nyugodtabb lélegzését. Éva, Évám, ez is csak gondolati reflex. Megérkezünk haza, a földvári partokra.

Artemisz

Az állomás mögött a kis park. Lassan lépdelünk a keskeny, kavicsos úton. Rajta fehér ruha. Artemisznek gondolom. Lépéseink rövidek. Illatok permeteznek az amolyan mediterrán hangulatban: a ruhája, a fehérsége, a mezíten karja, a lába, a bokrok, a fák meg a virágok oldalt, talán százszorszép, árvácska, muskátli, meg a holdfény, neki is van illata, ahogy lassan végiggurul az éjszakai tájon. Eszembe jut, alvó búzamezőket mosdat. Tehervonat sajátos zakatolása a közeli síneken, talán az utolsó szerelvény ma este. Illat, zakatolás, rátelepszik a csöndekre, bepólyálja, olykor apró neszfullánkok döfködnek szinte hangtalanul. Közelítünk a laposra nyírt sövényekhez, azon túl már az út a sorompóval. Még lassúbbak a lépteink, szinte alig hagyja el egyik a másikat. Belekarolok. Megállunk. Megcsókolnám, mondom bizonytalanul. Hát akkor csókoljon, feleli. Hozzám hajol, kicsucsorítja ajkát, mely vibrálva fényesedik... Ez a mi ligetünk. Artemisz szentélye...

(1954)

Égbe futó felvonó

Kezemben az aranykulcs. Mert vagyunk, mint ki vándorol. Hova? Hova? Aranykulcs. Bingertné kulcsa. Mehetünk fel a harmadik emeletre, a lifttel felemelkedve az égbe. Nálam a kulcs, kulcsunk. A mennyország kulcsa. Éva jön, nem fél. Akarja, akarja, akarja... És megint az a sejtelmes, titokzatos,

kacér mosoly, báj... csillogó erotikával. Leveti piros pulóverét, fehér szoknyáját. Botticelli jut eszembe. Vénusz születése. Éva születése...

Bingertné csak este jön haza. Maradhatunk. Miénk az egész délután. Gyönyörlámpásokkal, kéjgírlándokkal, áhítattal.

Elraktározhattam egy nyárnak párát.

Hármashatár-hegy

Hova menjünk? Hová mehetnénk? Hova?

„Brummog a vén autóbusz, rángat, ide-oda húz, megyünk fel a tetőre, szerelmünkkel előre...”

Bokrok, fák, kis tisztás, valamiféle ösvény visz oda, az alacsonyabb bokrokat magasabbak váltják fel, mintha vigyáznának a rejtőzködőkre. Megállunk. Évára nézek. Ő rám. Nem szólunk egymáshoz. Mindkettőnkben kérdés, felelet. Leveszem a kabátom, az egyik bokor mellé teszem. Éva tétova mozdulatot tesz. Megint az a mosoly, az a kacér báj szelídséggel. Lehajol, ráfekszik a kabátomra. Túl romantikus ez, romantika és valóság párbeszéde, és beteljesülés. És a holdfény rácsúszik rózsaszín szaténbugyijára. Szőkesége selyem vízesés, permetcsöppekkel. Éva, benned a csönDESÜLÉSEM, megnyugvásom, bennem a megcsönDESÜLÉSED, a megnyugvásod. Minden téged példáz most. Értelmem, Varázslóm, Adósom. Beteljesüléssel. Szaténég fölöttünk...

Old Firenze

Kis presszó a Várban, a Bécsikapu téren. Zongora szól. Az asztallámpán sárga ernyő. Beszélgetünk. Éva kanalizgatja feketéjét. Tortát eszünk, puncsosat. Sokáig, annak tűnik, szótlanul nézünk egymásra. Sejtések moccannak bennünk. A realitás. Melyet el-

pusztítottak az érzelmek, de feltámadt. „Hamvadó cigarettavég...”, mint ha repedten nyikorognának a zongora billentyűi, vagy csak én képzelem be. Ez még a nyár. Nincsenek repedések bennünk, mint az egyik falon a tapétán.

Majd elindulunk lefele. Éva elegáns, mint mindig. Hányadik randevút volt? Nem tudom...

Sötétben

Légy a feleségem, mondom. Esteledik. Ősz felé kullog az idő, s a Nemzeti Múzeum mögötti téren mintha vékonyka párafüggönyt húztak volna. Nem lehetek a feleséged, feleli Éva, de a szeretőd maradok, ez a kifejezés nem szép, tudom, kicsit közönséges, bármikor felugrom hozzád, ha akarod, karomra teszi kezét. Nem leszek, nem lehetek, ismétli. Az arcél kidomborodik, plasztikusabb. Kialszanak a lámpák, az összes lámpa, sötétségbe borulnak a házak, a fák, a kerítés. Állunk mereven egymásra nézve, időtlen állapotban, szétterül bennünk a valóság. Jó, mondom, megértem (de ez nem igaz, nem értem, nem akarom), és megölelem Évát. (Vajon ez az ölelés nem az utolsó, nem az első?...) Elindul visszafelé, egyre zsugorodik alakja, már nem látom. Csak állok és bámulok, nézem a láthatatlanságot, az út is összezsugorodik, úttalan út... Még kétszer felhívom telefonon, ugyanabból a fülkéből, mely összegyűjtötte hangját; és tudom, amikor didaktikussá akarjuk tenni, magyarázni a dolgokat, érzelmeket, ésszerűséget, beleesünk egy gödörbe. És majd elmúlik 5-6-7-13 év. Véletlen találkozások a színházban, hangversenyen, az autóbusz-megállóban. S mindig az a mosoly, kacér báj titkaival, szelídséggel. Éva. Változatlanul. Megváltoztathatatlanul.

Megváltozva közelebb kerülnek az emlékek, felnagyítva, elkezdődik a kép, az arc, a szem, a test metamorfózisa. Hordozzuk egymás emlékeit, nem tudva egymásról semmit... mégis... Emlékekké rozsdásodik a múlt? Ha kiásod, az csak töredékében az? Éva...

Hiátusok (post- és preludium)

És hiátusok nőnek bennem, hiátusok lelkemben, szívemben, hiátusok körülöttem, hiátusok, évek hiátusai, hiátusévek, gödrök, üregek, mélységek, magasságok, hiátusok térfogatai, lyukas valóság, nélküliség... Elfelejtettük egymást? Megszűntünk egymás számára egy életre?... Vége... végervényességgel?... Évek barangolásai, az idő kezében a sorsunk... peregrinusként követve... Éva férjhez megy. Éva elválik... Hiátusok... hiátusok, élet-halál... Kifosztva egymás által... Jóformán ismeretlenül. Tizenhárom év... lemeztelenített emlékeivel, véletlenek lobbanásaival... Tizenhárom év: post- és preludium... Valahonnan messziről, nagyon messziről egymás felé fordulunk... titokzatosan, megmagyarázhatatlanul. Tizenhárom év – Mozart Varázsfuvolájának a tűzpróbájára gondolok. S ez a várakozás megérkezés... hiátusok beteljesülése, bennünk levő örök engesztelődése.

(1967)

Visegrád

Akkor jött haza Párizsból Lanvin-illatokkal Éva. Hónapok óta ismét találkozunk. Együtt szeretnék veled aludni, először, még sohase tettük, mondta Éva, szereztem egy szobát Visegrádon. Tél előtti alkony. Rezzenéstelen, mégis tele neszfullánkokkal. A Párizsból hozott dzseki rajtam. Las-

sú hömpölygése van a Dunának. Azért ez más, mint a Szajna. Hatalmas, erős, izmos folyó, az embert magával ragadja, felemeli kezét. A túlsó part mintha szétszakadozna. Darabokban úszik a táj. A sárga ház néhány méternyire az autóbusz-megállótól belesimul a hegyoldalba.

Ez lesz az, szólta Éva, és beléptünk a házba. Homályos előcsarnok. Kis rekeszekben kulcsok lógtak szemérmes csillogással, alattuk szigorú számok. Mindent Éva intézett. Személyazonossági igazolványok, aláírások, és megindultunk az emeletre. Keskeny folyosó, előttünk egy asszony, sietett, valószínűleg szeretne gyorsan lerázni minket, valami gyanakodásfélét éreztem a viselkedésében. Kinyitja az egyik ajtót, kinyitja a másikat. Mosolyog. Gondolom, egy elég lesz, a hangja felszólító. Szélesre húzódik mosolya. Testes, barna színű cserépkályha. Jól rakja meg, mondja Éva. Nem fognak fájni, már vártuk magukat. Előre befűtöttünk. Jól tartja a meleget. Kintől hajókürt ondolálja a levegőt. Visszhangosan szétterül, lebegve itt bent is. Az asszony előre elkészített fahasábokat dob a tűzre. Vigyorogva becsukja az ajtót. Kis csomagom a földön, Éva mellé rakja az övét és vetközni kezd. Nézem, bámulom áhítattal. A kabátja után a világoskék mohairpulóver, a gyapjúszoknya, a kombiné... Nézem, bámulom rajongással, mint valami elérhetetlen szépséget, műremeket, testének vonalait, arányait, geometriáját. Ott áll előttem egyre inkább bizonyosságában a teljes nő, a nőstény. És párdacugrással beugrik az ágyba. Gyere, siess, mondja, gyere, siess, suttogja. Itt senki és semmi se zavar, senki, semmi se zavarhat, ismétli. Csak mi vagyunk, lehetünk. Te meg én. Óriássá válik az a kacér mosolya. Hatalmassá, türel-

metlenné, kihívóvá, parancsolóvá az a szelíd báj. Tulajdonképpen még a télen a feleséged lehetnék, ha akarod. Akarom, akarom, akarom!!!...

Vágyak karneválja, tobzódása, szertelensége, soha nem értett öröm tárgya, ténye a láb, a comb, a nyílások... szeretkezés, szeretkezés... gyönyörök kezdete és vége, szeretkezések végtelenje a szétterült időben, időtlenségben. Végtelenek végtelenje...

Ejakulációk, orgazmusok, csucsszimók, tánc, körtánc, himnusz, zsoltár a péniszvilágfa körül... Micsoda Walpurgisz éje a szerelemnek. Belezuhanások, belezuhanás egymásba, a megsemmisülésbe... Így fekszünk egymáson, egymásba nőve, vajúdva, egymásba szívódva, keveredve a test, tudat. Micsoda gloriifikációja ez az élvezetnek, gyönyörnek. A létezésünk értelmének. Elalszunk? Elalszunk egymásban... És ránk fekszik az est, az éj, a hajnal, a serdülő nappal. Szerelmünk szentté avatása... Aztán elmegyünk sétálni. S találkozunk egy baltával, egy rönkbe vágott baltával, kiáll a fából ferdén, mintha megcsúszna rajta az opálos fény. Nem értjük, miért találkoztunk ezzel a fába vágott baltával. Kérdezzük egymást: miért? Talán a kérdésben a felelet. Miért, miért?... És visszamegyünk a szobánkba. A szoba felszentelt szentély... gondolataimnak, emlékeink, a megmagyarázhatatlan bizonyosság záradokhelye...

Már indulnunk kellett, hogy elérjük a menetrend szerinti buszt. S akkor megpillantottam Éva harisnyáját a barnuló fényben, fölötte a meztelen combja. A fény: megtévelyítő, a harisnya, a láb, a csupasz combrészellet, a harisnya vége, a harisnyatartó... Hármasság, hármashangzat, hármassoltár... a harisnyás láb, a tenyér-

nyi test, harisnyatartó. És megragadtam Évát, ledobtam az ágyra, lába kálimpál, felfele kiegyenesedik... mintha megvakulnék, mintha megvakultam volna... Egymásba zuhanunk... Soha meg nem szakadó, szűnő, megállíthatatlan folyamatban egyesülünk.

Egy kései autóbuszjáratral indulunk haza.

Napok, hetek, hónapok, évek. Tempus fugit. Velünk, bennünk, általunk...

A Szellem

És jött a Szellem, képzeletemben született. Sohase láttam, nem tudom, milyen volt. A Szellem. Ő. A féltékenység Szelleme. Elképzeltem, elképzelni se tudtam számtalan formában alakját, járását, arcát, és elhittem, Ő, Ő az. Bennem bujkált, hordoztam, bennem munkált eszeveszetten, megragadott, cipelt, vonszolt, eltűnt... Megjelent, élővé vált... a képzelet százféle alakban megtestesítette álarcaival. Bujálkodó Szellem. Éva és Ő. Egymásra tapadva, összekulcsolva, ringatózva, himbálózva, ide-oda mozogva a gyönyörök hullámain. Coitusok egymásutánja, elélezések sorozata, megszakíthatatlan élvezetek zuhanásai, nincs kezdet és nincs vég, csak folytatás, folytatások megállíthatatlanul. Éva és Ő, Ő és Éva. Bosch és Grünewald szörnyetegjeinek utánzatai az erotika kavalkadjában, felvonulásában, szerelmi defilé, álarcok, álarc nélküli Szellem tobzódásaiban, dicsősége a Szellem tombolásaiban vigyorgásai közepette. „Tudd meg az igazat. Sokszor szeretkeztünk és szeretkezünk. A feleséged meg én. És mindig nagyon jó volt, jó habzsolni a kéjt.” És mögöttük hátul felmerült a Signoria tornya mint hatal-

mas fallosz merevedése. „A feleséged a szeretóm volt” – suttogta, mondta, ismételte, visszhangzott magabiztosan. Szenvedélyesen kéjelegtem fantáziámban. És szenvedtem önkinzó kábulatomban. „Jól ismerem, jobban, mint te, a fanszörzetét meg mögötte a muffját. Ha-ha-ha-ha...” Variációk, variációk: előlről, hátulról, oldalról, fekve, állva végeláthatatlanul tomboló hormonjaival... mintha táncolnának az ingerek, kánkánt táncolnának. A képek, a képzelet, a Szellem, Ő. Álom és valóság... Egyszer csak kipattant az álom, és belsejéből kicsordult a tartalom. Vége. Vége. Fantáziám képei oszoltak. Megnyugodtam. Lázaim kihűltek, elégték...

Eszembe jut egy német mondás. Die Eifersucht ist eine Leidenschaft die mit Eifer sucht was Leiden schafft. Vagyis: a féltékenység szenvedély, mely buzgón keresi, ami fájdalmat okoz.

Aki nem ismeri a féltékenységet, az valójában nem is tud szeretni.

Mi ketten

Meggyújtottuk a gyertyát, a gyertyákat. Legyen fény. Fény, rengeteg, mindennütt, mindenhol. Hogy bevilágítsa a szobát, a létezésünket. Hozzad az olajat, a paraffint. Tempora mutantur et nos mutamur in illis. Igen. Így igaz. Megállíthatatlanul, gyorsan. És elmúlik a világ, kioldódik belőlünk dicsősége, ami bennünk, velünk, általunk, körülöttünk, s a boldogság is... Eltelt 13... 45... 58 év. Éveink, érzéseink, szerelmünk annaleseiben... időnk.

ÉVA, ÉRTELMEM, ADÓSOM, meg én. Kaleidoszkópunkban marad mosolyod, mozdulataid... a kimondhatatlan, leírhatatlan, meg a szavak csöndje. Mi ketten. Philemon és Baucis.

E számunk szerzői

- Bakonyi István** (1952) – irodalomtörténész, Székesfehérvár
- Balázs Géza** (1959) – nyelvész, néprajzkutató, egyetemi tanár, Budapest
- Balácsi József Attila** (1954) – nyelvész, nyelvtanár, Göd
- Balei Endre** (1962) – költő, író, Budapest
- Bódor Kata Rita** (1982) – gyógypedagógus, Budapest
- Botos Ferenc** (1949) – középiskolai tanár, Budapest
- Bőjthe Pál** (1969) – állatorvos, Kolozsvár (Románia)
- Búzás Huba** (1934) – költő, Veszprém
- Csehek Edit** (1959) – tanár, Miskolc
- Draskovics Mariann** (1979) – fordító, Budapest
- Ébert Tibor** (1926) – író, költő, drámaíró, zeneművész, Budapest
- Farkas Gábor** (1977) – költő, tanár, irodalomkritikus, Debrecen
- Fáy Aladár** (1898–1963) – festő- és grafikusművész
- Fekete J. József** (1957) – irodalomtörténész, Zombor (Szerbia)
- Földi Péter** (1949) – festőművész, Szentendre
- Gajdó Ágnes** (1975) – újságíró, Ráckeresztúr
- Gálpál Kinga** (1992) – egyetemi hallgató, Marosvásárhely (Románia)
- Gittai István** (1946) – költő, író, újságíró, Budapest
- Gosztola Gábor** (1945) – festőművész, Szentendre
- Gyárfás Endre** (1936) – költő, író, drámaíró, Budapest
- György Attila** (1971) – író, szerkesztő, Gyimesközélpók (Románia)
- Hász Erzsébet** (1955) – író, művészet-terapeuta, előadóművész, Budapest
- Hekli Krisztina** (1976) – projektvezető, Budapest
- Holdas Sándor** (1931) – akadémikus, a Fővárosi Állat- és Növénykert nyugalmazott főigazgatója, Budapest
- Horváth Ödön** (1938) – költő, műfordító, Kismaros
- Jahoda Sándor** (1976) – költő, Budapest
- Kelemen Lajos** (1954) – költő, író, kritikus, Kaposvár
- Lóska Lajos** (1951) – művészettörténész, Budapest
- Miczki Gábor** (1964) – tervezőmérnök, Hatvan
- Mohácsi Zoltán** (1967) – postai kézbesítő, Budapest
- Mohás Livia** (1928) – pszichológus, író, Budapest
- Murányi Róbert** (1959) – rokkantnyugdíjas, Borsodnádasd
- Németh Attila** (1968) – költő, Nagyborzsöny
- Paszternák Éva** (1962) – óvodapedagógus, Nyírkarász
- Ritter György** (1980) – író, újságíró, kritikus, Solymár
- Roflics Fanni** (1991) – tanuló, Szekszárd
- Ronga Eszter** (1971) – főiskolai hallgató, Dabas
- J. Simon Aranka** (1956) – tanár, Miskolc
- Szekeres Mária** (1948) – nyugdíjas, Újronafő
- Szlafkay Attila** (1953) – költő, műfordító, Budapest
- Sztojcssev Szvetoszláv** (1959) – író, újságíró, Békéscsaba
- Tamási Orosz János** (1953) – költő, újságíró, Budapest
- B. Tóth Klára** (1955) – festőművész-restaurátor, költő, Budapest
- Valentin Nóra** (1987) – egyetemi hallgató, Stirling (Skócia)
- Várad B. László** (1946) – vadbiológus, író, Somogyfajsz
- Zalán Tibor** (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest

CSIRKE AZ ÓLBAN

A VADNYÚL FIA

BAKUGRÁS

A KÍGYÓK ELMENNEK

KÍGYÓTOJÁSOK

DISZNÓK I.

A bölcs madarakról, a gonosz kígyóról és más állatokról

Földi Péter állatábrázolásairól

A művészet története folyamán oly népszerű állatábrázolások a huszadik század elejére megcsappantak, sőt 1945 után szinte teljesen eltűntek. Azóta csak nosztalgiával, a reprodukciókat nézegetve gondolhatunk vissza Henri Rousseau, a finánc okos macskájára vagy az alvó cigánylányt szaglászó jámbor oroszlánjára, Paul Gauguin fekete sertéseire, esetleg Franz Marc kék és vörös lovaira. Az időben továbblépve, még a két háború közötti magyar művészetben is találkozhatunk állatábrázolásokkal, hiszen Paizs Goebel Jenő a harmincas években festette egzotikus párducait, leopárdjait, kakaduit, flamingóit.

A 20. század második felében az absztrakt művészetek felé tájékozódó képzőművészek (a naivok kivételével) elfordultak az állatoktól, sőt még az elvontabb állatszimbólumok megjelenítésétől is. Ezt a figurális művészetet elszegényítő tendenciát szakította meg Földi Péternek az 1970-es évek első felében induló pályája, melynek már a kezdetén megjelennek témaként az állatok, mindenekelőtt a madarak. (Sőt generációs társai között is találunk olyan alkotókat, például Somogyi Győzőt és Szemadám Györgyöt, akiknek munkáin, ha nem is olyan gyakran, mint Földiéin, fel-feltűnnek az állatok.)

Földi Péter munkásságát immár negyven esztendeje – indulásától egészen napjainkig – végigkísérik az állatábrázolások. A korai, a múlt század hetvenes éveinek első felében készült, gyerekrajzok ihlette, színesen, vörössel, fehérrel és kézzel megfestett, groteszken egyéni, mesebeli madarakat elénk varázsoló munkái (*Madár*, 1977) után kifejezésmódja gazdagabbá, összetettebbé vált: többalakos, szimbolikus jelentésű kompozíciók festésébe kezdett (*Kondás*, 1979; *Fészekhagyók*, 1985; stb.). Ez a dekoratív, szimbolikus megjelenítésmód máig jellemzi piktúráját.

Az ég közelében élő, bölcs és joviális szárnyas lények után a nagy lábú, hegyes karmú, suta embriófejű, nagy szemű és gyámoltalan fiókák következtek (*Csirke az ólban*, 2002), utánuk pedig a nyulas festmények. A nyulak, melyek a köztudatban és a népmesékben is gyávák, a közép- európai kultúrkörben egyben termékenységi szimbólumok is (húsvéti nyúl tojással). Földi nyulai teljesen mások, eltérnek a hagyományosan bennünk élő képtől: nem kedvesek és nem is gyávák. Kiszolgáltattak, ugyanakkor képesek megvédeni magukat, hiszen hosszú körmük és éles foguk van. Ha tovább vizsgáljuk a művész állatos munkáit, rájövünk, hogy különböző típusaik megjelenését nagyon nehéz kronologikusan bemutatni, mivel szinte ciklikusan változnak: van, amikor abbahagyja egy-egy jellemző típusának a festését, aztán később újból vissza-visszatér hozzá. Ha viszont a jelentésük felől közelítjük meg kompozícióit, rá kell jönnünk, hogy malacai, kacsái, csirkéi lényegében haszonállatok, a paraszti háztartás részei, nem holmi mitikus figurák, erkölcsi példázatok szereplői, mint az iro-

dalomban például Ezópusnál vagy La Fontaine-nél, esetleg Orwellnél, akinek híres regényében a különböző állatok az emberi (többnyire negatív) tulajdonságok hordozói. Földinél is rendelkeznek ugyan szimbolikus jelentéssel, de legalább annyira profánok, mint amennyire jelképesek. Ennek ellenére mindig különböző karakterűek, van, amikor kiszolgáltatottak és embriószerűek, van, amikor kedvesek és viccesek is, mint a *Bakugrás* (2000–03) szívárványpatájú kiskecskéje, máskor önérzetesek és okosak, mint a sínen sétáló macskája (*Macska a vasúti sínen*, 1995–96).

Más a helyzet a vadállatokkal, például a kígyóval vagy a hiénával. Hogy a kígyó gonosz, ravasz állat, azt már a Bibliából tudjuk. Az állatok szimbolikus jelentését emeli ki az irizáló, zömmel kék-fehér tónusú *A kígyók elmennek* című (2000–02) vászon, melyen a hideg színekkel megfestett, a rosszat jelképező, hullámmozgású két csúszómászót a bal első sarokba szorított két ijedt tekintetű szempár figyeli. A magyar nép hiedelemvilágában a kígyó egyaránt lehet jó (a házi kígyó a ház védőszelleme) és rossz állat. Az ókor óta ismeretes Európában a kígyókő létezésébe vetett néphit. A kígyókő gyógyító hatású és csodát rejt magában, ugyanis aki szájába veszi, az láthatatlanná válik. A művész egy másik, ugyancsak a jó és a rossz harcát megörökítő festményén viszont a baglyok elpusztítják a kígyótojásokat (*Kígyótojások*, 1984–85). *A hiéna törpe tulipánt látott* című képén a naiv népi ábrázolásmódot idézi meg a festő: a napsárga háttér előtt megjelenő hiénája egy képzeletbeli szörnyre, egy majomba oltott kisördögpre hasonlít. Az elrajzolással az állat gonoszságát, alamuszóságát hangsúlyozza. Ha fellapozzuk a *Jelenések könyvét*, megtaláljuk, hogy a hét főbűnt megtestesítő szörnyű vadállat hét feje közül az egyik hiénafej.

Földi Péter alkotásait nézegetve elgondolkozhatunk azon, mi teszi festményeit, rajzait, pasztelljeit egyéniekké, másokkal össze nem téveszthetőekké. Művészetének sajátosságát elsősorban a gyerekrajzoktól is megérintett, egyszerűre naiv és modern, a színeket izzásig fokozó, a montázstechnikára építő, egyes izolált formákat összekapcsoló kifejezőmódja teremti meg, szellemiségét pedig a bartóki, a Tóth Menyhért-i szintéziskeresés, a paraszti kultúra hagyományainak vállalása adja.

Lóska Lajos

Sztojcsev Szvetoszláv

Világkompozíció

A pillangók királya

Hittel minden lehetséges, mondta a megvilágosodás pillanatában a király, és gyönyörű pillangóvá változott.

Antik versenytér

Pénélopé választása

A hősmonda szerint eleinte Odüsszeusz is pályázott a szépséges Heléna kezére, ám esélytelenségét belátva hamar kiszállt a kérők tömegéből, és végül a hűséges Pénélopéval kötötte össze az életét. Helénát és Pénélopét összehasonlítva ez csodálatos választásnak bizonyult. Szerencsés, akit csak tévedésből és rövid időre kápráztat el az üres szépség, és versengés nélkül is megtalál egy igazi nőt; szerencsés, akit megtalál az Igazi Nő.

Parisz ítélete

Istennők versengtek a legszebbnek járó címért, egy halandót kértek fel, hogy eldöntse a versenyt: Héra családi boldogságot, Athéné bölcsességet, Aphrodité a világ legszebb asszonyának szerelmét ígérte a győzelemért. Parisz a szerelmet – és a pusztulást – választotta. Isteni útra lép, aki a családi boldogságot és a bölcsességet választja, és nem ítélkezik mások fölött.

Az erő

Én vagyok a teremtőerő, az első, a közbenső és az utolsó gondolat, az időtlen elme és a teret betöltő in-

telligencia, milliárd valóság eredője, maga az élet és a jelen-lét.

Én vagyok a szikra, amely a fekete lyuk közepén lobban, és csodákat kreál a semmiből.

Én vagyok az örvénylő fényvihar, amely a végtelenségig tágítja az univerzumot.

Én vagyok az erő, amely éberen örködik szakadékaid és szándékaid fölött.

Én vagyok a szellem, aki a szívedben rejtőzik el naplemente után.

Én vagyok a felsőbb éned, a dzsinn, aki azt mondja neked: „Ébredj fel! Vétítsd ki az égret az álmod, és kérj!”

Narcisztikus sorok

A virág titka

Narcissus kicseppenő véréből virág sarjadt – a meddő önimádat véres valóságot szül.

A lélek titka

A jóslat szerint Narcissus csak akkor érhetne volna meg az öregkort, ha nem ismeri meg önmagát; fiatalon meghalt, miután a saját tükörképébe szeretett bele. Mások gátlástalan szörnyetegként érik meg a tisztes kort úgy, hogy egy percig sem élnek – az önismeret hiánya a lélek halála.

A tükör titka

Narcissus hasztalan próbálta magához ölelni tükörképét. A bölcs az egész univerzumot igyekszik átlátni; egyek és elválaszthatatlanok, tükörképei egymásnak.

Sorok

Vihar után

Ideje lélegezni!

Az éjszakai vihar után a város megfuladt saját jelentéktelenségében.

Csodavárás

Meddő nők gondolnak üres temetőket.

Átmenet nélkül

Mi a különbség két feketelyuk között? Egy vakond számára semmi, ha egyedül van.

Testbeszéd

Pont

A kérdőjel kiegyenesedett – ez ám a helyes testtartás! Ámen, mondta a pont.

Kiegész

A férfi kártyapaklit vett elő a zsebéből, és odanyújtotta a nőnek:

– Te osztasz – mondta –, de előtte kiterítem magam.

És pikk királlyá változott.

Kártyákat az asztalra!

Rendszerhiba

Teste örök életet nyert, lelke gyors oszlásnak indult.

Ultima ratio

Az örület (nem) választható

Odüsszeusz örülséget tettett, hogy ne kelljen háborúba mennie Trója ellen: tojáshéj formájú nemezkalapban, ökröt és szamarat egymás mellé fogva szántott, és sóval vetette be a barázdákat. A tizedik barázdánál csecsemő fiát tettek a közeledő álla-

tok elé, így felhagyott a színleléssel, és kénytelen-kelletlen csatlakozott a hadba indulókhoz – az örület elől nincs menekvés.

Utak

Odüsszeusz halálát Kirkétől született fia, Télegonosz okozta akaratlanul. Száműzetése után, az apagyilkosság bűnétől megtisztulva, bánat ide, bánat oda, Télegonosz feleségül vette Pénélopét. Pénélopé és Odüsszeusz fia, Télemakhosz viszont Kirkét vette el, így pecsételték meg a család két ágának békéjét. A férfiak mások nyomdokaira lépnek, a nők mindig a teremtes útján járnak, övék az első és az utolsó szó.

Varázslat

Lázasan kutatok a láthatatlan után...

Egy feneketlen zsákot ragadok ki a Káoszából.

Fehér cilindert halászok elő a zsákból. A cylinderből egy cím nélküli könyvet varázsolok elő – és beleveszek a Káoszon túli lét üres lapjai közé.

Világkompozíció

I.

Részekre bomlik az Egész – a Szellem birtokba veszi a világot:

A csend hatalmát.

Az érzés hatalmát.

A szeretet hatalmát.

A gondolat hatalmát.

II.

Repül a teremtető gondolat – új ember születik.

Új tűz lobban a világlélekben.

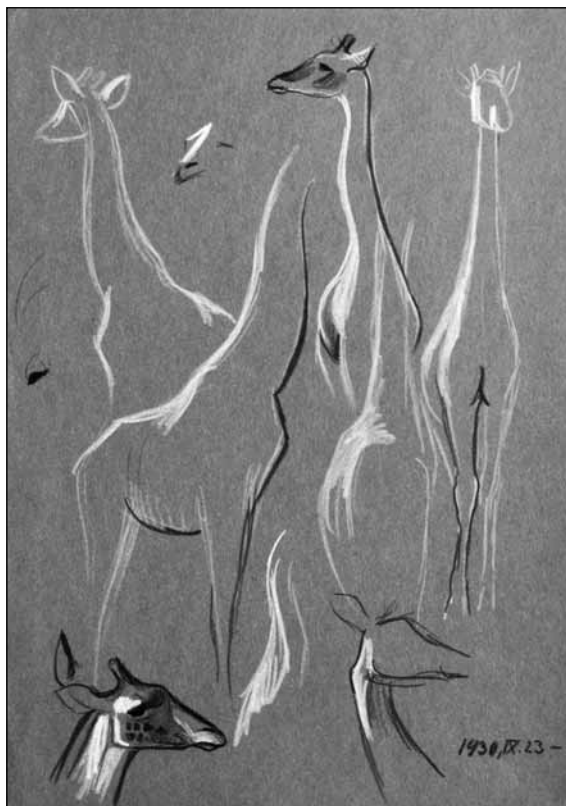
Új forrás fakad a hegyben.

Új virág nő a kertben.

Szekeres Mária

Ki őrzi meg

ki őrzi meg pupillarés-titkaim
 eleven sebét, s a lankák árulását,
 az eső utáni mohó árnyakat,
 magányom tájain?
 s nyújtod-e, Uram,
 terített asztalod ékét kettőnk
 vacsoráján, ha tört tányérjainkon
 eltakarítod a maradékokat?
 van-e és volt-e kijárat e tájból?
 s az ég, az ég szétszórja-e még
 megsárgult fotóm foszlányait a földön?
 vagy tekintetünknek nincs itt kijárata,
 s örökkévaló fénynek őröd csak
 zsákruhás vándorlásaim?

Gosztola Gábor

Hommâge — Dózsa nevében

(XVI. századi renitens prédikációtöredék)

– hiába adsz hiába kérsz
kikötöztetsz a vár falához
ahol már mindegy mit ígérsz
neved – az ítélet: meghatároz –

...halált hintettek eleink e földbe keserűn aratunk
örök törbe csalva örökön nyúzatva
ám megindult és reszketett a föld az én nagy ellenségim előtt
kik életemet halálra körülvették
és a hegyeknek fundámentumi megháborodtak
mert megindult diadallal igazság keze
vélem e népi seregben
mert letépertük sok nyomorítónk
mert velem Isten volt
s az igazság csupasz ökle a Népem

bár jogos haragunk csak a fegyver meg a páncél
akik csak meghallgattak is engedtek nékem
s látván nőtt seregünk
megigézve igazunk által
és az idegenek fiai hazudtak nekünk
letagadván jogaink
ím ami békét hirdettek
sem kevesebb volt rajt a csalárdság
mint az előző tetteiken
mint hirdettek jogokat hazugul
eleresztvén vélt vétkünk
visszavonulni szabadon

a pokloknak kötelei körülvettek volt engemet
erőmet vették volt a halálnak törői
„...nincsen tefelőled a halálban emlékezet
koporsóban kicsoda mond néked dicséretet”
– ímé most ezeknek énekek vagyok
és nekik vagyok legcsúfabb beszédek
járják csak öröalmuk
a sorsuk pillanaté lezuhannak iszapra
mocsokba meríti dicsőségük az Isten – ! –

...lám haragom lett a haláluk
és szomorú végünk okozója
igaz harc
fegyverük ellen ököllel
vereség
becsületbeli hadban
a könnyel mosdatott fiakért

NÉZZÉTEK KEZEIM

csodatévő hatalom nincs bennük
míg elértem erőtok bíztam szent csapatunkban
mert nagy volt a nyomorúságunk
kötelesség volt pusztulásunk...
körülvettek volt engemet a halálnak kötelei
és az álnok embereknek árvizei rettentenek vala engemet
mert nem tűrhettem sanyargatástok
mely igen megsokasodtak az én ellenségeim

mert megharagított a koplalástok
mely igen megsokasodtak az én ellenségeim
mert én elítéltem őket
mely igen megsokasodtak a *mi* ellenségeink

lássátok majd tüzesített trónra kerülnöm
kell a gonosztól
ki csupasszá nyúzta a földünk
s halljátok sirató árvák
de ne csak itt ezt a zenét
amit értünk járnak ne csak e táncot
örökké

ám haragunk is
tudván
nem megtartani szántuk utódunk
hanem emberi sorsra
tudván haragunk bennük
még új nagy tüzet éleszt

...táncoltunk hadak élén boldog
Győzedelemben míg a vérünk
s a részeg öröm vezetett
ám lekaszáltak s lőn
hogy látnom adatott menekülve fut a népem
célja s botjaveszjetten szaladó
az imént még rendezett soraink

hagyván gyűjtani házuk
vérüket ontván ölni asszonyukat

ÚGY KELL
minek állt be közénk
akinek nem volt jobb AZ a tánc
mert ki KÖSZÖNTÖTTE először
HÁTÁVAL az ELLENT
ÚGY KELL akinek nem volt nyugovása
sem ereje új katekizmusi tetterre
aki nádasba rejtve csáklját
fut hogy mentse kan-éhét

a mi útjainkban most körülvettek minket
és csak azt szemlélik
holott a földhöz ragaszthassanak

mert a nyomorúság velünk vagyunk
és senki minékünk hogy segítséggel légyen

ÉS FÁT NEM HORDOTTAK A MEZŐRŐL
SEM AZ ERDŐKRŐL NEM VÁGTAK
MERT FEGYVEREKET TŰZELNEK
ÉS AZ Ő FOSZTÓIKAT MEGFOSZTJÁK
ÉS AZ Ő PRÉDÁLÓIKAT ELPRÉDÁLJÁK

1972. május

Újabb tíz „pályázati közlésre” találtunk módot a Cédrus Művészeti Alapítvány jelével közrefogott (81–94.) oldalakon.

A 2011. évi kiírás további kiemeltjei ígéretünkhöz híven a következő esztendő első számával bezárólag találkozhatnak még alkotásukkal.

Köszönjük türelmüket. (A szerkesztőség)

J. Simon Aranka

Sanyi bá'

Vánszorogva, fáradtan érkezik a külvárosi hajnal. Világos ujjaival átfonja, majd szelíden lenyomja az éjszaka széles, fekete vállát a horizont mögé. Május van, de a hőség júliusi. A nap próbál átverekedni a levegőt makacsul megülő sűrű porfelhőn, gyenge fényében álmosan nyitogatja szemét a város. Unalmas egyen-szürkeség lepi az utcákat, ráül háztetőkre, fákra, a levelek szinte megkövültek a cementgyár kéményeiből kiokádott füsttől és portól. Innen minden csak kifelé fut: vasúti sín, autópálya, még a fák is a főváros irányába fordulnak, csakúgy mint a felüljáró alatt egykedvűen guggoló örömlányok; mintha bármiféle jó is jöhetne onnan. Őket itt felejtette az éjszaka, vagy talán az új nap új lehetőségeiben bíznak. Szétnyíló combjaik közül áporodott reménytelenség üzen az elsuhanó autók utasai felé, elkenődött sminkjük mögött megannyi kérdés feszül.

Lassan indul az élet, csikorogva, olaj nélkül felejtett fogaskerék gyanánt; vagy időtlen aggastyánként, amint nyugtalan, zsibbasztó alvás után erőlködve próbálja vértelen, zsibbadt végtagjait mozgásba hozni. A vasúti hídon zsörtölődve csattognak a vonatkerekek, megremegetve az építmény tartófalait, alatta kopott kék és sárga buszok tátott szájú, telhetetlen fenevadként nyelik magukba a buszmegállókból ásítózva toporgó, hajnali munkába induló embermasszát. Először a kocsmák nyitnak, mégsem tudják megelőzni a korán kelő vagy későn fekvő borbarátokat. Itt is, ott is – többnyire bagófüstbe burkolózó – csoportok verődnek össze reszelős hangon társalogva, szemüket mereven az ajtóra szegezve, egyre csak szaporítva a szót és a földön eltaposott csikkek halmazát. A városból kivezető úton több az egy főre jutó italmérés, mint a lakóház. Jól megférnek egymás mellett, a törzsvendégek úgyis sorra járkák az összeset, elvégre hosszú és híg a nap meg a lépés, annál már csak a tömény rövidebb. Kihegyezett antennáik a fajsúlyos eszmececskék és a még súlyosabb eszméletvesztések eme fölkenet szentélyei felé irányulnak, s készséges szívvel, remegve várják, hogy felcsendüljön a kulcsörgés és kapunyitás fölöttébb fel-emelő egyvelegének szimfóniája. Addig is szájuk szögletében megbúvó, jóindulatú mosollyal, néha egyenesen megbocsátó legyintéssel nézik le a munkába igyekvő szerencsétleneket. Éppen végszóra érkezik a környék elhíresült nevezetessége. Hosszú évek kitartó poharazgatásának köszönhető borízű hangja messzire megelőzi; az ivócimborák már szedik az ígét, még mielőtt jellegzetes kacsázó járásával feltűnne a hajnali derengésben. Válogatás nélküli szóáradata dühödt északi szél módjára söpör végig a sértődött flaszteren, csoda, hogy nem kavarja fel a port meg az előző napról ottmaradt szemetet.

– Hogy az a keserves, sankéros, sárgalábú, cipikúros, kokárdás... is na, is na, is na... – hirtelen elhallgat. Cifrázná még, de nem jut eszébe semmi eredeti, így aztán újra és újra megismétli előbbi magvas gondolatait.

– Hé, Sanyi bá'! – ordítanak fel örömben itt is-ott is a kocsmák előtt szobrozkók. – Ide jöjjön!

Sanyi bá' öreg motoros a szakmában. Megáll, megvárja, míg mindenki megteszi a tétet, aztán odaballag, ahol a legtöbbet ígérlik. Mintegy varázs-ütésre, sorban nyílnak a kocsmajátók, mintha mind a vén kópéra várt volna. Szempillantás alatt kiürül a környék, de csak azért, hogy újabb szereplők jelenhessenek meg a színen.

Kerekas szatyros, idős emberek tűnnek fel az utcákon, azt a misztikus érzetet keltve az arra járó idegenben, mintha más generáció nem is élne ebben a városban. Ők az első vásárlói a kora reggel nyitó élelmiszerboltnak és a gyógyszerértárnak, elvégre, aki korán kel, aranyat lel. Ez a korosztály még hisz a csodákban és a korán kelésben. Mire az iskolába tartó gyerekek és a hivatalokban dolgozók megjelennek, ők már otthon főzik a csirkefarhátpörköltöt, közben hallgatják a rádióban az orvosi tanácsokat. Kilenc óra tájban vásárlókra áhítozva kitarja kapuit a Kilián Motorház, az autóklinika és az építőanyag raktáruháza is. Egyre több a jármű, az autóbuszok szardíniásdobozként sűrítik a tömeget, a négysávós forgalma és a zaj, no meg a kipufogógáz csúcsra jár. Nekilendül a cementgyár is, nehogy lemaradjon a levegőszennyezés nemes versenyében.

Odakint minden változik, mozgásban van, ehhez képest a Mennysország nevű kocsmá a nyugalom szigete. A vendégek kommunikációja veretes, szaftos, igazi békebeli káromkodásra szorítkozik. A „b... meg” és „f.szom” kötőszavak egyhangúságát csak Sanyi bá' közbevetett „keserves, sankéros, sárgalábú, cipikúros, kokárdás is na, is na” felkiáltása töri meg, minek hallatán a többiek megilletődve bólogatnak, elvégre nem sok hozzá hasonló bölcsességgel megáldott embert hord a hátán ez a föld. Sanyi bá' mindannyiuk nagy szerencséjére egy aranytojást tojó tyúkra, illetve kakasra akadt; a pali fizet, mint a katonatiszt, mindenki a vendége. Örökölt, vagy mi, de az is lehet, hogy egyszerűen csak lenyúlta valakinek a tárcáját, kit érdekel? Nagy tisztelője az öregnek, örül, hogy most ő tartja pórázon. Már látja lelki szemei előtt, ahogy az unokáinak eldicsekszik vele. A lényeg, hogy ragadjon a bélyeg, vigyorog a Krózus, és érzelmesen homlokon csókolja Sanyi bá't. Az öreg nem tiltakozik, jól tudja, hogy a sörcsap addig folyik, amíg újdonsült barátjától dől a lé.

A nap lassan felgurul az égbolt tetejére, de a vastag szmogtól már nem látja a várost – ami talán nem is baj –, hát arrébb lódul, hogy tüzes sugaraival dartsot játsszon az autópályán. A kocsmában a bedöntött felesek és sörök számával egyenes arányban emelkedik a hangulat, ám akkor hág igazán tetőpontjára, amikor a felüljáró alatt táborozó prostituáltak betérnek egy kis felüdülésre. Minden szem az izzadó, lerobbant külsejű, túlrett nőkre tapad. Az alkoholgőz megszipíja a valóságot, Sanyi bá' meggyőződése, hogy két istennő lépett a szentélybe, s vallásos áhítattal csügg a festett szőke ráncos keblein. – Porzik a torkom – néz körbe nyomatékosan a szőke. – Azt elhiszem – röhög mindentudón a Krózus, és sört rendel a lányoknak. Lecsúszik még néhány feles is, és a pultos bekapcsolja a zenét. A levegő és a vér felforr, a nők a zene ritmusára illegetni kezdik magukat. Sanyi bá' nyála kicsordul, bele a poharába, még inni is elfelejt a nagy élmény hatása alatt. Újdonsült barátja cinkos kacsintással a szőkeség dekoltázsába dug egy ezrest, és int az öregnek: a tied! Sanyi bá' szókincse elszáll, nyelve görcsben. „Is na, is na, is na” – ismételteti, mint egy megakadt lemez, vöröslő arccal, ingatag tánclépésekben közelít álmai hölgyéhez. A törzsközönség lélegzet-visszafojtva várja a fejleményeket, az arcokra ráfagy a mohó

kíváncsiság, a mozdulatok darabossá válnak, mintha sebesen pergő játékfilm egy kockáját kimerevítette volna egy titkos kéz. Sanyi bá' már a paradicsom kapujában érzi magát, térdei szilajnak nem nevezhető csárdásban rogyadoznak fel-le, fel-le. A nap odakint bevisz még egy bullt az út már amúgy is olvadozó darts-táblájára, s mint a párhuzamosok, melyek találkoznak a végtelenben, ugyanebben a pillanatban a sors gyilkos nyilával Sanyi bá' szívét találja telibe. Hogy begerjedt az öreg, kiáltja valaki vidáman, kimeredt szeme láttán, s csak akkor szalad végig a józanság a fejeken, amikor Sanyi bá' kinyújtja kezét az áhított gyönyör felé, de néhány bizonytalan pukedli után összeesik. Agyak kattognak, próbálják felfogni a szemmel láthatót, de nem igazán sikerül, az ereken csordogáló alkohol inkább lágýt, mint élesít. Az öreg rúg még egyet-kettőt, végül elterül saját hányadékában. A film lassan pereg tovább, a mozdulatok végtelenül lassúak, gyermeki csodálkozás vagy inkább bambaság festi magát az arcokra. A zene elhallgat, az amazonok rángatózó tánca abbamarad, régi fotográfiává sárgulnak a színek, rajta töredezetté merevedik a jelen. Bozontos, őszbe csavarodott szakállú csavargó szakítja meg a pillanat transzcendenciáját. Odalép a paradicsomon kívül rekedt hőshöz, szakavatott mozdulattal megérinti nyakán az eret. – Ennek annyi – vágja a halálos csöndbe a megfellebbezhetetlen valóságot. – Szép halál – bólint meggyőződéssel a Krózus.

A nap megunja a játékot, elballag nyugatra, Budapest felé, mint minden és mindenki, aki eltölt bizonyos időt ebben a városban. Vissza se néz a külváros forгатagára, a poros, zajos, tülekedéssel teli utakra, üres üzletekre, zsúfolt kocsmákra. Minek is tenné, úgysem látna semmit, a szmog reggel óta csak sűrűbbre, undorítóbbra hízott. Sanyi bá'ra sem vet búcsúpillantást, az ő érdektelen élete nyomtalanul kitörlődik az utca porából, az emberek emlékezetéből, legfeljebb a kocsmai legenda tartja majd nyilván, míg az ivócimborák is el nem költöznek az örök vadászmezőkre, vagy ki tudja, hová. Napfény híján az öreg esendő lelkének csak a kocsmá plafonjáról lelógó, bura nélküli izzó fényeskedik, búcsúzenét a vijjogva közeledő mentő égis hallatszó szirénája szolgáltat. Nincs koszorú, sem díszes koporsó, csak az éj közelít gyászos, sötét leplett szétteríteni a közönybe fúlt világon.

Gittai István

Egy nap két malőrje

Egyik malőrtől iszapba hasaltam.
Hát hová tűntek régi-jó reflexeim?
Másik malőrbe belegabalyodtam,
s vergődtem álmomban, mint hurokban a nyúl.

Az előbbin hamar túltettem magam:
szemtanú lurkókkal jóízűt kacagtam.
Az utóbbi: mint megműtött gyomorban
az otthagzott csipesz. Az elvarratlan szál.

Csalódás

Forgalmas utca zajában,
mialatt vártam a buszra,
akácfa fürtös virága
felől fehér csábítás szállt
a szívemre. Pillanatom
beteljesült óhajtása
lehetett volna a méhek
által olyannyira kedvelt
illatos, mézelő forrás.

Csakhow az orromhoz húzott
menyasszonykacsó-szerű ág
por ülte s benzinszagú volt.

Azóta csellójajongás,
méhkirálynői zokogás
és kaptári riadalom
baljós zúgása fülemben.

Hármashalom-oltár

Mi nem hódítani,
hanem gyógyítani
tereltettünk ide
világ közepibe,
ahol temérdekek
a sérelem-sebek.

Égi tudás fokán,
táltosok homlokán
napfényes Isten ül,
dehogyan tétlenül:
nyírerdő integet,
s árad a szeretet.

Botos Ferenc

Fekete-hegyi emlékezés

Egy túrajelzés hoz ide
itt hirtelen
aládől a hegytető
kis tisztáson áll a ház
felhőbe, szélbe
feszül konokul
a rakott kő
a lélek csendje mindenütt
az erdő, az ég
mind körbevesz
itt költő búcsúzott
egy áldás a szélben
még most is halkán
itt neszez

Horváth Ödön

Mélyben, titokban

Örök igéink a mélyben születnek.
Mély titokban, és hozzánk illenek,
mint faragott bölcsőjéhez a gyermek,
mint vitrinben a drága műremek.

Olyankor a Hang hullámszikát bennünk,
és hitünk felmagasodik az égig,
úgy, ahogyan jó álmunkban történik,
amikor csak a csöndre kell figyelniünk.

Újra meglátjuk bölcselő magunkat:
sebek nélkül, makulátlanul, pőrén,
és tartalommal telik meg a semmi.

A külső világ nem tud beszennyezni.
Számunkra többé nem szükséges törvény;
érzékeink végleg kifinomulnak.

Fénytelenség

Alig látsz, ó, alig látsz. Elviselni
a csöndet nagyon fáj. A végtelenben
hullámok sírnak rajtad át – nincs vége
a sok összetorlódó indulatnak.

Egyszerre szeretsz s gyűlölsz, de tudom rég:
az emlékektől meg nem szabadulhatsz.
Előtörnek, és sodrásuk leginkább
kifáradt szívedet görgetik egyre.

Hiába tennéd, amit nem szabad. Jó
tanácsok nincsenek, hogy újra élhess
valami elkallódott történetben.

Ez a világ, ahogy van az egyetlen
valóság, ezt valahogy meg kell szokni –
hiába minden tagadás és kétség.

Jeltelenül

A halál komor emlékműveit
egymásra dobált testünkéből emelték.
Eredmény nélküli küzdelmeink
így értek véget az ismeretlenség

útvesztőjében. Senki sem emlékszik
rémes kínjainkra; ordításunkat
felzabálta a csönd. Hét nemzedékig
szentségtelenítették meg porunkat.

Itt lakunk jeltelenül az örök mély
föld gyomrában. Ide ítélte a törvény.
Húsunk az idő vasfoga megette.

Nyomainkra többé rá nem találunk;
fölénk egyedül csatangoló árnyak
kihunytt visszfényei telepszene le.

Az Úr előtt

Mély gongok hangjai visszhangzanak
fülemben; lótuszülésben merengek.
A gyertyák körben rám bólintanak;
bátorítanak, szinte mondják: „tedd meg!”

S gondolataim térdre omlanak
előtted, Uram, aki minden percem
számom tartod. Várom irgalmadat.
Fösvény voltam, mohó és szemérmetlen.

Értékeimből semmi se maradt.
Rossz emlékeim mind mélyebben fájnak,
jaj, tovatűnt a boldog pillanat,

amikor nem féltem az éjszakáktól,
amikor volt értelme a csodáknak,
s a tisztaság nem volt csalóka álom.

A varjak

Az ősz elindult. Az úton nyomában
vörös levelek szaladnak utána.
Egyre több moha telepszik a fákra.
Sír az ég. Egyre több kopaszabb ág van.

Halott gazok múmiái zörögnek.
A szél sikoltozik. Fekete varjak
károgva repülnek. Ma többen vannak,
mint tegnap. Furcsa szaga van a völgynek.

Kiért mennek? A borzalom nagy árnya
hullt szét bennük darabokra, s kap szárnyra.
Ó, vészjósló madarak! A halálra

vágyó lélek csöndjét viszik magukban.
Valahol, ahol már senki se látja,
elbújnak az ismeretlen odúkban.

Jahoda Sándor elsüllyedt

elsüllyedt a Nap
ablakom fekete
üveg elhúztam
a hatalmas függönyt
becsillagozódott az ég
ujjam hegyén reflektor
a hold és nem
engedem el virraszt
a kezem

hideg felkiáltójelek

hideg felkiáltójelek
a tagjaiban
már lázasabb
sietséggel
vakargatom
a bőrrömet
az ősz
berendezkedett
a nyár
hűlt helyén
züllenek a parkok
a fák
sztriptúztáncosnők
egy intés
és vetkőznek
elfordítom a fejem
ez egy
szabad ország

a csöpögő csap

terrorizált a csöpögő
csap menekülőre kellett
fognom az utcán
tekintetek
keresztüzében baktattam és
én sem tudom hány
halált láttam az
arcokon a sarkokról
jégtáblák szakadtak
le ennyi gyűlölettől
megnő a tengerek
vízszintje térdig jártam
már epében és vérben

Valentin Nóra

Észrevetted?

Hogy mikor a cigit nem is szívod,
a füstszűrőn át akkor is szivárogoz a füst,
az ujjaid között,
ahogy tartod:
unottan, másnaposan
kígyózik a fog vájta sebek fölött
a szürke méregköd.

Ujjaid kiszáradt bőrtokjában a körmök,
mint kicsorbult, elhasznált fűrészek,
mint fiatal gyermekszájban a fogak:
egyenetlen összevisszaságban
tompá-hegyes fehérén
ülnek.

És ahogy belekortyolsz a sörbe,
amit se nem szeretsz, se nem volt drága,
egy pillanatra lehunyod a szemed,
de ezt te nem tudod, és nem is érzed,
csak azt a buborékos illúziót,
ahogy eláztat
valami keserű nyugalom,
közben a papír sercegését hallgatod
és csak egy pillanatra, de:
elmosolyodsz.

Aztán kinyitod a szemed.
Megállapítod:
még mindig csak itt vagy,
még mindig csak ugyanott.
Fáradtan simítod a doboz
hűvös, hengeres testét,
és arra az illanó,
rövidke szisszenésre gondolsz.
Az visszhangzik benned.

Ahogy ez az élettelen
szénsavkoncentrátum
valahogy mégiscsak
levegőt vett.

Aztán tovább beszélsz,
orrodon fújod ki a füstöt,
kintről sziréna, villamoszörej szivárogo;
a szomszédból edény csörömpöl,
gyerekzsivaj visong át,
és még ekkor is hallod,
hogy zuhannak le a percek.

egy
és kettő
és három

Fintorogva szaglászod az ujjad,
mégis újabbra gyújtasz.
Engem is kínálsz, de most
nem kérek.

Undorodva reszketnek a fogaid,
tiltakozik a tüdőd,
de te már
elkalandoztál.
Tovább beszélsz és a falat nézed,
karikákat fújsz
az álmaid köré,
és téged vagy ezer,
engem egy kérdés gyötör.

Észrevetted,

hogy mikor már elnyomtad,
a tűz még mindig ég?

Hajótörött

A földön üresen, egy üveg és egy pohár,
rajtuk nedves szívnyomok;
mellettük bűzölgő sündisznó a hamutál,
két könnycseppet elnyomok.

Murányi Róbert

Nyílt színen

Ahogy ölelsz, úgy ölsz meg
taps nélküli nyílt színen,
és lelsz meg kutyák nélkül
folyóparton keresve
nyom nélküli ruháimat, miket
akkor terítettem rád, mikor szóltál,
hogy fázol.
Most derékig gázol az iszapos vízben
mindenki, aki engem keres, de
meglelni csak te vagy képes,
hiszen ismerni te ismersz,
a gázos földúton színes taposóaknaként
virító ruháim
csak a te válladra illenek.
Nincs görcs, nincs félelem
olyan, mint a történelem:
rozsdás lapokra préselődő,
csillogóan igaz.

Gálpál Kinga

Fekete vagy színtelen

A szép kis műanyag pillangó
Nem tudja eldönteni éppen,
Hogy milyen színű legyen.

Fekete szeretne lenni,
De manapság már minden
Ugyanolyan. Fekete vagy színtelen.

Nem tudja, melyik jobb,
Fekete vagy színtelen,
Nem akar olyan lenni, mint minden.

Fekete...vagy színtelen.

Paszternák Éva

Létem a tűz

Létem a tűz, a csend
gyertya éghet így.
Kanóc, ha sercen
jelzi, hogy vagyok,
szobád sötétjében
sarokban felejtve
üres asztallapok
alatt, porosan, de égve
fényezem utadat...

Néha padláson tűnök
sarokban állást,
ott felejtesz...
pókoknak fénylek,
vén denevérek
miattam máshol keresnek szállást.
Gyűlölnek fényemért –
lángom meg remeg jöttödért
annyira várlak...

Viaszos könnyeim gurulnak,
még melegek.
Hűvös sóhajodtól
megdermedek,
csendesesen égek,
olvadni újakat
míg kezédbe nem veszel,
s elfújod lángomat.

Bódor Kata Rita

Ha szeretsz

Megtalálsz a külvárosokban
A sarkon, a szélben
A befejezetlen mondatokban
A végállomásokon
Ha akarsz, úgyis megtalálsz
Azt hiszed, magadban nem találsz
Nem is keresel
A kis tereken
A kis pataokban
Ha kérdezik tőlem
Te mit szeretnél valójában
Azt szoktam felelni
Semmit
Tőlem biztos nem
Akkor azt hiszik
Már rég nem érdekel engem
Mi van veled
Csak nevetek
Ha akarsz, úgyis megtalálsz
Havas utcán
Budapest szélén
Számolod magadban a százalékokat
Mennyi, amit érzel
És mennyi, amit csak cél nélkül akarsz
Számolod a kilométereket
A cigarettaszálakat
Mennyi marad estére
Hatalmas testedben
Dobbannak a számok, egynél nem több
Ugyanannyi, mint nekem
Ezzel nyugtatjuk magunk
Nyugtatjuk magunk
Így egyszerűbb

Hász Erzsébet

Megértés, értelmezés, alkalmazás

József Attila: *Tanítások*¹

Tanítások

1.

*Lesznek, akik majd kinevetnek.
Ti ne hallgassatok azokra.*

*Olyanok ők, mint a cserepes
Urasági kastély gyermekei:
5 Nevetik a durvaorrú parasztot,
Mikor trágyás szekeren elindul,
Hogy kenyérré kovászolja a földet.*

*És lesznek, akik elszörnyülködven
Ilyesfélét beszélnek egymásnak:
10 Miket össze nem fecseg ez az ember!
Hisz ez bolond, zárjuk el hamar,
Lázás hitét lehűti majd a magányosság.*

*Erre pedig csak azt mondhatom,
Az én akarásom nem bolondság,
15 Hanem tövigkalászos táblája a tibennetek
Még csak csirázó búzaszemeknek.
Az én hitem a földnek melegsége
És miként a föld szétosztja melegét
Gyenge füveknek, rengeteg erdőknek egyaránt,
20 Az én hitemet úgy osztom szét közöttetek.*

*Ti mégse hallgassatok a szörnyülködőkre
És meg ne vessétek őket:
Mindannyian és egyformán
Testvéreim vagytok.*

„Lesznek, akik majd kinevetnek.” A versciklus első részének első sora egyrészt a jövőidejűséggel, a létige jövő idejű többes szám harmadik személyének élre

¹ Részlet a szerző kiadásra váró József Attila-könyvéből. Hetvenöt éve halt meg a költő.

helyezésével tűnik ki, másrészt a cím keltette úgyszólván összes lehetséges elváráshoz képest meglepő megoldásával, a még meg sem ismert tanítások hallgatóságából az azt majd komolyan nem vevők kiemelésével, továbbá a grammatikai tárgy többértelműségével (*kit* nevetnek majd ki) a folytatás igényét ébreszti fel az olvasóban, bár a sorral azonos mondat a ponttal máris lezárul. Ez a két rövid tagmondatból álló sor erős hangsúlyt ad a grammatikailag a 'lesznek' igével meghatározott többes szám harmadik személyű, ismeretlen embercsoport megnevezésének, s úgy különíti el őket, hogy a versben ezután következő tanokra várható reakciójukat vetíti előre. Ez a hangsúlyozottság azonban nem indulatos, a pont jelzi, hogy ez kijelentő mondat, melynek a sorvéggel azonos mondatvégi lezárása fegyelmezettséget, nyugalmat sugall. A mondat szerkezet mégis dinamikus, ahogy a verskezdet figyelemfelkeltő funkciójának betöltéséhez szükséges.

A vers – és a versciklus – legelső szava, a jövő idejű létige egyetlen állítmányból álló szómondatként különösen erős hangsúllyal, magányos élen járóként, önmagában képezi a fő mondatot, csak személyragjában hordozva az utalószót, s az ennek alárendelt mellékmondat is csupán három szóból áll, az alany és az állítmány által közrefogott, jövőre utaló időhatározóval, amely valódi határozószóként markánsan tovább nyomatékosítja a jövőidejűséget. A „*Lesznek*” ebben a pozícióban valamiféle súlyos bizonyosság érzését kelti, a cím után az első megszólalást váró csendet megtörő kezdetként a jövőre vonatkozó állítás, afféle baljóslat jövődőlbeli bekövetkezésének megkérdőjelezhetetlenségét. A négy szó tehát egy-három arányban megosztva két tagmondatot alkot, s ebből a négy szóból kettő a jövőidejűséget fejezi ki, továbbá ennek a mindössze négy szóból álló összetett mondatnak mindkét állítmánya ugyanarra a többes szám harmadik személyű, ám ismeretlen alanyra utal, emellett maga az alárendelő összetétel is alanyra utaló minőségjelzői, ilyen módon nemcsak a létige jövőidejűsége, hanem ennek a jóslatnak az alanya is erősen hangsúlyozódik. Ez az ilyen módon hangsúlyozott alany azonban nem vagy nem egészen azonos a cím nyomán feltételezhetően jelen lévő hallgatósággal. A „*Lesznek*” nemcsak bizonyosságot sugall, hanem el is választ: nem megszólítás, hanem elválasztás, a közvetve megszólítottaktól a jövőben elválók csoportjának elsőként elvégzett, közvetlen kijelölése. Az így keletkező feszültséget tovább növeli a mondat állítmányához tartozó tárgy és okhatározó hiánya. Egyelőre nem tudjuk, kit fognak kinevetni (engem, aki meghallgatlak? – esetleg minket, a hallgatóságot? – vagy téged, aki beszélsz?), mivel az aposztrophé még várat magára, mintha ez a „jóslat” előbbrevaló lenne, mint a – jóindulatú – hallgatósághoz fordulás, és persze még azt sem tudjuk, hogy vajon miért nevetnek majd ki valakik valakiket, s bizonytalan az is, kik azok, akik a kinevetőkhöz fognak tartozni, továbbá nem tudjuk, hogy ezek a majdani kinevetők is jelen vannak-e a hallgatóságban, csak az tűnik bizonyosnak, hogy ez *bekövetkezik*, mert ilyenek – „[*lesznek*”]. Ezt a várakozásgerjesztő dinamikát a pont, a kijelentő mondat jele, a hűvös lezárság tartja féken az első sor végén. Mint említettük, ebből még hiányzik az aposztrophé, a második sor ellenben éppen ezzel kezdődik, s ez is azt mutatja, hogy az egy mondatot képező első sort lezáró pontnak feltűnő a lezáró jellege, nemcsak azért, mert az első sor dinamikájához elvárásaink szerint jobban illő felkiáltójel vagy a

lezáratlanságot jelző vessző helyett áll, hanem azért is, mert a második sor ellentétes mellérendeléseként kapcsolódását is megakadályozza. Hangsúlyozottan elválasztja egymástól tehát a kezdő sor kinevetőkre vonatkozó jóslatát és a második sor hallgatókhoz fordulását. Az első és a második sor éles elkülönítése és az aposztrophé késleltetése, a második sorba és ezzel a szöveg második mondatába helyezése azt a célt szolgálja, hogy világos legyen, a beszélő csak azokhoz szól, akik majd nem nevetik ki. Ha elképzelünk egy olyan helyzetet, amelyben a beszélő megszólítja hallgatóságát, s mielőtt még mondandója lényegére rátérne, máris megelőlegezi annak majd bekövetkező polarizáló hatását a megszólalást elfogadókra és elutasítókra, ám közvetlen világossággal csak a majdani elfogadókat szólítja meg, belátható, hogy ez vagy azt jelenti, hogy a beszélő valamiképpen biztos lehet abban, hogy az elmondandó tanok *elfogadói* vannak kizárólag jelen a hallgatóságában, vagy azt, hogy a jelen levő s majd feltételezhetően elutasító kinevetőket ezzel a feltételezéssel meg akarja sérteni (és eleve semmibe venni, hiszen őket meg sem szólítja), ami viszont nem túlzottan életszerű – kivéve ha a szituáció egésze (amit még nem ismerünk) olyan, hogy értelme van a hallgatóság egyik része fölött mintegy elnézve, róluk, viselkedésüket megelőlegezve ítéletet mondani. Vajon mi az értelme a hangsúlyos polarizálódás anticipálásának és a hosszú szöveg élére helyezésének? Miért kell a kezdet kezdetén, még mielőtt maga a cím alapján várt tanítás megkezdődne, máris a feltételezett majdani hallgatói „ellenzékkel” foglalkozni, anélkül azonban, hogy ténylegesen őket szólítaná meg? Ezek jellemzően olyan kérdések, amelyekre egy „első olvasat” még nem tud válaszolni.

A *Tanítások* 1. része, mint nemsokára látni fogjuk, végig ebben a harcias szellemben szól, támad, amennyiben előre vádolja majdani kinevetőit, magyarázza, miért is fogják „ők” kinevetni, sőt bolondnak nevezni – itt már kiderül, hogy a kinevetés tárgya maga a beszélő, a tanító –, és védekezik is majdani vádlói ellen, tehát agitál, meg kíván győzni, jó előre maga mellé állítani azokat, akiket „ti”-ként megszólít, s mindezt a harciasság és a béketűrés feszültségkeltő elegyében – ráadásul mindvégig furcsa módon úgy, hogy a címben megelőlegezett tanokból még mindig semmi nem hangzott el. Vajon miért halogatja a tanító a címben jelzett tanainak megismertetését, miközben oly sok szót áldoz még ismeretlen tanai majdani ellenfeleinek kritikájára?

Mivel a fölmerülő kérdésekre egyelőre még nem tudunk válaszolni, térjünk vissza a második sorhoz, ahol az aposztrophé megjelenik. (Legalábbis abban az esetben biztosan klasszikus aposztrophé, ha az első sorban említett majdani ellenzők jelen vannak, s a beszélő valamiképpen ezek feje felett elnézve beszél róluk, kissé tehát hozzájuk is – így a második sor kezdete, a „ti” az ellenzőktől az egyetértők felé fordulást jelzi.) A magyar nyelv igei sűrítő sajátossága, az igei személyragok névmási alanyt jelölő képessége következtében a személyes névmásként megjelenített alany a mondatban információelméleti szempontból redundáns elem, retorikailag szintaktikai pleonazmus, amelynek a funkciója itt a köznapi beszéd mondatintonációjának ellenében, amely a mondat második szavára, a ’ne’ tiltószóra helyezné a fő hangsúlyt, a mondat aposztrophéját alkotó első szavának hangsúlyozása. Ennek a sorral azonos mondatnak az intonációjában a sor- és mondat(~frázis-)kezdő „Ti”

Auftaktként² hat, hiszen csak az utána következő „ne” kapja a sor=mondat első hangsúlyát. Ez a „ti” a mondat információtartalmához, mint már említettük, nem nélkülözhetetlen, hiszen az igei állítmány is ki fogja fejezni, hogy az alany csak a többes szám második személyű személyes névmás lehet, így ez a sorkezdő „ti” mint felütéses aposztrophé nem dinamikai hangsúlyt kap, hanem a hangmagasság növelésével (esetleg szünettel) mutatkozhat meg a jelentősége. Ennek a jelentősnövelésnek a célját a már szintén említett *elválasztás* erősítésében találhatjuk meg, s ez, ha nem is nagy bizonyossággal, de sejtetés szintjén mintha a jók/rosszak szétválasztására utalna. (Az utolsó ítélet képéhez tartozó szétválasztás egybecseng a héber ‘szent’ szó ‘elkülönült’ jelentésével. Ezt azonban egyelőre nem tudjuk bizonyítani. Semmi alapunk nincs ugyanis arra, hogy az első rész szövegét bármilyen tanításhoz, így tehát a zsidó-keresztény kultúra tanaihoz kapcsoljuk, hacsak nem a béketűrésre felszólító jellegek.)

A második sor első és utolsó szava két ellentétes irányt jelöl ki, s e két irány kereszteződésében találjuk a tiltó felszólítást, mintha nemcsak magával a tiltással, hanem ezzel a szerkezettel is a „két tábor”, a „ti” és az „azok” éles körvonalazása után ezek összecsapásának, vitájának feltartóztatását célozná a második sor. Bizonyára a pártoskodás nyílt vállalásának eszközeihez tartozik az is, hogy a jóindulatú hallgatóságot jelentő „ti” mint a hallgatósághoz fordulást tartalmazó személyes névmás emberközeli szóhasználat az ellenkező oldal megnevezésére szolgáló „azok” mutató névmásnál – a szimmetriát létrehozó „ők” megfelelő alakja, a „rájuk” vagy „őrájuk” alkalmazása helyett.

A *Tanítások* 1. részének, s ezzel az egész versciklusnak a kezdő sorai tehát a következőkkel jellemezhetők:

- affektív elemekben bővelkednek, dinamikusak,
- mégis fegyelmezettséget sugalló mondat- és sorszerkezetűek, központosításúak,
- többszörösen egymásra utalóan szerkezetileg szoros kapcsolatrendszer alkotnak,

² „**ütemelőző** (ném. Auftakt, gör. anakruszisz) – valamely zenei frázis olyan kezdő része, amely egy ütemnél kisebb időtartamú és a következő ütemig terjed. Az ~s frázis tehát aránylag súlytalan ritmusrészen indul [...]. [...] A taktus elején megkezdett számlálásra, ütemezésre vonatkoztatva vagy a kottaképet tekintve nevezték régebben »csonka ütem«-nek a zenedarab elején lévő ~t. Olyan művekben, amelyeknek teljes megismétlése lehetséges vagy szükséges (számos dal, kánonok, da capo formájú darabok stb.), a befejező ütembe jutó frázisvég nem szokott egész ütemnyi terjedelmű lenni, s a lejegyzett befejező ütemtöredék a darab elején lévő ~vel együttesen adja ki a teljes ütemnyi terjedelmet.” Szabolcsi Bence–Tóth Aladár: *Zenei Lexikon*, Bp., Zeneműkiadó Vállalat, 1965, III., 565–566. Az ütemelőző fogalmának verstani értelmezése vitatott, de vitatottsága olyan metrikai kérdésekhez kapcsolódik, amelyek itt nem játszanak szerepet, így csupán azt értjük rajta, hogy a szabad vers vesszor-mondatának köznap i intonációjában első hangsúlyos szava a „ne”, és nem a sor- és mondatkezdő „Ti”, tehát hasonlít a zenei mondat, a frázis azon eseteire, amikor ezek „aránylag súlytalan ritmusrészen” indulnak. Ez pedig azért érdemel említést, mert ez az „aránylag súlytalan ritmusrész” mégis az aposztrophikus funkciót hordozza, ráadásul ugyanennek a vesszor-mondatnak a végén egy deiktikus funkciójú szóval áll kapcsolatban, s ez hasonlít a frázis elején és a frázis végén lévő két csonka ütem együtt egy teljes ütemet kiadó jelenségére.

– a két sor után a versben szakaszhatár következik,
 – a két verssor két kijelentő mondatot tartalmaz, a sorvégek azonosak a mondatahatárokkal.

Az utóbbi két ponthoz kiegészítő megjegyzéseket kell még fűznünk. Az egyikhez: a szakaszhatár a szövegindító két sor szoros egységének jelzésére szolgál, a másikhoz: nemcsak az első sor már említett váratlan befejezése a ponttal végződés, hanem a második sor végén is, bár felszólító mondat, központosítása kijelentő mondatot jelez, ami szintén meglepő – így mindkét, oktrojáltan kijelentővé tett mondat egyaránt fegyelmezett, nyugodt interpretációt vonz, ami a belső dinamika bizonyos „kordában tartását” eredményezi. Az egyszerű, fegyelmezett felépítés létrehozásának eszközeihez tartozik az is, hogy a kinevetőket megjósoló első mondat túlnyomórészt magas, a tőlük elkülönító, paradox módon nyugalmat árasztó, tiltó második mondat mély hangrendű szavakból áll, s mindkét sor kilenc-kilenc szótagos, és az a már többször említett jelenség is, hogy a sorvég azonos a mondatvéggel mindkettőnél.

A szabad vers choriambikus indítása (amely József Attila szabad vers előtti korai korszakában pregnánsan megjelenik olyan versekben, mint például a *Várakozás* – „Alszik a vár...” – és a *Csókkérés tavasszal* – „Márta, hajad...”) csak az első sorra érvényes. Bár a második sor az elsővel azonos szótagszámú, ritmusa teljesen eltér az elsőétől. Erőltetett lenne itt egy újabb kólonformát (ionicus a minore = pirrichius + spondeus) fölfedezni a sor kezdetén, mert ez ellentmondana a tiltás értelmi hangsúlyának azáltal, hogy a feltételezett sorkezdő pirrichiusban elveszne a tiltó „ne”, amelynek jelentőségét az előzőekben taglaltuk. Az eltérő ritmusszerkezet a két sor értelmi ellentétességét hivatott érzékeltetni³ – miközben a már említett eszközök által összekapcsolódásuk mégis meglehetősen szoros. A két sor utáni szakaszhatár nemcsak ezek összetartozását jelzi, hanem kezdő szakaszt alkotva annak a lehetőségét is fölrajzolja, hogy a *Tanítások* ciklus 1. része végig ezt az ők/ti, elutasítók/elfogadók szembeállítást fogja valamiképpen kibontakoztatni. Kérdés, hogy eközben megtudunk-e bármit is arról, miféle tanítások fogják a szembenállást előidézni, s továbbra is kérdés, miért a hallgatóság majd bekövetkező ellentétes befogadói attitűdjeinek megelőlegezése a versciklus kezdetét alkotó főtéma, ahelyett hogy a cím keltette várakozásnak eleget téve magával a „tannal” kezdené.

A második szakasz öt sora két, körülbelül egyenlő részre osztható: az első két és fél (két és egyharmad) sor kifejtett hasonlattal írja le a kinevetőket, a második két és fél (kétharmad és kettő) sor a kifejtés továbbfejlesztése, amelyben az eddigiek logikája szerint valamilyen közösségnek kell lennie a beszélővel és hallgatóságának „ti”-ként aposztrofált megértő-elfogadó részével. Leegyszerűsített megközelítéssel a gazdagok állnak az egyik oldalon, a szegények a másikon.

Az egyharmad-kétharmad megosztású középső sor először megismétli a kinevetést, majd ehhez mint igei állítmányhoz – „ők [...] nevetik” – hozzákapcsolja a tárgyat. A kinevetés első előfordulásakor hiányzott a tárgy, így akkor

³ Egy példaként arra, hogy a ritmus „miképpen vehet részt a költői szöveg értelemképzésében”. Vö. Horváth Kornélia, *Verselméleti tradíció és a modern magyar líra. Ritmus és interpretáció kérdéseiről*, Bp., Ráció Kiadó, 2012, 12.

még nem tudhattuk, a versben megszólaló (tanító) által konstruált beszédhelyzetben kire vonatkozik a kinevetés, a beszélőre, a hallgatóság megértő részére vagy mindkettőre – illetve mire: a tanításokra. Itt, a kinevetés második megjelenésével sem kerülünk a tárgy egyértelmű, konkrét közelségébe, hiszen benne vagyunk a kifejtett hasonlatban, illetve annak továbbfejlesztett második részében. Ez a bizonyos „durvaorrú paraszt” minden bizonnyal valamiféle rokonságban áll a beszélővel és/vagy a megértő-elfogadó hallgatósággal, hiszen ha a kinevetők olyanok, „mint a cserepes / urasági kastély gyermekei”, s ezek a kastélybeliek a parasztot nevetik, akkor „a durvaorrú paraszt” értelemszerűen olyan, mint azok, akiket (majd) kinevetnek. A kinevetéshez kapcsolható tárgy azonban ilyen módon is csak a hasonlat továbbfejlesztésében mutatkozik meg, ami nem oldja meg az eredeti beszédhelyzetre vonatkozó problémát, nem tudjuk meg, hogy a beszélőhöz vagy az őt megértő hallgatókhoz, a „ti”-hez hasonlítja-e ezt a nevetést kiváltó alakot.

Az első két sorban a majdani kinevetők még csupán degradált „azok”, akikre nem szabad hallgatnia a hallgatóság majdani tanítást elfogadó részének (bár meg kell jegyeznünk, hogy ez a pozitív jelleg csupán kikövetkeztetett), másodjára már nemcsak személyekké emelt „ők”, hanem – a megbocsátás irányába mutatóan – *gyermekek*hez hasonlítóak. A szinte „szájbarágósan” explicitté tett hasonlatban – „Olyanok ők, mint...” – a gazdagok gyermekei, akik gondtalanságban és a kastély biztonságában, szép környezetben élnek, gyermekségük révén némi fölmentést kapnak, úgy érezzük, mintha „jódogukban” és gyermeki tapasztalatlanságukban nevetnének csupán, s így ez hangsúlyozottan a hasonlítottak, azaz a kinevetők, az értetlenek és elkényeztetett gyermekségükben értetlenek egész, nyilván nem mind gyermekekből álló csoportjára is kiterjedő megbocsátással tágul. A szegény pedig valóban látható komikusnak a maga csúnyaságában és alantas helyzetében (főként annak a *gyermeknek* a szemében, aki finom világába zártan nem értheti, mi teszi az embert ilyené) – a szakasz befejezése azonban éppen ebből az alantasságból teremt fennkölséget a metonimikus kenyér-kép által. Egyfelől tehát a gyermekeknek járó elnézés, megértő megbocsátás tompítja a kinevetés élet, másfelől a paraszti munka megfellebbezhetetlenül jó céljának képe tesz ellenvetést magával a (még ha olyannyira is megértett-megbocsátott) kinevetéssel szemben.

A gunyoros elutasítást ezek szerint talán el is lehetne viselni – ha ennél rosszabb nem történhetne. A következő ötsoros szakasz azonban megismétli a baljóslatú „*lesznek*”-et, s ekkor fokozza az elővételezett elutasító magatartás mibenlétét, mert az itt már nem kinevetésben, hanem szörnyülködésben és fenyegetésben nyilvánul meg. Mivel még mindig nem tudjuk, miféle tanítások fogják ilyen mértékben kiváltani az ellenállást, még jobban felébred bennünk a kíváncsiság e rejtélyes tanok iránt – de még mindig nem arra kerül sor, hogy ez irányú, fokozódó érdeklődésünk kielégítődjék. Az eddig bizonytalanságban maradt grammatikai tárgyra azonban most végre fény derül: az ellenállást, sőt felháborodást maga a beszélő fogja kiváltani a tanításaival, tehát nem a megszólítottakat, nem a hallgatóit fenyegeti a feltételezett veszély. Érdekes tény, hogy a beszélő csak a harmadik szakaszban jelenik meg egyes szám első személyben, miután mint az ellenzők deixisével jelzett „ez”, már elszenvetted a tanítást fogadó szörnyülködést, elutasítást, ki-, illetve elzárást. A vers

első tizenkét sorának szövegösszefüggése teszi nyilvánvalóvá, hogy az első sor=mondat tárgyával azonos a tizedik sor „ez az ember”-e és a tizenegyedik sor „ez bolond”-ja – ő az, a beszélő, tanító, akire rámutatnak „azok”, azaz az első sorban szereplő (majdani) kinevetők. A beszélő – vagy nevezzük most már inkább „tanítónak”, hiszen a harmadik szakaszban egyértelműen azonosította magát a címben megelelőlegetett tanításokhoz kapcsolható beszélővel – furfangos észjárásra vallóan, feltételezett majdani ellenfelei által mutattat önmagára, mintha csak azért tenné, hogy aztán legyen kivel-mivel tovább vitatkozni a vers negyedik szakaszában. A vers elején elhangzott ugyan a figyelmeztetés, hogy „Ti ne hallgassatok azokra” – mármint a tanítót majdan kinevetőkre, a harmadik szakaszban mégis megszólal ez a csak feltételezetten, majdan létező ellenzék – talán azért, mert ezáltal érzékelhetjük, mennyire erőteljes lesz és miben fog állni az ellenségességük. A jambikus felkiáltás – „Hisz ez bolond” – a deiktikus „ez” mutatónévmást emeli ki, amely ebben a jövőbeliként elképzelt jelenetben a beszélőre, a tanítóra vonatkozik. A bolondot (csakúgy mint a bűnöst) elzárással taszítják ki maguk közül az emberek, s erre ítélik a „bolond” tanítót is feltételezett jövőendő ellenségei. Ezen a ponton érezhetően elodázhatatlan már, hogy megtudjunk valamit végre a tanítóról, miután többféle – általa elképzelt, hallgatói megelelőlegetett figyelmeztetéseként megfestett – konfliktusban láttuk őt feltűnni.

Mindeddig a versben megszólaló „én” került a közvetlenül önmagáról szóló beszédet, az itt következő szakaszban, tehát a negyedikben, amely a leg-hosszabb a *Tanítások* 1. részében, az elképzelt vád – „Hisz ez bolond” – utáni védőbeszédben önmagáról kezd beszélni „az én akarásom” és „az én hitem” allegóriájában. A magyar nyelvhasználatban ritkán különböztetjük meg pontosan az ‘akarat’-ot az ‘akarás’-tól,⁴ itt mégis a magyarban ritkábban használatos ‘akarás’ szerepel, és ezzel az akaratlagos cselekvés fennálló szándéka hangsúlyozódik – mielőtt még arról a hitről esne szó, amely az ellenség vádjában már szerepelt „lázás hit”-ként. Az allegóriában az „akarás” a növény, a „hit” mint a beszélő, azaz a tanító hite pedig „a földnek melegsége”. Az allegóriában – amely inkább hasonlít az önmagát felfedő példabeszédhez⁵ – a beszélő „akarása” erősebb, egy egész búzatábla, mégpedig már érett kalászokkal teli, míg a megszólítottak – ismét a jóindulatú „ti” – „akarása” még csak „csírázó búzaszemek” képében aránylik a búzatáblához. Nemcsak aránylik azonban, nemcsak a nagy, erős, érett áll szemben a kicsivel, alig növekedésnek indulttal, hanem a közöttük lévő egység fennállása is hangsúlyt kap: az „én” és a „ti”, a tanító és a jóindulatú, elfogadó hallgatóság „akarása” a megszólító és a megszólítottak kapcsolati logikája és a képek genetikai kapcsolata által közösségben van, mindazonáltal az egységet grammatikailag megpecsételő „mi” nem jelenik meg a műben. Az „én” úgy érvel a bolondság vádja ellen, hogy azt

⁴ Vö. lat. ‘voluntas’ és ‘velle’, fr. ‘volonté’ és ‘vouloir’, ném. ‘Wille’ és ‘Wollen’ stb.

⁵ Vö. Lk 8,10–11 skk.: Nektek megadatott, hogy megismerjétek Isten országának titkait, de a többieknek csak a példabeszédek szólnak, hogy nézvéen ne lássanak és hallván ne értse-
nek. Ez a példabeszéd értelme: a mag az Isten szava... (Biblia. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás, ford. és magyarálták Dr. Gál Ferenc et al., előszó Dr. Ijjas József, Bp., Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 1979 [A továbbiakban: Biblia.])

állítja, ugyanazt akarja, mint a rá majd hallgató megszólítottak, csak éppen erősebben, előbbre járva, de mindenképpen közösségben velük. Ezzel azt állítja, hogy aki majd hallgat a tanítására, azzal rokon lelki közösségben van, vagy megfordítva a dolgot, az fog rá hallgatni, akivel ez a búzaszem-búzakalász rokonság eleve fennáll, ami egyszerűnek és vitathatatlannak tűnik. Bizonyára ezért nem is érvel a közösség mellett, csupán egyszerű kijelentésekbe foglalja az egység, közösség gondolatát az érett búzatábla és a csírázó búzaszemek képeinek összekapcsolása révén, s éppen ezáltal válik ez a közösségben levés – a ki nem mondott, de az akarás búza-képeinek kapcsolatában közvetetten mégis jelen lévő „mi” – már valóságos vitában valódi érvvé az „én”-t érő bolondságvád ellen, védelemmé a „bolondot” büntető elzárás, fenyegető magány ellen. Mivel a kinevetőkből értetlenekké, szörnyülködőkké vált ellenfelek vádja a jövőidejűségben elképzelt, s az elzárással, magányra ítélelssel fenyegetőzésük is ugyanilyen, elképzelt és jövő idejű, ezért a kimondatlanul is megkonstruált „mi” közössége éppen ebben a kimondatlanságban illeszkedik a legfinomabban a feltételezett perlekedési dialógusba, hiszen a beszélő jelen idejében még nem vált el, ki hová fog tartozni, s ezzel az sem, kikből fog állni a „mi” konkrét közössége.

A negyedik szakasz két része az allegória összefüggéseiben nemcsak az „akarás”-ban előrehaladottnak, hanem az „akarás”-növény növekedése előfeltételének tekintett melegség-„hit” szinte tékozva adakozó birtoklójaként mutatja be az „én”-t. A „lázás hit” vádból ezáltal lesz az allegória logikájában magyarázat: a „lázás hit” helyett ugyanis „a földnek melegsége” nem pusztán megfeleltetés a hővel kapcsolatos tulajdonságot illetően, hanem magyarázat is a láz mint patológikus tünet („szellemi láz, pszichés patológia, bolondság” gondolatmenet) ellenében („szükséges, hasznos, a növekedéshez nélkülözhetetlen nagy hő, a búza – élet –, az akarás, akaratlagos cselekvés előfeltétele”, azonosítva a hittel).

A föld-motívum nyíltan, a búza-motívum rejtetten már előfordult a második szakaszban, a szakaszkezdő kifejtett hasonlat továbbfejlesztésének ottani rendszerében annak a szereplőnek, „a durvaorrú parasztnak” a megjelentetésénél, aki a hasonló-kinevetettként a megértők, a tanításokat majd elfogadók köréhez tartozik mint a beszélő, a tanító, a kinevetését megjósoló „én” legközelebbi rokona.

A tanító hitének szétoasztása személyválogatás nélküli, bőkezű adakozásként megy végbe, ezt magyarázza a 'hitem ~ föld melege' hasonlat, hiszen ez utóbbi is válogatás nélkül áradva hat a növények fejlődésére. Ez a személyválogatás nélküli adakozás megelőlegezi az utolsó szakasznak a minden eddigi feltételezett, elképzelt konfliktust feloldó jellegét. Ez az utolsó szakasz úgy kezdődik, mintha feledhető lenne, hogy közvetlen előzményében már a béke képeit láttuk. Mintha feltételezné a beszélő, hogy védőbeszéde ellenére a vád olyan erős hatást gyakorolhat a jóindulatú, rokon lelkű, a tanítást majd elfogadó hallgatóságra, hogy meg kell ismételnie a vers kezdetéről már ismerős – „*Ti ne hallgassatok azokra*” – tiltó figyelmeztetést, nyomatékosítva, „*Ti mégse hallgassatok a szörnyülködőkre*”. A „mégse” utal a kinevetésnek mint első, még könnyen megérthető, gyermekes és így meg is bocsátható elutasításnak a már sokkal nagyobb veszélyt jelentő, vádaskodó, ítélező és fenyegető szörnyül-

ködésekké fokozódására. Az ellenségesség fokozódására adható válaszként azonban mégsem tanácsolja az elfordulással kifejezett védekezés megvetéssé fokozását. A zárlatban ehelyett visszautal az utolsó előtti, hosszú szakasz „hit – föld melege” metaforikus párhuzamban megmutatott válogatás nélküli adakozásra. Maga a zárlat, az 1. rész utolsó két sora már *tanításként* hangzik el, anélkül hogy ezt az átmenetet a szöveg bármilyen eszközzel jelezné. A rejtett átmenet az ellenségeseket „*meg ne vessétek*” intés, s ebben éppen úgy, mint az utolsó két sor testvériség-kijelentésében nem nehéz az ellenség szeretetének evangéliumi tanára ismernünk, anélkül azonban, hogy teljesen azonosíthatnánk azzal. A versben beszélő tanító ismét kikerüli a „mi” használatát, miközben létrehozza kijelentésével a közösséget az „én” és a „ti” között. Nem kérdez, nem szólít fel, nem erőlteti a többes szám első személyben implikált kölcsönös elfogadást, csak önmagáról állítja, hogy testvérként tekint a „ti”-ben foglaltakra, ezt azonban kétszeresen is megerősítve írja körül a „mindannyian” és az „egyformán” által.

A jövő idejű képzeletjátékából az 1. rész utolsó két sorában a tanítóbeszéd jelen idejébe és az addigi jövő időbe burkolt feltételelességből a tan állító-kijelentő módjába kerülünk. A fentiekkel még nem válaszoltunk arra a feltett kérdésünkre, mi lehet az értelme, célja annak, hogy a még el sem hangzott tanításokra majd feltételezetten adott ellenséges válaszokkal és az elfogadó hallgatóság ezekkel szembeni intésével kezdődik a *Tanítások* szövege.

B. Tóth Klára

Mákos tészta macskajajjal

Kellemes őszi idő volt, még utoljára kint terítettünk a szőlőlugas árnyalta tornácon. Már az asztalon gőzölgött a családi kedvenc, a mákos tészta. Míg mind a hat gyereket összeterelte édesanyánk, a muskátlis párkányon heverésző macska kényelmesen nyújtózott egyet, és máris ott termett az asztal közepén. Mikor édesapám kilépett a konyhaajtón, éppen a lábosban állt két mellső mancsával, fehér bajszát lehúzták a rátapadt nedves mákszemek. Ez már megbocsáthatatlan – hangzott a rögtönítélő bíróság döntése. Apu azon nyomban elkapta, elporolta a bundáját, betette egy aktatáskába, az első révvél átvitte a Dunán a túlsó partra, és elengedte. Tudta, hogy befogadja Babi néni, az öreg kitelepített grófnő, már úgyis van huszonnégy macskája, mit számít még egy...

De nem a grófság érdekelte a macskát, hanem fölment Szentgyörgy-pusztára Jékelyékhez, költészetet tanulni. Áprily (Jékely) Lajos bácsi örömmel fogadta, etette egész télen. Ám tavasszal, mikor a költő kedves madarai fészket raktak az ereszalján, a kis vadász egymás után fosztotta ki a fészkeket, összetörte a tojásokat, megette a madárfiókákat. Lajos bácsi, bármilyen szelíd volt, egyszer csak megelégette a dolgot, betette egy aktatáskába, ájtott a réven Kisorosziba, és már a parton elengedte a tolvajt, aki rögtön tudta az utat, és hazatalált. Nagy volt az öröm, épp elkezdtek dédelgetni, körülajnározni, mikor beállított az idős költő – lassan ért fel a kaptatón –, gondolta, ha már ájtott, beugrik hozzánk. Nagyot nézett, hogy ott találta a kiebrudalt macskáját. Jót nevetett, mikor elmeséltük a fél évvel azelőtti történetet.

– Ha hazatalált, megérdemli, hogy megtartsátok – mondta –, de ha még egyszer beleeszik a mákos tésztába, inkább a Nagy-Dunán vigyétek át, az én kertem meg hadd maradjon a madarak biztonságos birodalma.

Mákos tészta

Hozzávalók:

tészta

mák

cukor

(macska nem)

Elkészítése:

Tedd fel főni a tésztát, ha kész, szűrd le, pirítsd meg kicsit olajon, szórd rá a cukrozott mákot, tégy rá egy kis szilvalekvárt az előző fejezetből, mielőtt kiviszed a tornácasztalra, készítsd elő az aktatáskát...

A hazugság változatai

Agota Kristof: *Tegnap, Szörny*
(kisregény és 4 dráma),
Cartaphilus, Bp. 2012

Ma, tegnap vagy holnap. Ezekkel a szavakkal végződik a tavaly elhunyt, Kossuth-díjas magyar-frankofón író, Agota Kristof *Szörny* című rövid drámája. Akár ez is lehetne a most megjelent kötet címe, amelyben immár második alkalommal jelenik meg magyar fordításban a *Tegnap* című kisregény, de először lát itthon napvilágot négy dráma, amelyekből végre a színműíró Agota Kristof portréjának főbb vonalai is elénk rajzolódik.

Agota Kristof 1935-ben született Csikvándon. A második világháború alatt a kőszegi internátusba került. 19 éves, amikor férjhez ment a történelem tanárához. Gyermekek születtek, de 1956-ban emigráltak a svájci Neuchâtelbe. A fiatal anya öt éven keresztül egy óragyárban dolgozott, közben elvált, majd újra férjhez ment. A hetvenes évek fordulóján kezdett el verseket írni, magyarul. Elmondása szerint, amikor ezeket szerette volna lefordítani franciára, akkor születtek meg első

novellái. Néhány versét a párizsi *Irodalmi Újság* és a *Magyar Műhely* közölte. Megismerkedett néhány, neuchâтели színházi társulattal, a rádió számára kisebb darabokat írt (a svájci levéltárban 23 darabját őrzik, de csak 9-et mutattak be). Ekkor már teljesen franciául alkotott. 1986-ban írta meg *A nagy füzetet*, amely a *Trilógiájának* első darabja. Ezt követte a Trilógia két további része: 1988-ban *A bizonyíték*, végül 1991-ben *A harmadik hazugság*. A *Tegnap*, mely szorosan illeszkedik a Trilógiához, 1995-ben jelent meg, magyarul pedig öt évvel később.

Kristof lakonikus, sokszor csak párbeszédkekből álló mondatai alakítják a regény szövetét, amely egy álomképpel indul. Sandor óragyári munkás, magányos emigráns, akit egy dolog kísért: bemenni az erdőbe munka után és meghalni a fűben. Könnyű dolog lenne, de vigasztalja magát egy vággyal, egy hazugsággal, ami nem más, mint egy nő, Liné iránt érzett elsöprő szerelme. Sandor mindent erre tesz fel, egész élete erre a pontra helyeződik át. Hiába van neki „társa” Yolande személyében, a vele való kapcsolat számára csak üres aktusok sorozata: „Csak a teste érdekelt” (14.o.).

A *Tegnap* veretes szerkesztése hat fejezetre tagolódik (*Szökés, Hazugság, Azt gondolom, Azok, Eső, A hajó utasai*). Mindegyik egy álomképből indul ki. Ez adja a regény első rétegét és végül a befejezés is egy ilyen szimbólumképpen csúcsosodik ki. Hogy pontosan álomról van-e szó, az nem derül ki a szövegből, viszont mégis érdekesebb így neveznünk. Egy elvesztett ország *álomképe*, amelyet a főszereplő „érdektelennek” nevez, mégis az ott zajlott emlékek, a meg nem tapasztalt boldogság lehetőségének hazája. A tegnap vágya, az álmok vágya – ebből válik hazugsággá, a jelen világává a regény második rétege, nevezzük a valódi, a *jelen* eseményeinek.

Ebben a *jelenben* Sandor, ahogyan mondja magáról a *Hazugság* című fejezetben egyszerű óragyári munkás mindennapi rutinnal. Mindig van egy „minden részletében kidolgozott hazugsága” (19.o.), mely már behálózza a gyermekkorát is; hadiárvának mondja magát, pedig egy megesett, később a falu szajhájává vált nő az anyja. Az apja tanító, akinek lányával, Caroline-nal, Linével az iskolában találkozik. „Egy jelentéktelen országban születtem” – vallja a főszereplő, aki maga is jelentéktelenné vált. Csak Liné iránti érzelmei voltak tiszták. De a vágy erősebb lett: „elmenni, menni, meghalni, minden mindegy volt” (28.o.). Ezért tört szűrt keresztül a szeretkező apján és anyján, felvette neveikből a Sandor Lester nevet és menekültté vált, száműzötté, aki ír; fejében ír.

Sandor magának is hazudik: „Az életnek lennie kell valaminek. Szinte vizsgasztalja magát, miközben nem tud mit tenni mozdulatlansága ellen; ami életben tartja az a monoton munka és a nyomorúságos fizetés (35.o.). Találkozik emigrált honfitársaival, tragikus tárgyaláson lesz tolmács, megismerkedik a 18 éves Verával. Esélye lenne a kitörésre, de mégis komorrá és elutasítóvá válik. A menekülteknek három sorsa van, vagy meghal, vagy át kel az Óceánon vagy hazamegy (49.o.). Nincs megváltás, a haldokló madár is csak azért könyörög Sandor álmképében, hogy temesse el, szakadjon el tőle.

Ekkor jelenik meg a gyermekkori szerelem, a féltestvér Liné, aki fizikus férjével és gyermekeivel érkezik ide. Sandor újjászületik: életének újra lesz értelme, lakásában gyermekszobát rendez be. A fáraók eszményi testvérházasságaival magyarázza meg magának azt, hogy féltestvéri mivoltuk se állhat szerelmük útjába. Az *Azok* és az *Eső* című fejezetekben bomlik ki egy melodramai történet, amelyben Sandor szinte gyilkosként támad Liné férjére. A nő hiába viszonzozza Sandor szerelmét, mégis a hazautat választja. Az álmképekben a diktatúra fenyegető emberei és saját sírhalma jelenik meg, de végül szárnyaszegett madárként egyedül marad: „A saját halálomat csak később tanultam meg szeretni...” (100.o.) A valóságban ez semmi mást, mint a Yolande-del való példás, közös élet.

Kristof regényében visszaköszönnek a *Trilógia* motívumai. A (fél)testvéri viszony itt szerelmi vággyá csap át. A tanár apa, az internátus, a menekült-lét, az elhagyatottság és a tipikus kelet-európai (mi tudjuk, hogy magyar) száműzöttség érzése. Ezek mind-mind a szerző önéletrajzi elemei. Az önáltató, elképzelt, homályos hazugság és a reménytelenség motívuma már a *Trilógia* harmadik darabjának, *A harmadik hazugságnak* is témája volt. Ebben a történetben a reménytelenség érzését a főszereplő egy fikciós alakkal, az elképzelt testvér személyével próbálta meg ellensúlyozni. Ez az elem a *Tegnapban* hasonló formában bukkan fel; talán el se hihetjük, hogy Liné létezik, hiszen lehet, hogy ez nem más, mint a Sandor fejében megírt regény. A keretet adó álmképek is ezt engedik feltételezni. Sándor saját életét így foglalja össze: „Liné megérkezett, aztán elment.” (97.o.)

A kettős szerkezet, az öngyilkosság motívuma (Vera öngyilkossága olyan, mint Matthias halála a *Bizonyítékban*), az elbizonytalanodott szerző (*Trilógia*), az önéletrajzi ihletettség (óragyár), a szomorúság, mint a lét-állapot, a hazugság ontológiája, a nyelvi szikárság tulajdonképpen a *Trilógia* folytatásává változtatja a *Tegnapot*. Ugyan a remek megfogalmazása és rideg érzékenysége különleges olvasmányt nyújt, mégis az életmű egyik ismétlésének tekinthető ez a mű.

Kristof négy szokatlan drámájában (*A Szörny*, *Az út*, *Járvány* és a *Vezeklés*) a *Tegnap* lelki apokalipszisából a disztópikus armageddonjába juthatunk el. Kristofot itthon azért tartják egyívású szerzőnek, mert főleg színművei kiadatlanok, ismeretlenek (négy jelentősebb darabja jelent meg a *Mindegy* című kötetben). Pedig az író rádiójátékokkal kezdte pályafutását, első darabjait a hetvenes években mutatták be. A szerző sikerei után azonban a kiadó szinte követelte az újabb írásokat, így született meg a 2007-ben kiadott *A Szörny* című rövid kötet. A négy dráma közös nevezője, az eszköztelen díszletek, a szikár párbeszéd, a letisztult dramaturgia, az allegorikus és disztópikus álomszerű környezet, mely a közösség és az egyén hazugságának motívumát járja körbe. A hazugságát, amit az ember álcaként (maszkként) saját magára húz, hogy a boldogságban, a reményben higgyen, ugyanabban a reményben, amiben Sandor is hitt. Ezt a hazugságot sokszor egy személy generálja a saját győzelme érdekében (*A Bölcs*, a *Kovinkátor*), de a kétélű penge végül mégis visszafordul.

A *Szörny* című színmű egy elképzelt világ, primitív törzsében játszódik, akik maszkot viselnek. Felbolygatja őket egy különös, csapdába esett lény, aki kábító virágillatot áraszt, de aki közel megy hozzá, azt elnyeli. A szintén hat jelene-tes darab valódi központi figurája a harcos Nob, a gyengéd Lil és a törzs öreg Bölcs. Mikor a törzs nagy része már a Szörny hatása alá került, az öreg bölcs ráveszi Nobot, hogy harcoljon a lény ellen. Megdöbbenő a darab eszköztelen környezete, mégis sok lírai betét bújik meg a szövegben, amelyek a sokszor a törzs férfitársainak, vagy nőinek kórusába és Nob monológjaiba vannak beépítve.

A dramaturgia, a fordulatok kissé elcsépeltek és az allegorikus háttér is a diktatúrák és a közösség hipnotikus amortizációja, a hazugságai köré épülnek. Amit az ember nem ért meg és nem tudja legyőzni, abban következetesen hinni kezd. Ami először borzadály, később gyönyörűséggé válik: „az, amit te szörnynek nevezel, már nem létezik.” (113.o.) – mondja Lil, akit már elbódított a lény illata. A Szörny léte egyszerre félelmet és boldogságot nyújt, mint a vallások. Megoldást és magyarázatot ad mindenre, de a szabadság nevében Nob fellázad ellene. A Szörny által adott boldogságot szembe állítja a szellemi léttel, mert a bölcs szerint a boldogság csak eltompítja a szellemet. (123.o.) Háború indult és a befejezésben kiderült ez is önámítás, ez is *hazugság*, mint minden más, amiben hiszünk. A keserű befejezésben csak a magány marad és a még keserűbb tévedés.

Az *út* disztópiájában a föld egy merő betontömbbé válik, ahol minden lehetséges irány kijárat nélküli, ahol minden „*Egy álom, amely úgy tűnik, lidérces álmomba fordul*”. (135.o.) A Szörny „víziója” még egyszerű primitív közegben játszódó allegorikus tanmese. Az *út* túlszabályozott emberi világ abszurditását rajzolja meg, amely legalább ugyanolyan primitív, azzal a különbséggel, hogy az idő elveszettsége is megmutatkozik benne. A kissé reprezentatív szereplőkben (számozott emberek) megvan az igény, hogy mindenki saját maga maradjon, de a törvények az útra kényszerítik őket. Az író egyszerű társadalmi allegóriát használ, nem vallást, hanem egy véresen groteszk, szabályozott világot mutat meg. Ám míg a vallás boldogságot is képes volt adni, addig ez a világ csak megváltoztatható, a teremtés által: A Tudós bibliai idézeteket olvas fel, a Csecsemő lovat rajzol, a szabadság jelképét, a Festő alkotni akar a szabadság nevében (146-147.o.). Az *út* falanszterhez hasonlónak tűnik, ahol az emberi szellem győzedelmeskedik a világ felett. Ebben az individumban

azonban a teremtés és a pusztulás oppozícióban állnak. Terror lesz úrrá Az út világán és végül a természet ereje az, amely áttöri a betontömböt. De hiába nő fő az új világban, hamis marad egy újabb korlátozás miatt: „Fűre lépni tilos” (155.o.). A darab egy újabb keserű fordulattal ér véget, amelyben kiderül hol és miként játszódott ez a szürreális álom, amely mint ilyen csak illúzió, hazugság maradhat.

Az illúzió a táptalaja a *Járvány* című színműnek is, amely talán a négyes lesikerültebb darabja. Kimunkált alakok, remekül megírt, rideg párbeszéddek és megdöbbenő fordulatok jellemzik. A hazugság illúziója egy olyan közösségbe viszi el az olvasót, ahol olyan járvány terjed, amelyben az emberek öngyilkosok lesznek. Az orvosnak nincs betege, csak halottai. Olyan világ ez, ahol a járvány szintén egy hazugságként lopódzik be az ember tudatába és a közösség beavatása az, amikor valaki elhiszi a hazugságot, hisz az illúziónak.

A falu kipusztul, két ház marad csak. A darab egyik központi figurája, a Konvinkátor azt hiszi, hogy mindent ő mozgat, de a Megmentett nő végül ellene fordul. A természet rombolásának motívuma a hazugság kétélű természete, amely szinte mindig visszacsap, valamint a drámai befejező fordulat a korábbi drámák alapelemeit másolják. Mégis talán a *Járvány*ban a szürreális környezet és a párbeszéddek egysége valósul meg a legjobban, bántó allegóriák és didaxis nélkül. A dialógusok feszessége és a pszichológiai pontosság az író nő korábbi, *John és Joe* című darabjával rokonítható. Agota Kristof színműi a fordulatok halmozása, az eszköztelen díszletek és a párbeszéddek pattogása miatt váltak híressé. Műveit kimondottan rádiójátékoknak írta, talán ezért is a vizuális szíkárság. A *Járvány* tökéletesen reprezentálja ezt a világot, a hamisságot, az illúziókat és a fordulatokat. A halál ennek ellenére elkerülhetetlen, afféle bűnhődés a hazugság miatt. De lehet más út? Lehet megbocsájtás?

A kötet utolsó drámája, a *Vezeklés* erről szól. Sajnálatos módon a leghalványabb darab is egyben. A Vak koldus feleségével él együtt, de elhagyja, mikor a nő végzetes betegségéről kap hírt. Megismerkedik a Sükettel, aki végül egy koldusmaffiába vezet be. A Süketnek azonban sötét múltja van, hallását nem véletlenül veszítette el: terroristaként bombát robbantott és ennek ő is áldozatává vált; bolonddá és alkoholistává (208.o.). A hazugság motívuma itt is centrális pozícióban áll. A Süket története életre hívja a Vak emlékeztetését is, aki felségével együtt kínzótitst volt valahol és valamikor. Emberi szemhéjakat vágott ki és mikor szembesült saját tetteivel, megcsonkította önmagát. A vezeklés maga az élet maradt, amit hazugságai miatt kapott. A szerző sajnos az utolsó monológban ismét didaktikusan jeleníti meg költői tanulságát: „A szégyent nem törölheti ki a lelkünkől sem a halál, sem a vezeklés” (218.o.).

Agota Kristof ezen drámái nem véletlenül készültek az asztalfióknak. Tömörségük és rövid terjedelmük miatt inkább könyvdrámák. A hiányosságok ellenére mégis értékes kötetet vehet kezébe az olvasó. E munkák egybegyűjtésével, fordításával gyakorlatilag az író nő életművének főbb művei olvashatókká váltak itthon is. Remélem egyszer az eredetileg magyarul írt versekkel is találkozhat majd az olvasóközönség. Addig is izgalommal várhatjuk színdarabok itthoni bemutatását és a Szász János által megfilmesített *A nagy füzet* bemutatóját.

Ritter György

Számít-e még, hogyan meghalunk?

Iancu Laura: *Kinek a semmi a mindene*, Magyar Napló, Bp., 2012

Ünneplós délután lesz ez, késő éjjelig tart majd, s követi sok alkalmat a csendes együttlétnek, a világgá táruló magányos figyelemnek; a szép, komoly költészet örömeinek. Ünneplős idő, mondom, mindenki úgy készüljön, ahogy szokott a hasonlóakra, én néhány hete, nyáron még, a Dolomitok között ültem egy teraszon, előttem mélyvörös itáliai bor, s lapozgattam a könyvet. Majd diófám alatt tettem ugyanezt, a kerti szék oldalán van egy praktikus kis polc, ahol a kávéscsésze vagy kristálypohár meg tud kapaszkodni; kis kortyokban ittam a villányi savignont, és szinte szavanként olvastam a könyvet. Iancu Laura új verseskötetét (*Kinek a semmi a mindene*). Szép, komoly, nagy költészet az övé.

S valahogy úgy kell érkezni is, ahogyan ő. Még fiatal, bár erről a versek nem árulkodnak; épp csak elérte a krisztusi kort (előtte még *„Felkötött virágra száll a dér, / őszbe veszett a nap, / 33 világot tépett le húsomról / a fagy”* [Születésnapomra]), s már

negyedik kötetével ismerkedhetünk. Azzal, amellyel végleg beérkezett. Szerintem korábban, de sokak szerint a harmadik-negyedik kötet minősége mutatja meg a valót valakiről. Az első még kiszakadnak, a tehetség kihordás nélkül löki azokat a világra, sok költő volt s maradt is ígéret csupán, mert elmaradt a folytatás, vagy elfogyott abból a súly, a lélegzet. A harmadik-negyedik kötetben az ember már eltűnődik, arcokat, szavakat próbálgat, ez a kiválás útja, a saját, egyedi jellemző megtalálásának korszaka, de van itt más is, amire utaltam. Hogy így kell beérkezni.

Felkapja arra a fejét mindenki. Mert nem csak sorjáznak a szakmai elismerések, a díjak, mint például a Bárka-díj 2010-ben, amelyben azért az alkotó szívverése és a figyelem ütoér-kísérése összeért, jól működött a pulzusszámláló, ennyire hadd biccentsen műhelytársa felé ez a lap. De volt Bella-díj és József Attila-díj, azon még össze is kapott vitákra mindig hajlamos részünk, miért nem kapta meg, ki mondott nemet, és egyáltalán, alakult ki egy valahol nagyon ránk jellemző purparlé: ütünk, valaki nevében, s ez épp neki a legkínosabb. De azért van jó oldala is, mondom most kicsit cinikusan, hisz volt, aki erről olvasva kérdezte meg tőlem: te, ki ez a lány? Jó verseket ír? Mégis, elismerem, kínos, szólt is csendesen közbe, hogy ezt ne, ne így, nem kell, de mert nem hallgatnak rá, inkább elvonul verset írni. Arról, például, hogy *„Hazád egy lexikon lézen, / hozzád lapoznak: / hűségben megfagyott, / évszámon pecsét”* (Vízio). Közben, persze, ahogyan a könyvek és díjak, úgy a recepció is növekszik, egyre többen próbálják megfejteni költészetét, vagy csak egyszerűen nagyon boldogan írnak róla, örülnek jöttének, nagy hirtelen könyvtárnyi

irodalma keletkezik pusztán a fogadtatásnak, az értékelésnek, végül valaki már össze is foglalja a kritikacsokrot, megállapítván, hogy a csángómagyar költészet legújabb korában, „az egyéni beszédtonus kialakításának az útján” ő jutott a legmesszebbre. Bertha Zoltántól idéztem, s emeljük ki tőle ezt a félmondatot is: „...könnyed képzettársító szemléletesség, megkapó nyelvi szenzibilitás, stiláris érzékenység és szuggesztivitás itatja át a kanyargó, filigrán kifejezés-alakzatok szelíd hullámvását...” Ez így igaz; olyan messze jutott önmagáig, hogy már saját jelbeszéde, önálló hangja van, sőt képes arra, amire a nagy költők: ezek a versek megkövetelik az intim együttlét illő körülményeit. Már nem csak érezzük, de tudjuk egy új könyve előtt, hogy ünnep közeledik, majd meg kell adni az olvasás módját.

És minden valódi ünnep többé tesz bennünket. Vagy, meglehet, kevesebbé. Rádöbbszent valami mulasztásra, elszalasztott cselekedetre, elhallgatott gondolatra, valami hiányra, amelynek súlya kevesebbé tesz bennünket; bár az is lehet, hogy e kevesebb (fel)ismerete tesz többé? Megfontolandó, megfektendő gond ez, miképp viszonyaink az ünnepekhez – ami szívből jön, ami élet, s nem valamiféle történelmi parabola tömegdemonstrációja, politikai konzekvenciák és preferandumok naptárkorrekciója, hanem lélekünnep; akkor, azokon érezzük úgy: egyáltalán van valamilyen viszony közöttünk. Van közünk ahhoz, amit üzen a pillanat; legyen karácsony avagy feltámadás. Vagy egy vers csupán, de akkora, mint Ady vagy Nagy László teremtéssel vetekedő teremtese; mert hát a *Menyegzőbe*, akinek nem rebben bele abba a szívé, lelke, érverése, annak most is hiába mondom – milyen új ünnepre készülhet Iancu Laurával. Arra, hogy hasonló pillanatokat élhet át; hogy élt eddig bármennyi időt, akár kétszer annyi is lehet, mint a költő, érkezik tőle egy léleklökés, táncolni kezd benne a szívidég, amikor ezt az új zsoltárt olvassa, a legrégibb, legősibb parancsolatról: *„Taníts meg feledni a halált – te, ki ölni készülsz, / gyomlálj ki nyelvéből e szót, / ne tudjam, mi történik. // Taníts meg feledni a halált – haláloed árán is.”* (Sirató).

A szavak keresése és megtalálása. A súly felmutatása. Az örökség elfogadása és megismerése, Dsidáé, Adyé, Szilágyié, és Pilinszkyé, az ő hitéé, annak keresése, és az ő mondataié. Egy utalásból indul valami, ami szinte a teljességbe fut; átvesz egy majdhogynem lírai toposzt, közhelyet, ám abból néhány sorban felépül pilinszkysre-készen egy költészet megfektése, egy dialógus elkezdése és annak hiábavalósága; mert amit nem magad élsz meg, nincs arról mit – beszélni, csak. *„Égve hagytam a lámpát. / Viharra készült az éj. / Kockás füzetet, teát / tettem melléd, és: beszélj! / Kértem volna, de kint már / virradt, és törték a fák.”* (Fák). Erre utaltam, hat sor, s teljes ív Pilinszkytól az őt faggató költőig, aki talán Iancu Laura, de talán a benne hirtelen megszólaló Li Taj-Po vagy Tu Fu. Talán mimikri, talán véletlen, de ilyen nagy pillanatok csak nagy költészetben születnek úgy, mint itt; hogy meglehet: spontán, észrevétlen, akaratlan. Az egyik centruma kétségkívül ez Iancu kötetének; a nyelv keresése s megtalálása; út a nyelvbölcsőtől a szóforrásig; nyíltan beszél erről, egyértelműen. Amikor a nyelvhaza megszületik, feltárul annak alapismerete, de faggatjuk tovább, tudván, hogy miként az első, úgy talán az utolsó s az egyetlen valódi haza ez; akár magasban, akár mélyen belül, akár akarva, akár csak lassan fogadva el. De megépül, szellemi és fizikai kiterjedése lesz, kontextusai, kapcsolatrendszere

az érzésekhez; nyelvhaza, mondom, faggatása, átjárása, lélekgeográfiája épül fel előttünk a kötetben, pontosan, precízen, szépen. Sorjáznak a szóhelyzetek; jelentés-módosulások, jelzőmetaforák, gondolat-bóják; félreérthetetlen tudatossággal. „Késve érkeznek hozzám a szavak” (Ama kései szó), „kimosom a szép szavakat” (Szabadnap), „virágot küld vele, /.../ fekete szavakat” (Októberi Hold), „Egyetlen szó is / elég volna” (Monológ tükörrel), „a szó, mi tőled óvna s védne, / cafatokban buggyan kihűlt számon” (Az esthez), „A szavak végül elhalnak” (Melankólia), „szempillám mögött kiszáradt szavak / egyetlen szóban elférsz // ... / hazatalálnak holnap / ha jönnek még szavak” (Stációk), „...egyszer csoda, / méreg máskor / ugyanaz a szava” (Kötések), „Messze túl / a szón.” (Fátyol), „Adjátok nyelvemre a szót” (Menthetetlen tavasz), „Olvadni kezd a télre fagyott szó” (Huzatban), „sem szó sem csapás” (Az ember), „Költő, haldokló nyelvnek szózata” (Lakatos Demeter). Innen akár át is léphetünk a másik pólushoz, tesszük is, de kössük ezt még közvetlenebbül a csángók nagy költőjéhez. Idézzük Lakatos Demetert, akiért a kötet szerzője az egyik legszebb zsoltárt írta könyvébe, az előbbi verset ilyen sorokkal gazdagítva a veszteségről, arról, hogy a szülőföld már nem fimlik: „Napunk, ki már nem szentül le soha, / lásd, mindünk szárnya eltörött. Íme”. Eltörött, hullunk, de miért?, kérdezte már maga Lakatos Demeter is, világba abajogta: „Ha egy emberbül a világ / származik, / mért annyi rossz a világba / létezik? / Rokonok egymással vagyunk – / nagyon szíp. / De szemit másnak vájja / minden níp” (Ha).

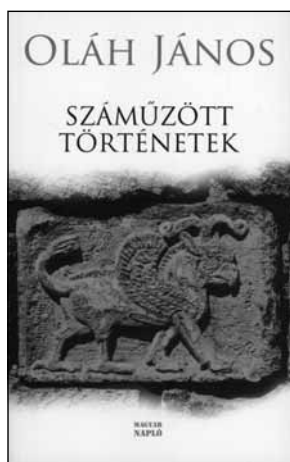
A másik középpont ráutalt, de meg nem idézett mottója ez a vers; ellépve a nyelvhaza kiteljesedő-élhető Atlantisztától; amely nagyon is valóságos szimbiózisban él hétköznapijainkkal. „hazára szükség nincsen / világa senkiföldje / sem temetője sem éjszakája” (Az ember), írja a feltörő dac a költőből, ám az szembejön – kifosztottan, megcsalt reményként, riadt, töredezett ábrándként. S mégis – van, ha másban nem, hát hiányainak növekvő súlyával. Még mutassunk vissza a beszédmód, közlés, írás mint cselekvő igék és hasonlatok burjánzó jelenlétére, annyi sok közül is az egyik legfénylőbb sorokkal: „Elvarrt nyelven is álmodnak, / Meddő méhekbe életet, / Hitet s Istent a Nyugatnak” (Ki Istent el nem altatta). Ha már csak a nyelv marad mint élhető haza, akkor is, azért is szálljon abból éltető ima s fohász, ismét csak másokért. Mert az marad, ha más már nem; erről tudósít a már említett másik középpont (mert hisz a költészet mindig koncentrikus körök egymással ölelkezése, s közben, bizony, több középpont is születhet), a másik tehát már nem is centrum, hanem – epicentrum. Robbanás, rianás, féltés és lemondás, elengedés és kötésig megkapaszkodás – rövidebben: identitás. Ami nem szülőföld, nem család, nem gyermekkor, nem az, ami elvehetetlen – „A szomszéd egén / már több a kék” (A malmok) –, hanem ez mind, természetesen, de ennek együttes jelenléte szívben, idegszálaban, emlékezetben, és persze a szavakban, ha máshol nem. A nyelvben, amely megőriz, fusson bárhová is maga az élet, vetődjön bárhová a test. Hiszen eljöhét a legrosszabb pillanat is, „Ma este végül nem megyek haza. / Megtehetem – hazája másnak van. / Szanaszét gyalult utak. Kőd. Moha. / Leállósáv, aztán kapaszkodás. / Szakadékból másik szakadékba.” (Ma este), igen, megtörténhet – de nem ez a legrettenetesebb. Hanem: „sötét volt tegnap amikor / utcára léptem / idegenek beszéltek / anyanyelvemen” (Nyelv). Így érünk a kötet végén az út végére, még nem ez a legvégső szó, bár „már befele

sem fáj / az út mi elvezetett idáig” (Kozár), még ott a szenvedélyes kifakadás, vallatása az Úrnak, a kérdés: miért? „Áruld el, Uram, / minek ez a sok nevenincs rettenet” (Este a faluban). Pont úgy, ahogy kell, nagy verssel zárul a kötet, fortissimo a végső hang, a kiáltásé, nem elcsendesedő pillanat; azt mi éljük, tudván hogy a költő megtette a legtöbbet ismét, futását elvégezte, Magyarfalu elküldte tanúságtévéjét közénk s elébe.

Összeszedett, összefogott, szomorúságában is lelket erősítő, kételyeivel is nemesítő, önvizsgálatra készítő könyv ez. Megérint általa a szépség, s megcselekszi a legnagyobbak csodáját: reményt fakaszt a reménytelenségben. Legalábbis – megpróbálja... Hogy ha minden-minden talán el is vész, a nyelv valóban megmarad. Ha vigyázzuk a szavakat, ha őrizzük őrzőit. Miképpen a költő őriz meg bennünket, akár a Dolomitok között ülünk egy teraszon, előttünk mélyvörös itáliai bor, de a közös nyelv könyvét lapozgatjuk; akár diófánk alatt tesszük ugyanezt, ahogy én. A kerti szék oldalán van egy praktikus kis polc, ahol a kávéscsésze vagy kristálypohár meg tud kapaszkodni; kis kortyokban ittam ott a villányi savignont, és szinte szavanként olvastam a könyvet, érezvén, „hogy szívem megszakad”.

Tamási Orosz János

A napvilágra nyitott múlt

Oláh János: *Száműzött történetek*, Magyar Napló, Budapest, 2011

Nincs határa a történelemnek. Hogyne volna beláthatatlan, ami utólag osztályozott, de közvetlenül, *gyakorlatilag*, mint testnek a test, nem érzékelhető. Hanem külön világ, ámbár jelen van és hat; fatálisan, szinte turpisan. Akár egy gépezet működésének bizonyítéka és továbbhordozója.

Amúgy is: a történelmi vallomástételek egyike-másika jószerivel évszakonként színváltó tanúság, de ilyenformán sincs bennük élet-hő, eredeti érzékelés. A történelem rendesen mindent a nagy eseményekből szemlél, s többnyire csakis tagbaszakadt alakjait állítja múzeumaiba.

Holott persze a tényleges história épp abból nyeri létjogosultságát, hogy korszakok sokrétű képét hordja változásaiban. Mint elvont eszme újra és újra alászállni kényszerül, s ekkor, és csak ekkor, az események sűrűjében és hétköznapi legördülésében válik felismerhetővé igazi arca.

Evidenciákról van itt szó, amelyeket az ember véges világa: vergődések, gyönyörök és gyötrelmek tesznek érzékivé. Az ember, még ha nem tud is róla, konok világosságvágy. E vágyban dől el, hova visz útja; képes-e, s ha igen, milyen mértékben képes összehangolódni a világgal. Oláh János *Hétágú szederfájának* fináléjában úgy fogalmaz, akármennyi „fájdalom, szitok, bűn fojtogatta is, azért csak élet volt ez, élet, amelynek meg kellett születni minden áron”.

Ám mindez nem csupán józanság kérdése. Olykor mintha a pusztán kínos végtelenségét és a külső-belső zártsgot egyugyanazon dolog posztulálná: a körülmények. Mondják, az ember többnyire tehetetlenségében hivatkozik a körülményeire. A múlt század ötvenes-hatvanas éveiben élt, vagy jobban mondva a kényszerű életutáztatba és zárfalakkal erdített helyzetekbe préselt kelet-közép-európaiak alighanem kevésbé nyájasak a körülményeik vonatkozásában. S éppenséggel okuk is van ezer, hogy ne becézó simogatással engedjék a helyére történelmüket.

Az ember ordít, hadonászik, de végül választania kell – még a hűtlenség is a csatlakozásból profitálnak. És akkor még nem beszéltünk a hűségől űzött utazókról.

Őket tapasztalatból, vagy legalább hallomásból, még szoros kötelék, erőpróbává nemesedett vonzalom fűzi a szabadsághoz és a mindent feloldó szeretet-hez. El lehet-e felejtetni a balladás *Májusi por* záróképét? „Minden olyan meghök-kentően tökéletes volt, amilyen soha azelőtt, és érezte, soha ezután nem lehet.”

Ez csakugyan egy pillanat. Másképp, vadabbul hasít tovább az élet. A *Szám-űzött történetek* figuráinak többnyire hasonulniuk kell. Ami azt jelenti, hogy folyton-folyvást saját körülményeikbe ütköznek.

Oláh János írásművészete abban rejlik, ahogy türelmesen nyomon követi, mi-ként jutnak el hősei, cselekvéseik és meggyőződések következtében, vagy még inkább egy kor eseményeinek nyomására, a sebzettségig, amely túl van a testen: legfájóbb hatása pedig az, hogy egy közösség hagyományos struktúráit és kultú-ráját pusztítja. A *Száműzött történetek* nemcsak egy világot hoz magával, hanem e világ szorongató konfliktusait is. A ficamot kapott félmúlt képeiben mutat rá, mért döccen meg minálunk a történelem azon a ponton, ahol a múltnak a má-val a história kompozíciójaként természetes módon kellene összefűződnie. Oláh Jánost sorsa és talentuma felkészítette rá, hogy e száraz és szomorú történelmi dilemmát egyfajta prózaköltészet visszafogott, de soha el nem nyomott színekész-letével, mint krónikás tanú, magas nívón fejezze ki. (Elbeszéléseinek plaszticitása tüstént elárulja: a *Száműzött történetek* drámái költő keze alatt bontakoznak ki, műfaj-hűen; anélkül hogy a prózát, akár csak dústítás végett is lirizálná.)

Hazavinni a történelmet, nem okvetlenül nagy ajándék. De száműzni: több mint végzetes.

Noha nem is olyan régen egy jó ötödországnyi apparátus munkálkodott azon, hogy felejtsük el, amit észben tartani a legégetőbb érdekünk. Ilyen értelemben a *Száműzött történetek*, Oláh János novellafüzére valóságos restaurátori munka. A huszonhét rövidebb, hosszabb írás nagyjából a szerző korábbi munkáiból való (átdolgozott, újrafestett mű), néhány új darabbal frissülve.

De akár régi, akár új, az Oláh-féle próza kemény, tiszta mondatrend. Úgy ír egy korszak abszurditásáról, ahogyan Swift edzette különlegesen nagy hatá-súvá a satíráit: rezzenéstelen arccal, alanyi élményeit használva, ám türtőztet-ve; Oláh azonban nem magyar Swift. (Annál festőibb, stílárisan összetettebb.) Igaz, annyiban tán mégis emlékeztet Swiftre, hogy a realizmusnak az övéhez hasonló kázushoz tapadása, amely látszólag minél higgadtabban, józanabban, ugyanakkor minél szélesebb tekintettel szemlél, annál dúsbab és hitelesebb, Oláh Jánostól sem teljesen idegen. És az epikai higgadtság, a klasszikusan világos előadás úgyszintén az Oláh-próza cégjegye.

Stíluson és témán fölül, viszont a képzelet valóságteremtő erejének hitében Oláh, ha nem is feltétlenül Macondo vagy Yoknapatawpha tőzsomszédságába, de nem is túl messze tőlük, a tér fiktív pontjaira helyezi ki a számára nyilvánvalóan töviről hegyire ismerős vidéki, falusi környezetet. És a képzelt színhelyek valamilyen formában szinte szakadatlanul veszélyeztetett figuráit. A fantázia által lokalizált helyszínekről a szerző csodálnivalón életteli rajzokat ad. Steinbecknek a nyomor egyik stációjától a másikig tébláboló agrárproletárjai és kisfarmerei akár rokonaikat lelhetnék például a lelke-torzult Balázs Gergelyben vagy Savoóban (*Kölcsönkenyér, Az intéző háza*). Az a naturalizmus viszont, amelyben aprólékosan lépcsőzik a végkifejlet felé mondjuk a *Nincs Isten* Gajzágója (aki végül már nem tartja fontosnak, „hogya tiltakozzék a sorsa ellen, amely kitárt karra, feketén készült magához ölelni”), talán nem véletlenül idézi fel Kodolányi úgynevezett ormánsági novelláit.

Oláh János mértéktartó, józan mesélő. De nemcsak a próza elokvenciáit és stíláriis cafrangjait nélkülöző tárgyúúségéért és tiszta emberlátásáért illik dicsérni. Nagyon is méltányolandó, ahogy a falusi, zárt közösségek morális végleteit (*Az elveszett hivatal* Iljének vagy a *Foggal, körömmel* vergődő paraszt hősének példáján át) a mítosz egynemű világosságából és távolságából visszahozza a hétköznapiok sokszínűségébe.

A *Száműzött történetek* olvasója képzelt, de nem allegorikus tájakon jár. Ha mégis szimbólumokat érzékel, ezek az írás sajátágos evolúciói. A tanok és elvek béklyójába szorított természetes népi élet ugyanis minden külső, írói erőltetés nélkül, önerejénél fogva, tán épp a politika és a hatalom ellenében, azaz a körülményekkel szembeni daca révén emelkedik a magasabb érvény síkjára. A küzdésben fáó gyönyörűség rejlik, s az aktivitás örök költészete.

Ki ne rögzítené maradandó olvasmányélményként a *Levelibéka*, a *Koppány doktor* vagy a váratlanul tematikát váltó *Kutyakomédia* szinte az abszurdig menő ítéleteit?

Az egész novellafüzéren végigleug a törpe hatalmasok szelleme. De a nagy pillanatok megsemmisíthetetlen árama is. A *Száműzött történetek* egén még sötét vászon a második világháború árnyéka. Alighogy szakadozni kezdene ez a vászon, egy vad, kiseszüen fundált és brutális eszme borítja a földre sötétjét. A novellafüzér hősei a családi tűzhely mellett vagy köztereken makacsul fűtik magukban a becsületet, mely már akkor sem kevés, ha a katasztrófákhoz alkalmazkodó vitalitást melengeti. Bíznak, hogy küzdelmük egyszer talán kiviláglik a külső-belső szenvedés körülményeiből és mocskából.

Mintha fogadalmat tennének, hogy bár sok zavaros viaskodás torlóódik még tereikben és lelkeikben, de inkább válnak szülőföldjük ásványává, semhogy felengedjen bennük a hűség.

Oláh János figurái a kevésbé finomított borzalmak idejének csöppet sem egyszerű életű alakjai. Háborgó, indulatos, vajúó emberek. A kínzatasban és a csökönyösségben elfáradván, egy idő után azonban bizonynyal ők is elszenderülnek. Ha az írói intés vagy az olvasói továbbgondolás engedi felébredni őket, a jövőjüket illető legvalószínűbb reakciójukról felesleges találgatni.

A *Száműzött történetek*ben valahogyan ez is meg van írva.

Kelemen Lajos

Verssé vált üzenetek

Petrőczy Éva hetedik verseskötete

A kilencvenes évek második felében Petrőczy Éva költői pályáján is felgyorsult az idő. A korábbi, ritkább jelentkezés után az 1995-ös *Szőlő, holdfénynél* c. kötetet követte az 1997-es *A bokályos házban*, és újabb két esztendő múltán megjelent az 1999-es új kötete, a *Vallomás, eperrel* is, ezúttal a Fekete Sas Kiadó gondozásában. Közrejátszhatott mindebben az is, hogy a rendszerváltozás óta valamit könnyebbedtek

Petrőczy Éva: *Vallomás, eperrel*, Fekete Sas, Budapest, 1999

a könyvkiadás feltételei. Nem kellett már sokáig várni a Kiadói Főigazgatóság hosszan elnyúló engedélyére, és gyakorlatilag mindenfajta cenzori hatalom megszűnt ebben az időben. Ha megfelelő anyagi háttérrel rendelkezett egy kiadó vagy egy szerző, akkor tulajdonképpen bármi megjelenhetett, és megjelenhet ma is, amikor ezeket a sorokat írom, 2012-ben. Az új feltételek megkönnyítették a nemes értékű irodalom közzétételét, ám a művészi értékű könyvek is a korábban nem tapasztalt mennyiségben találtak kiadóra.

Természetesen nem állítom, hogy ez volt a fő szempont Petrőczy Éva versesköteteinek kiadásában. Sokkal inkább szerzőnk dinamizmusa és termékenysége. Meg a változatossága. A kötet zsebkönyv méretű, címlapja is kissé szokatlan, a gyanútlan olvasó akár valamiféle biológiai szakkönyvre is gondolhatna, hiszen Barabás Már-

tonnak, a szerző kiváló művész barátjának epres festményét használta föl a kiadó. Szép szál eper, piros, fehér, zöld színekkel. S még mindig lírán kívüli megjegyzés: ezt a korai gyümölcsöt szerintem mindenki szereti, akár nyers, akár feldolgozott formájában. Azt is mondhatjuk, hogy ügyes olvasócsalogató gesztus, amivel az első pillanatban találkozunk. Mindezt meg is erősíti a költő az ajánló szövegben. Főleleveníti a gyermekkori

epres élményt a nagymamával, a pécsi Búza téri piacról hozott „gyümölcsikonnal”, s azzal egészíti ki, hogy élete minden szakaszában szerette és szereti megosztani minden szem eprét valakivel. Természetesen jelképesek ezek a gesztusok, ezekben az 1997 és 1999 között született versvilágban is. „Egy tányérból eprészni a verseimet elfogadókkal – legyen ez vállaltan gyermeki ars poeticám az évezred utolsó előtti karácsonyán, életem ötödik évtizedének vége felé.” Ez utóbbi mondat azt is jelzi, hogy az idő múlása számára is létező életem, és valamilyen szinte persze probléma is. Nem menekül ugyanakkor az idő elől, és elfogadja annak változásait. Nő léte nem próbálja letagadni az éveket, a nem is oly távoli öregedést. Az elmúlás finom ábrázolása látszik az *Epertegnap* c. ötsorosban is: „Hová lett mára / a szőlőlevélen / tálalt eper / haszontalan, / édes heraldikája?”

A nagymama által fényesre mosott szőlőlevél jelenik itt meg, ugyanakkor némi meglepetéssel is szolgál, hiszen a címerekkel foglalkozó segéd tudomány is ideidéződik a nagyszerű természeti kincs mellé. Hasonló tematikájú *Az utolsó gyümölcsök* c. mű is, amelyben egy jellegzetes párhuzamra bukkanunk: „Az őszutó / még epret / s öt szem málnát / adott. / Kezemről gyűrűdet / levonják most / a fagyok.” A természet ajándéka az egyik oldalon, és a természet keménysége a másik oldalon, s mindez hat az emberi kapcsolatra is. Mindez pedig így fokozódik a befejezésben: „Szökik az édesség, / a tél előtti, / amit ínyem / veled még megoszthatott.” Nem tragikus ez a végkifejlet, ugyanakkor figyelmeztető erejű, hiszen a mulandó idővel folyamatosan meg kell küzde-nünk az értékörzésért – sugallja.

A fenti vallomással összhangban pedig ezt olvassuk alcímként: *Azoknak, akik verssé váltak bennem*. Akikkel megosztott az epret – gördíthetjük tovább a gondolatot. Az eper pedig nem más – miként a kötet címét is adó versben olvassuk –, mint a „gyerekkor szent gyümölcse”. A „sugaras édesség” megfelelője. A vers egyébként valóban egy intim vallomás a hozzá legközelebbi emberhez. Intim és tömör formában, ahogy azt Petrőczy Évánál korábban is megszoktuk. Fontos ezt újfent hangsúlyoznunk abban a korban, amikor egyébként a bőbeszédűség nemcsak a hétköznapiak és a közélet sajátja, hanem gyakran a költészeté is. A termékenység mellett itt egyértelmű, hogy a költő annyit és akkor szól, amennyit és amikor érdemes, ha nem is minden esetben remekművekben, de mindig tisztán és érvényesen. Legeza Ilona szerint: „Szinte posztimpresszionista sejtelemmel, rendkívüli pszichológiai

érzékenységet tükrözve, rendre nominatív-leíró modorban jelennek meg a költő körüli kisvilág apró részletei” (Legaza Ilona: *Petrőczy Éva: Vallomás, eperrel*. Legeza.oszk.hu/sendpage.php?rec=li2927). A recensens által ideidézett vers pedig a *Kis ferencvárosi elégia* c. háromsoros: „Keserű zizegésű ecetfák / korholják maradék / virágláng lobogásom.” Tömörítés, színesztézia, a természet elemeinek, a növényvilágnak sajátos felhasználása, ugyanakkor szembenézés önmagával – ezeket vehetjük észre ebben a rendkívül találó miniatűrben.

Arra is jó példát szolgáltatnak újra a Petrőczy-versek, hogy bármilyen jelenség verssé válhat, ha egyéni stílusban, sajátos hangon és újszerűen dolgozza föl a költő. Így lesz szent gyümölcs a júniusi eper, így válik a hétköznapi valóság költészetté. Termékeny a képzettársítás, helyenként valóban meglepő az esztétikailag fontos eredmény. Sokkal inkább, mint a korábbi kötetekben, a korábbi művekben. Érlelődő költészet ez, úgy érlelődik, mint a főszereplő kedves gyümölcs... Az nem új vonás, hogy folyton előkerülnek a régmúltnak, a gyerekkornak az emlékei, és most is ez az élményvilág adja a kötet vezérmotívumát. „Eperrel púpozott vödrök / harangszavában / ülünk a Makárhegyen...” – ezek a kötet és *A koronázás pillanata* c. vers első sorai, melyekben a hétköznapi, Pécsről, az annyszor megénekelt szülővárosból származó kedves emlék könnyedén lényegül át költészetté. Sőt, emelkedett, misztikus erővé. Az is kétségtelen, hogy az ilyen verspillanat, valamint a lírai életmű egésze a teremtett világ csodálatáról, a teremtés mindent meghatározó szépségéről is szól. Összhangban a költő világképével, hitével és rokonszenvével.

S „a májusvég / fényes eper-lámpásai” vigaszt is adnak a világ bajaival szemben. A házsártos szomszédal vagy éppen az ingerült hivatalnokkal szemben. Mindezt az *Igaz* c. vers a szokásosnál ömlőbb szövegében találjuk, és ide egyértelműen belopakodik a külvilág sok baja. A természeti tünetemény megéneklése ebben a mikrovilágban egyértelmű kiutat és védettséget ad. Nem materiális, hanem szellemi értelemben. Ez is része a „hogyan elfogadjanak”-féle vágnak, hiszen ezzel a vonzódással, ezzel a világgéppel „pályázik” a költő az olvasók és a szakma kegyeire, a „szeretném, ha szeretnének” Ady Endre óta különösen hangsúlyos óhajával. Ebbe az is belefér, amit *Mátrai előleg-sírfverse* így tükröz: „Szamóca-benőtte / erdei hant alatt / ha nyugodnék, megnyugodnék, / hogy idefent / belőlem / valami megmaradt.” A vers kissé töredékes, és éppen ez a töredékeség illusztrálja azt, amire minden földi halandó gondol. A „mi marad meg utánam, belőlem?” kínzó kérdésére. Ez tulajdonképpen a világnézettől vagy a hittől-hitetlenségtől is független kérdés, hiszen aligha van ember, akinek ne lenne elképzelése a halál utáni világról. Petrőczy Éva persze itt nem merül el a filozofikus szférában, hanem önmagához hűen egyfajta játékos-számócsával oldja meg a feladatot, s a középpontban ismét a könyv „főszereplőjével”. Szinte azonosul a számócsával, és benne látja meg a létfolytonosság alapvető biztosítékát.

Ez a finom és édes gyümölcs különös jelkép, különös üzenettel. Egyes vélekedések szerint az eper már ránézésre is „Vénusz-szimbólum”, hiszen azzá teszi színe, illata, íze, sok magva. Sőt! „Az ananászhoz hasonlóan az epret sokan szexuális ajzószernek tartják. Gyakran találják fel filmekben

is a csábítás és kényeztetés gyümölcseként. Az eper típus tehát ínycsiklandó és szexéhes. Vad, szenvedélyes és telhetetlen” (www.noportal.hu/main/npnews-8652.html). S ha nem is kell szó szerint értenünk mindezt Petrőczy Éva kötetének szimbolikájával kapcsolatban, azért elgondolkodtató ez a párhuzam, és némiképp közelebb visz pl. a már jelzett címadó vers világához is. Nem oly harsányan, mint például bizonyos népköltészeti alkotásokban ez előfordul, de rejtettebben kétségtelenül ott munkál a háttérben az ilyesfajta érzékletesség. Helyenként talán a freudi mélységekben. Ilyen sorokra gondolhatunk, mint: „sugaras édességet lövell / véletlen tekinteted hatalma.” S a kétsoros *Jókedved...* is idekapcsolható a maga rejtett üzenetével: „Jókedved epermezejének / ritka vendége vagyok.” A hosszú, kiértelmezett férfi-nő kapcsolat szép lírai mozzanatai az ilyesfajta sorok és versek, miközben megőrződnek Petrőczy Éva versbeszédének sajátos vonásai.

Erről még nem szóltam, de talán éppen idekívánczozik egy megjegyzés: a költő személyiségének jellemző vonásai sok mindent meghatároznak műveivel kapcsolatban is. Például energikussága, munkabírása, mind a líra, mind a tudomány és mind az oktatás területén végzett tevékenysége. Életszeretete, közvetlensége, kulturáltsága. Az „örök gyermek” játékos-sága. Az anya, a feleség és a nagymama családközpontúsága. És még sorolható lenne sok-sok vonás, ám itt mégiscsak az életmű lírai vonulata jellemző a tárgyat... Ám kétségtelen, hogy az imént felsoroltak a művek lényegét is meghatározzák.

Persze nemcsak az eper, de bizonyos virágok is fontos és jelképes szerepet játszanak ebben a költészetben. Például a jácint *A negyven-*

hetedik évben. Illetve annak hiányával kezdődik a szöveg: „Jácintillat-burok / nélküli ünnep...” A tavasz, a költő születésének évszaka az ideje ennek az illatos virágnak, amelynek eredetét a görög mondavilág egy spártai király földre hullt vérével köti össze. Sajátos születésnapj „önköszöntés” ez a vers, fölidézvén egy régmúlt pécsi tavaszt. Ám azóta porrá lettek a hajdani csokrok, és így jelzi finoman költőnk az idő múlását. S hogy maradjunk még a növényvilágnál, említsük meg a *Pataki kesergőt* is, amelyben így szól az első strófa: „Aranyló birs-őszöket / és szerelemre hívogató / esti tüzek melegét / adta korábban e város...” Különös összetettséget látunk itt, hiszen az őszi kép megint csak utalhat az elmúlásra, ám rögtön mellette megjelenik a szerelem tűzmelege, amely végképp nem a lefelé hanyatlást asszociálja. Újabb váltás következik ezután, s itt már valóban inkább a „kesergés” uralkodik. A tegnapi fátyol csúnya gubanccá változik, és a „vénítő permet” tovább erősíti ezt a vonalat. A költő őszintén, s talán túlzottan is keményen néz szembe az idővel. Ebben természetesen a női lét is döntő szerepet játszik. Nem véletlen, hogy itt nincs se eper, se jácint, csupán a birs emlegetése számottevő.

Aztán lesz szó szőlőről, ha nem is holdfénynél, mint ahogy ezt a korábbi kötetben láthattuk. Természetesen az ősz is megjelenik itt, ám korántsem keserű ízekkel (*Ház-szentelő, szőlővel*). Ez a cím nyelvileg, szerkezetileg a kötet címét és ama verset idézi, csak itt a vallomás helyett házszenelés, az eper helyett szőlő van jelen. S ha már a szimbólumoknál tartottunk, akkor ezzel a gyümölccsel kapcsolatban is utalhatunk az ősi jelképiségre. Már az ószövetségi próféták számára szinte messiási tartalmakat jelentett, és ezt

a különös erejét az évezredek során megőrizte. Természetesen szorosan összefügg a borral, amely ugyancsak hatalmas jelkép. (Hogy csak az utolsó vacsorát említsük...) A szőlő tehát egyszerre jelképezheti a halált és az újjászületést. A kulturális és vallási folytonosságot érinti a Petróczi-vers is ily módon: „Kísértő, édes csóva fut ínyemen át, / ha szeptemberi szőlőt / egy tányérből szemelünk, / tudom, Afrodité közelít.” Persze az sem véletlen, hogy a szépség és a szerelem istennője jelenik meg a befejező sorban, ezzel is hangsúlyozván az újjászületés győzelmét a halál fölött. Íme, így fér meg egymás mellett a huszadik századi költő világában az ókori görög világ, az ószövetségi és az újszövetségi jelképrendszer.

És nem hiányzik az alma sem, amely hasonlóképpen különböző századokból és ezredekben maradt ránk ősi jelképként is, legalább a Teremtés Könyve óta. Másfelől a nép tudatában ez a gyümölcs is képviseli a szerelmet és az erotikát. Igaz, a *Stukkó, aranyalmákkal* csak közvetve utal a gyümölcsre, inkább a díszítőelem itt a fontos. Íme, a szövege: „Heléna én sose voltam, / mégis, most aranyalmák / gurulnak hűvösödő / hálólháza megén. // Égjetek csak, grácia-karmolások, / Páris fölényét tépje / e három hiú hölgyemény.” Fölhasználja itt az ókori történet motívumait, persze ott háború is következik az aranyalma közbeiktatásával. Minden jelkép itt, ebben a kései műben, és mindenképpen szükséges hozzá az ókori történet ismerete. Másutt is gyakorta használ föl Petróczi Éva mitikus, bibliai vagy éppen egyháztörténeti elemeket, és azokat mindig mai üzenettel párosítja. Így él nála szerves egységben a múlt és a jelen. „...költői arculatának, lírai világképének legnemesebb

értékei közé tartozik az az egészséges és könnyed léletszeret, érzelmi és intellektuális szenvedély, amellyel a világ végtelen szellemi térségeiben is otthonosságot tud teremteni, ahogyan Názárettől a szatmári fatemplomokig, Pécestől Heidelbergig, a dunántúli pannon vidékektől a felsőmagyarországi vagy erdélyi hegyekig, falvakig, városokig, (...) annyi mindent és mindenkit képes újjáéleveníteni..." (Bertha Zoltán: *Az esszénapló tágas horizontjai*. Petróczi Éva: *Áfonyahegy* jegyzetek. *Septempunctata*, rec. iti, Budapest, 2011, 210.).

A fentiek ékes bizonyítéka a *Valomlás*, *eperrel* c. kötet egésze, a pályáiv új magasa. Természetesen vannak benne egyéb vallomások is, mint ahogy már szó is esett róluk. Vagy lelki állapotörögzítések, mint pl. a *Nagyhét...*: „Nagyhét van. / Barkaszürke reggel. / Galambok gyakorolják az áruást. // Támad az április, / tövissel, szerelemmel.” Itt is megfigyelhetjük a személyes szféra és az egyetemesség egymásmellettségét, a húsvéti feltámadás előtti időszak szakralitását és profán jellegét. Ezt segíti a második sor szép metaforája, majd a tövis és a szerelem együttes jelenléte. Nem mellékesen ez a hónap a szerző születésnapjának ideje is. A tömörítésnek, a kevés szóval sokat mondásnak frapáns példája ez az ötsoros mű. Egy-egy jelzéssel vetíti elénk a tavaszi ünnep emelkedettségét és tragikus jellegét. Közben pedig számos versében vall a hűségről, a szerelem megtartó erejéről, az emberi kapcsolat nyújtotta biztonságról, amelyre oly nagy szükségünk van a megbolydult világban.

Folytatódik az önvizsgálat és önelemzés is, példás őszinteséggel. *Önarckép*, 1999-ből c. verse erre jó példa: „Egy bőrbe hogyan fér / mátriárka és óriáscsecsemő, / ölbe hogyan kívánczik az, / ki Világanya-mód ringatja övéit? / Ráncok sokaságát / még makacsul visszarúgó / arcomra írva a választ.” A személyiség összetettségét, az egymástól látszólag eltérő vonásokat, a gyermek- és a felnőttlét egymásba olvadását némi öniróniával írja le, és gyorsan bebizonyítja, hogy ezek a dolgok és értékek így, együtt járulnak hozzá a teljességhez.

Aztán a záró ciklus, a *Sorok egy javíthatatlanra* újabb távlatot és részösszegzést jelent. Visszatérnek kedvenc témák és személyek, ismét igazolandó a folytonosságot (úti élmények, Jékely, Szenci Molnár stb.). A „személyes érdekelttség” itt is fontos ösztönző erő. Az „otthon anyámat / még csak egy hete tettük a földbe” tragikus mozzanata (*Gyász-iparos*) éppúgy, mint „A walesi / szerelemkanálhoz / túl szűk a puritán torok” élménye (*Szerelemkanál*). Gazdag világ ez, a költő életéből és a nagyvilágból egyaránt táplálkozó. Bertha Zoltán így összegzi e líra talán legfőbb sajátosságait: „A formafegyelem, a műgond (...) megkapó szenzibilitást és távlatos absztrakciót feszít össze, így sűrítve keveredik hajlékony báj és veretesség, kellem és patinasság, valami egyszerre ódon és üde atmoszféra, archaikus és friss, plasztikus és légies hangulatiság, »deákos« pallérozottság és életes derű” (Bertha Zoltán i. m. 210.).

Bakonyi István

Mohás Livia

Lady Diana, a hercegnő

A sikeresek erőszakos lelkek, még akkor is, ha a zárda falain belül nagy fegyelemben élnek, vagy ha kívül élnek, és olyan szelídek, önmagukat megadóknak látszanak, mint Lady Diana. Ha költő az erőszakos lélek, feltételezzük róla, hogy csakis a holdvilágot lesi gyöngéden, pedig Ted Hughes, a brit koszorús költő másként élt, viselkedett. Azt is automatikusan feltételezzük, ha valaki gyerekként olyan tehetetlen mafla, mint Mike Tyson volt egykor, abban nincs is erőszakosság. Egyszer aztán jó vagy rossz sorsuk rákoppint e látszólag szelídek fejére, mintha azt mondaná: gyű-te, eleget báméskodtál, most aztán indulj, hajrá! És az erőszakosságuk felszínre gyűrűzik.

Diana, a szép, szelíd kis óvónő nem kevesebbet tesz, mint azt, hogy az angol uralkodóház archaikus szokásrendjét megtöri. (Tegyük hozzá, ez akkor történik, miután Dianát vérig sértette, frusztrálta házassági kudarca, férje hűtlensége, s amely frusztrációk kihozták a mélyből az indító erőket, az agressziót.)

Ted Hughes szexuális kicsapongásba kezd, családi életét tönkreteszi, feleségei öngyilkosok. Mike Tyson, a javítóintézeti kamasz rácsodálkozik Ali Muhamedre, példaképül választja és elindul a boksztól világbajnokság felé.

Ezek az emberek, az apáca, az ökölvívó, a költő, a hercegnő világhírűek, sikerük kiteljesedik. Erőszakos lelkük elérte, amit akart, és ezzel együtt meg lehetőszenvedtek.

Egy férfi a már holt Dianát – tiszteletlenül – Fehérmájú Hercegnőnek nevezte. Egy szociálpszichológus ugyanakkor azt mondta rá: Modern Szent. A Londonban róla megjelent könyvek egyikében jungiánus pszichiáterek és pszichológusok elemzik elsősorban azt: mi az, amit a Lady halála kirobbantott a kollektív tudattalanból? Roppant gazdagsággal értelmezik a hölgy hatását, feljegyzik azt, hogy pácienseik milyen névvel illetik a Ladyt: Tört Szívek Hercegnője, Barbi Hercegnő, Narcizmus Hercegnő, Média Hercegnő, Monarchiát Csipkedő Hercegnő. Ha nekem kellene nevet adnom a Ladynek, azt mondanám rá: látványra a Legszelídebb, valójában a Legerőszakosabb Sikeres Lélek, akit eddig csak láttam.

Erőszakosságának semmi köze a marsi agresszióhoz. Nem ágált, nem állt ki harsányan a pástra, nem ordított, nem fenyegetőzött, nem ijesztgetett senkit, nem verekedett. Olyan visszahúzódo tekintettel és megengedő mosollyal nézett ránk és a kamerákba, hogy kívülről semmi nyoma nem volt erőszakosságának. Mégis ez a legszelídebb nő megrendítette az angol uralkodóház tekintélyét és rendjét. Több robbanóanyagot helyezett el az angol királyi udvar és annak illemkódexe alá, mint bárki más. Bizonyára nem volt tökéletesen a tudatában erodáló tetteinek. Ám az biztos, hogy az angol udvar nem maradt ugyanaz, mint volt, miután a Lady mélyen csalódva házasságában, mert kétség nem fér hozzá, ez a frusztráció keltette fel rejtőzködő agresszióját, fölépült és belefogott sajátos közéleti szerepléseibe, és világhírűvé tette magát.

Az agresszióról és a sikeres emberről című megjelenés előtt álló könyv egyik fejezete

A Lady tehát nem marsi, hanem plútói agresszióval élt. A plútói erőszakosság kacskaringós, rejtett utakon kúszik, inkább titokzatos, lapít, rejtőzködik, mintsem katonásan csörtetve elárulná magát. Hanem eredményessége óriási lehet, indítómotorja az agresszió belső, mély készítése, amely lehet tudatos, vagy csak félig-meddig az.

Melyek a rejtett utakon érkező torpedók, amelyek támadták az angol uralkodóházat?

Diana az egész nép szívének hercegnője szeretett volna lenni. Ez kockázatos kijelentés, ez az egyik torpedó. Mosolygós támadás a királyi udvar ellen. A hübrisz – a hiú nagyravágás – mindig előhívhatja a végzetet, és veszélyt hozhat az emberre.

(Emlékszünk az antik történetre: Athéné súlyosan megbüntette Arachné annak hübrisze miatt. Arachné ugyanis azzal dicsekedett, hogy szövésben le fogja győzni az istennőt, versenyre keltek, és Arachné csupa olyan szőnyeget szőtt, amely az olümposzi istenek kajla tetteit és kicsapongásait jelenítette meg. Athéné felháborodott és öngyilkosságba kergette a nőt – holtában pókká változtatta, hogy szője-fonja kényszeresen a hálót.)

Hübrisz volt az, amikor Diana kijelenti: az egész nép szívének hercegnője akar lenni. Felvágó kihívás ez a monarchiával szemben, bármily szelíd mosoly kíséri, deklarálása annak, hogy vigyázat! el fogja hódítani a monarchiától annak híveit.

Jól tudta a médiát használni, úgy, akár egy napilapot, amely lejegyzí biográfáját, és ez manapság a hírnévhez elengedhetetlen, ezáltal embermilliókat manipulált. Amit felszínre hozott: tudatosította a britekben azt a problémát, hogy a *monarchia és a nép között szakadás és távolság van*. Sok országban, így Angliában is élt és él a politikai újjászületés vágya, így ez a hübrisztől fűtött kijelentés nem volt veszélytelen az épp érvényben lévő hatalomra. A változás kollektív vágya, ennek atmoszférája mutatkozik meg a Diana-kultuszban.

Kihívás és üzenet volt az is, hogy Diana merete megérinteni az öregeket, a betegeket, a nyomorultakat, méghozzá pusztá kézzel, *nem fehér kesztyűben*, ahogy a királyi fenségeknél szokás. A hercegnőt nyilvánvalóan megtanították az udvari etiketre, de *ettől láthatóan függetlenül tartotta magát*. Testi közelsége, tekintetének intenzitása, tenyerének érintése és karjának ölelése – amely a Windsoroknál elképzelhetetlen volt – erősen hatott az emberekre.

A másik ember érintése, a test és test kapcsolata a lélekgyógyításban általában nem szokás. Bár vannak irányzatok, amelyek az érintést nem zárják ki a lélektani gyógyításból. De megérinthető a másik ember a tekintettel is, ennek irányával, erejével, vagy a hang tónusával és finomságával. A test politikája többféle lehet. Szent és aljas, szép és förtelmes, manapság leginkább zavaros. Pedig nagy divat a testtel foglalkozni, a sportok, a masszázs, a testépítés, a fürdők, a kozmetika, a szépségversenyek – és mégis, a testet alacsonyabb rendűnek tartjuk a szellemnél. Diana sportolásáról, emésztéséről, fogyásairól és ruházatáról sorra megjelentek a hírek, és ezzel *rangra emelte az emberi testet, megadta méltóságát*, elfogadtatta annak fontosságát. Ez sem windsori jellegű gesztus, ez is kihívás.

A kollektív nőideál, az általános Anima-kép sok ponton hasonlít Diana személyiségére. Ám ez a kép érvényes lehet sok szép fiatal filmszínésznőre is. Ami Dianában több és szívmelegítő hatást ad az általános képhez: a cselekvő, segítőkész könyörületesség. A szép külső, az elegancia, a sokatmondó mosolyok kíséretében lebonyolított közszereplések a leprateleptől az AIDS-betege-

kig a jóságot hangsúlyozták. Az emberekhez fordulásában imponáló volt, és a szeretetben megújította a kétezer éves keresztény felhívást. Bárkivel meg tudta éreztetni, hogy az illető szerethető és elesetten, nyomorék testtel is jelentősége van. Új színben mutatta föl a fő parancsot, a szeretetet, az emberi kapcsolatok egyetlen hiteles bázisát. Nem a szomorú nők esendőségével, nem sanyarú önmegtagadással, hanem eleven szépséggel, erővel, derűvel. Ennek nem lehetett ellenállni, és a nézők nem is álltak ellen. Rajongói kinézték belőle az új típusú vezetőt, ennek lehetőségét, azt a feletttest, aki nem kardcsörtető, nem a marsi erőszakos maszkulin személy, hanem szelíd, csendes, feminin és anyai.

Ám Diana nem pontosan volt tudatában annak, hogy mit mozdít elő. Legmélyebb rétegeiből hozta felszínre nemesen hódító tulajdonságait. Mint azok az áldozatok, akik nincsenek egészen tisztában azzal, hogy mi történik körülötük, ők *alkalmasabbak egy kultúra vagy politikai kultúra középpontjává válni, mint a céltudatos racionálisak*. A feminin jellegzetesség és a személyesség – amely inkább női tartozék – most, a poszttradicionális időkben igen kelendő. Azok a politikusok hatékonyabbak, akikben érezhető a személyesség. A rideg, a távolságtartó, a kőkemény uralkodó apa helyett szívesebben fogadják az emberek a mosolygó, kedves, feminin hajlékonyságot, mint amilyen Lady D. alakja. A katolikus vallásban a kollektív Anima képe a Szűzanya. A hívó átélheti előtte a női gyengédség egykori emlékét, amit anyjától jó esetben megkapott. Ez a Titkos Értelmű Rózsa hordozza „a női” óvó, elfogadó, simogató szeretetét. Nálunk égi királynő. Az anya archetípus általánosságban: az, aki gyermeket szül és gondoz, aki úgy tekint gyermekére, mint élete legjelentősebb személyére, gyakran bánat övezi, mert megfosztják gyermekétől. Ez az általános anyaimázis ugyancsak ráillik Lady D.-re.

Halála után. Semmi sem jön létre minta nélkül, az előképben látni a jövődőt, azért készül a minta – viaszból, fából, agyagból, hús-vérből –, hogy fölépüljön a jövődő, mely nagyságában fenségesebb, erejében hatalmasabb, alakjában szépségesebb, fényében élesebb lesz, mint a jelen. Egy görög apologéta, Szárdeszi Meliton szavai ezek.

Diana nász- és gyászünnepe *minta lehetett* milliók számára, *minta* maga a Lady. Talán valamely fényesebb jövő mintázata? Vagy fordítva: egyfajta nő-idol most tűnik le végleg, és a kollektív tudattalan ezt roppant tudásával „tudja”, ezért búcsúztatja oly hévvel? Ha így, ha úgy, ha előképet nézünk, ha egy letűnő idolt búcsúztatunk, milliók megrendülésére és sajátos azonosulási kényszerére érdemes figyelni. Nem azért, mert a sokadalom és a rajongók mennyisége mindig igazolhatja értéket. A Ladynél kevesebben gyászolják Calcuttai Terézt, noha ez utóbbi élete és tettei szintén megérdemlik a hódolatot. De miért volt annyi ember számára autentikus Lady D. személyisége és magatartása?

A női identitást erősítette, mert „hasonló volt hozzánk”. Megjelenik a bájos óvónő, tipikus, mint sok fiatal nő a fehér kultúrában. Kedves és közepesen képzett. Ahogyan a legtöbben. Végigmegy a herceg karján a Szent Pál-székesegyház szőnyegén, arcán rejtetten kacér, szelíd mosollyal. Hamupipőke- és Csipkerózsika-jelmezbe öltözött. E két mesehősnővel minden nő mélyen azonosult kislánykorában, ahogyan csak a gyerekek tudnak. Ismerős a fátylas vonulás öntörténetünkéből, van, aki átélte, van, aki vágyik rá. Születik két gyermek. Meg-

csalják, ez is tipikus. A férj családja hűvösen fogadja, s ahány nő dermedt már fagyosra a hideg férj és a hideg anyósi pillantásoktól, az a Ladyt mind ismerősnek érzi és szívébe fogadja. Kilép a házasság kötelékéből, mert csalódott, ahogyan manapság sokan. Szeretői lesznek, a lovaglótérner, a rögbisztár, majd a gazdag arab. Változatos és szerelemes férfiak, akik után minden egészséges nő teste, lelke vágyódik titokban, néha bevallottan. Karitatív közéleti sztár. Szép fotókkal. Fényűző vacsorák, milliókat érő ékszerajándékok, három férfi, luxusautó, örült sebesség és halál az alagútban. A nagyoperettek és a dallasi szappanopera bája és szomorúsága. Az azonosulás ezen a szinten nem igényel lelki-szellemi erőfeszítést, a közönség büntetlenül átélheti a szerelmes lektúr-regények sok-sok könnyes fordulatát.

És a bulimia? Könyvet írt egy amerikai pszichiáter a bulimia nervosával kínló nőkről. Ez a tünet, amelyről egy ideig Lady D. is szenvedett, evésrohamokkal jár, a nagy mennyiségű ételfogyasztás gyorsan, titokban, magányosan történik, utána lelkifurdalás, szégyenérzés, önbecsülés-csökkenés következik, és többnyire akaratlagos hányás – a hízást elkerülendő. De mi van a tünet mögött?

A többféle hipotézis egyikét fogalmazza meg az imént említett könyv alcíme: *A nem szeretett menyasszony*. Ugyanis a nők többsége a szerelmi élményeiben nem tudja (talán nem is akarja) a lelket és testet szétválasztani, a test ingerületei összeadódnak a spirituális hullámmászatokkal, e kettő együtt képes meghozni a gyönyört. A lélek számára a *bizalom* elengedhetetlen ehhez. Ha a partnerbe vetett bizalom megrendül, akkor várható a test reakcióinak változása is, pl. a reakciók gátlás alá kerülnek. Kényes egyensúly ez, mint más vonatkozásban az, hogy a nő vénuszi-frivol és a Vesta-szüzi lénye jó megosztásban van-e egymással és a partner igényeit tekintve. Megbillen a harmónia, ha a házastársban és szerelmében csalódni kellett, és ha a bizalom elvész, a hiány jelentkezhethet a bulimia tünetében. Valójában a lélek hiányol valamit, de nehezen bírja felfogni, még nehezebben kimondani. Lehet, hogy a félnék vagy büszke ego gyorsan leszorítja a hiányt a testbe (a tudattalanba). És a test felfogja a hiányérzést, visszajelzi a maga eszközével: az éhséggel. Nemcsak a szerelmesében, hanem az anyjában, apjában csalódott nő is szenvedhet lelki-érzelmi éhségben, amely a bulimia tünetében jelentkezik.

Más felfogás szerint, amely nem zárja ki az előbb említettet, valamiféle megbicsaklott és tudattalan *autonómia*ra törekvés van a tünet mögött. Az egyén roppant szorítástól szenved, feszíti a mozdíthatatlannak látszó társadalmi függés, személyes önállóságát veszni látja, és legalább így – a magányos, titkolt evésrohamokkal és önkéntes purgálással – akar úr lenni saját mezőiben.

A bulimia nervosa tünetében a férfiak és nők aránya 1:20-hoz. Ha a tünet mögött rejlő okokat figyeljük, ez nem lehet véletlen. Az említett lelki hiányérzetek, éhségek inkább jellemzők a nőkre: a test és lélek együttese kell számukra a szerelmi örömhöz. Így a bizalomvesztésnek a nők esetében kínzóbbak a következményei. És mert férficentrikus társadalomban élünk, a személyes autonómiaért folyó küzdelemben is többféle hátránnyal indulnak a nők. A Lady valószínűleg illúziókkal teli, naiv ifjú lányként lépett a házasságba, a bizalomvesztése a házastársában épp elég okot adott a tünethez. Az is nyomós ok, hogy erősen függött a királyi családtól, ez a társadalmi függelem sokáig mozdíthatatlannak látszott. A női rajongók és gyászolók azonosulása a Ladyvel

és az azonosulás roppant ereje táplálkozhatott abból a tudattalan érzésből is, hogy a bulimiás tünetekkel bajlódó hercegnőben sokan önmagukra ismertek.

A bulimiát „jólét-függő”-nek mondják a szakemberek. Az USA és más jóléti államok 16–36 év közötti nőlakosai között a leggyakoribb. A legszellemesebb hipotézis, amely ismét nem zárja ki a fenn említetteket, az, hogy a bulimia nervosa gyökere a *túlkínálat és a bekebelezhető rész közötti túl nagy különbség* és az ebből eredő feszültség. Nemcsak az ételek túlkínálatáról van szó, hanem minden más túlkínálatról, például a lehetőségek túlkínálatáról. Ismét gyanítható, miért típusosan női ez a nyavalya. A nők lehetőségei e század közepétől hallatlanul megnövekedtek, csakhogy ezekhez felnőni a sok ezer esztendő háttérszerep és babaházasdi után, gyakorlat nélkül, valóban ijesztő. Ez is egy a sok azonosulási pont között: ahogyan a mai nők többsége, úgy a kedves mosolyú óvónő sem tudott, vagy talán nem akart felnőni a királyi ház megkívánta lehetőségekhez. A várható királynőszerep jelenthette számára a „bekebelezhetetlen” túlkínálatot talán. Egyik oldalon a hercegnő személyes kapacitásának korlátai, másik oldalon a királyi dinasztia nyílt-rejtett követelményei. Nem bírta áthidalni a távolságot.

A gyász. A gyászolás történéseinek különös nagyságrendjét megbízható statisztikák mutatják: a Kennington Palotánál 600 000 részvétnyilvánító aláírást adtak át, a St. James-templomban 250 000 gyászüdvözlőt, 500 000 levelet, 580 000 e-mailt. Virágból az első 9 napon 10 000 tonnát halmoztak fel a palota előtt. A további napokon még 150 000 tonnát. A templomokból kifogytak a gyertyák. Öt embernek volt víziója, a temetés alatt látták a hercegnőt a palota körül nézelődni.

Számomra Diana elszíratása és gyászolása idejéről a legérdekesebbet egy angol pszichiáter (Janre Haynes) írta. Tragikus áldozatnak látja a hercegnőt, akinek halála kollektív nemzeti katarzist okozott. Az archetipikus tragikus hős, illetve áldozat összetevői itt jelen vannak: a hiányzó anya, a magányos sziget, a metamorfózis, amikor az üvegezett hintóban a Palotába viszik, majd előlép Tört Szívek Királynőjévé. Azt mondja a szerző, hogy terápiás praxisának legérdekesebb idejét élte át, amikor Diana meghalt. Azokban a hetekben páciensei az összes feszültségüket ki tudták önteni, nem egy közülük azt mondta, az volt az érzése, hogy Diana megszólítja, és a hercegnő jelenlétében el tudja mondani legbensőbb gondjait. Titkos belső párbeszédet folytattak a hercegnővel.

Emlékszünk Szókratészra, nem írta le gondolatait, szóval tanított, és halála után tanítványa Platón gyakran föltette magának a kérdést: mit szólna ehhez vagy ahhoz a problémához Szókratész. Majd leírta párbeszédekben, amelyeket önmagával folytatott, mégis ekkor megosztotta saját személyiségét Szókratészsal. A páciensek Dianával osztották meg önmaguk identifikációját. Voltak páciensek, akik depresszióval bajlódtak, de soha nem tudtak sírni, ellenben most, azonosulva tudtak és mertek. Ezekben a különös hetekben a szerző a *gyász kollektív élményét és folyamatát tapasztalta meg*.

Sok ember retteg a haláltól, ha a saját halál gondolata felmerül, azonnal félresöpri. De mikor az idol hal meg, akkor büntetlenül szembenézhet a halállal, nem szükséges lelki energiát fordítania az ezerszer megtett félresöpprésre. Átélethető a roppant különös és egyben fenséges érzés, az Egyetlen Biztos, melyben nekem is lesz részem. Ilyenkor hirtelen új megvilágításba kerülnek az élet dol-

gai, a jók és a rosszak. A hercegnő temetésén a parkban várakozók elmondták a riportereknek, hogy most tudják végre megsiratni saját szüleiket, mert akkor, gyerekek lévén, eltakarták előlük a gyászolás lehetőségét. De most, a tömegbe simulva, lett elég bátorságuk az elfojtott gyászt kiemelni a mélyből és sírni.

A halál gyötrelmes és végső kérdésére a vallási rendszerek igyekeznek választ adni, de feleleteik nem tűnnek autentikusnak, kivált akkor nem, ha a racionális értelem síkján akarnak válaszolni. Talán mert úgy tesznek – nemritkán kihasználva az emberek rettegését saját haláluktól –, mintha tudnák az igazi választ. Pedig a racionalitás síkján egyszerűen nincs válasz a halálra. Ennek ellenére hittel és bizalommal végig kell csinálni az élet rendelte alapformákat, alkotást, családot, gyereknevelést, a szülők ellátását stb. A szorongás rettenően felgyülemlik, ha évtizedeken át a saját halál gondolatát félrelöki az ember, ahelyett hogy, bár kínos az érzés, mégis tudatosan elvállalja, megfigyeli, megszokja a gondolatát. A szorongással való illetén „összeölelkezés” energiát szabadít fel, míg a menekülés a saját halál gondolata elől energiát lop.

A tömeg ott áll Diana temetési meneténél, és az idol személyében, vele együtt, sőt azonosulva közelít a halál gondolatához, feltöltődik energiával. A szőnyeg alá söpört saját halál kínja kitisztul, ventilálódik. A jól átélt halál-gondolat, a kisírt könnyek megtisztítják a pszichét a szorongás szennytől. Az a csendes, tűnődő hangulat, amelyben a tömeg várta a koporsót, ahol az idegenek barátságosan összeismerkedtek, számos üzletlanc és sportszervező önként leállította a hangoskodó rendezvényeket, a fegyelmezettség, amelyet csak néha tört meg egy-egy sikoltás – a halálgondolattal, nem a rémisztővel, inkább a megtisztítóval való „összeölelkezést” jelentette.

Az idol halálával azonosulást megkönnyítette a temetés néhány mozzanata. Ilyen a látványosság stílusa, a közszemlére kitettség. Ez a nézőben azt a jó érzés kelti, hogy neki most megmutatják a hercegnőt, őt, a nézőt most bevonták a valódi történesekbe. A másik azonosulási lehetőség az, hogy autóbaleset hozta a halált. Ez oly mindennapi, valamennyi polgárral mindennap megtörténhet. Ismét megerősíti a gyászolóban az ismerősség élményét, a „hasznos hozzánk” azonosulási pontot.

A gyászoló emlékezete pereméről vagy mélyen a tudattalanjából felsejlenek régi történetek, drámák, mítoszok, amelyek ugyancsak megkönnyítik az idol halálával való azonosulást. Ismerünk a halálban, illetve a túlvilágon egyesülő szerelmeseket, akiket már sirattunk és szerettünk. Romeó és Júlia, Psziché és Erósz, Euridike és Orpheusz stb. Sajátos egybeesési pontok vannak Brünnhilde és Diana sorsában és halálában.

Az ősi germán mítosz alakja Brünnhilde, a valkűr. Drámája Wagner operái kapcsán ismerős. Időtlen álmod (a halál szinonimáját) bocsátja rá a Hatalom (Wotan), a lány alvó testét mindenkitől távol lángtengerrel kerítik körbe. Ahogyan Dianáét a tömegtől távoli szigeten vízzel vették körbe. Tűz és víz szimbólumai a tisztulásnak. Brünnhilde a drámák későbbi szakaszában új életre kel, „A Te napod sohasem nyugszik le”, hirdette egy kézzel írt papírlap a Dianát gyászoló tömegben. Az ősi mitológiai nő, Brünnhilde, a valkűr kedvenc leánya volt a Hatalomnak egészen addig, *amíg engedelmeskedett*. Mikor másként cselekszik, mint ahogyan kívánják tőle, mert pártfogója lesz valakinek, akkor veszítik el. Brünnhildét férje, Siegfried megcsalja, de a nő is elárulja Siegfried sérülékeny

pontját, ahogyan az angolszász hercegnő is a televízió nagy nyilvánossága előtt kiadta és ezzel elárulta volt férje családját. Az Wagner-opera végső szakaszában, az *Istenek alkonyában* (egybeesés van itt is: az angol uralkodódinasztia trónjának alkonyával) Brünnhilde lovával az égő máglyára ugrat, öngyilkosság ez. Mint ahogyan rejtett öngyilkossági szándék lehet abban, ha megengedjük, hogy kissé alkoholos sofőr vezesse kocsinkat. Ahogyan Párizsban Diana autóját.

Egyik elemzője azt mondja: pusztulásának helyszíne erősen beszédes szimbólum. A helyszín Párizs, az erotikus szerelmek városa. Ennek egyre mélyülő alagútjába rohan bele a kocsi, benne a szerelem tárgya. A Hatalom Intézményének tartóoszlopába ütközik, és ebbe belepusztul.

Nyugdíjasklubban előadást tartottam róla, sok érdeklődő gyűlt össze, hanem az előadás végén néhány idő hölgy megdorgált. Nem volt szép tőlem, mondták, amiért lelepleztem a Ladyt. A pszichológia ilyen, feleltem mentegetőzve, a jelenségek mögé néz és azokat értelmezi. Hiába, ez nem vigasztalta őket, hallgatóim szomorúak lettek. Azt hiszem, rózsaszín illúziókat rombolgattam ott a nyugdíjasklubban. Mert bár tisztelettel, de megemlítettem a szép D. étkezési problémáit, felsoroltam szeretőit, a lovaglórénert, a rögbisztárt és a dúsgazdag arabot. Volt hallgatóim között, akit az háborított fel, hogy a hercegnőt az antik-görög világ derűs Aphroditéja, vagyis a szerelem istennője és a kereszténység nagy fájdalomú Anya-képe között helyeztem el.

Miért sírtak a férfiak? Önmaguknak azt a lélekrészét siratták, amit a jungi pszichológia Animának nevez. Minden férfiban él egy ősképp arról, ami számára „a nő”. Más szóval a férfi lelkében él a „belső nő”. Tapasztalati fogalom az Anima, amolyan kollektív nőideál, szinte ellenállhatatlan az ereje – annak következtében, hogy a tudattalan archetipikus tartalmainak egyike. Önmagából vetíti ki a férfi, Animája rávetülhet többféle nőre, és a legellenállhatatlanabb az Anima-varázs, ha a nő többféle olyan személyiségvonással rendelkezik, amely a kollektív nőideálnak megfelel. Nem a Lady izgalmas itt e percben, hanem az: milyen a férfiak kollektív nőideálja. Általánosságban azt mondják az Animáról: külsőre többnyire fiatal, egyben időtlen, titokzatos, mintha rejtélyes bölcsességgel rendelkezne, de nem ijesztően okos, inkább sokatmondó, szűzies, fennkölt, jóságos, és azt is olvastam már róla: Varázslatos Baba, Varázslatos Préda. A Lady tudott jókedvű Baba lenni. És amikor a párizsi Ritz szálló forgóajtáján, röviddel halála percei előtt riadtan kisietett – nyomában az őt halálba kísérő három férfival –, könnyű volt rávetíteni a Varázslatos Préda képét.

A férfiak hódoltak és megrendültek a temetésen, tudatuk szerint Diana miatt, tudattalanul önmaguk Animája és az Anya-ősképp megérintette őket. Mindezeknek csupán halvány szimbóluma volt a virághegy a palota előtt. A kollektív tudattalan vágyakozása jelent meg lelki-szellemi értékek után, amelyeket az Anima és az Anya hozhatna a Földnek. Meglehet, talán nekik, a férfiaknak is elégük van már a maszkulinitás túlzásaiból, amely a XX. század végére szinte elborított bennünket, és pozitív vonásai mellett a torzulásai egyre nyilvánvalóbbak. Az a mindenén átgázoló céltartartottság, a hatalomra és a teljesítményre törés oly módon, hogy közben az őszinte emberi kapcsolatok széttörnek, az az agamemnoni magatartás, mikor az apa akár a lányát is föláldozza a jó szél, a jó vitorlázás, a harci győzelem érdekében. Talán az egyik legtorzabb, leginkább túlhaladott az az önelégült parazitáság, amely a fehér kultúrában nevelkedett nőnek ma már elviselhetetlen, ami-

kor a férfi a menyasszony személyében „szülőgépet” vesz magának, és nem vele egyenrangú, autonóm személyiséget. Az így épülő családban ma az elhidegülés és a válás nagyon is valószínű. Amit megszenvednek nemcsak a feleség és a gyerekek, hanem a férj is. A régi tudatosság alacsonyabb fokán állva a nők elfogadták ezt, ha így alakult a sorsuk, mást nem is tehettek volna. Azon a mesés esküvőn ott a Szent Pál-székesegyházban, amelyet milliók figyeltek, és illúziókkal lehetett telve a hercegnő, nem valószínű, hogy akkor felfogta volna: itt ő a trón megkövetelte racionális lépés szereplője, a királyi háznak utód kell, azért van itt, az idejétmúlt patriarchális-dinasztikus elv alapján kiválasztották, ám a herceg személyes érzelmei nem feléje áramlanak. A trón számára kell gyermekeket a világra hoznia. Felfoghatjuk ezt úgy is, mint az önelégült maszkulin világ parazitaságát, amely célja szerint használja a naivságot, anélkül hogy előre beavatná a tőle elvárt szerephe.

A mítosz felé haladtában. Modern Szent, mondták a hercegnőre egyes rajongói.

Tévedés ezt hinni. Szentté avatódni – ehhez vallási szempontból tökéletes élet lenne a feltétel. De az lehetséges, hogy mitikus alakká növekszik a szép hercegnő. Rávetítik az emberek saját reformok utáni vágyaikat, noha a Lady inkább csak a protokoll és az autómárkák terén volt „reformer”. A mítoszok alakjai nem szentek, olyanok, mint ő, olyanok, mint mi: veszekszenek és szerelmeskednek, csálnak, sérülékenyek, üldözik őket és üldözik egymást, széttépnek és széttépetnek, bemutatván, hogy nem tökéletesek. Ha az ősi egyiptomi vagy görög mítoszok hőseire, asszonyaira, isteneire és istennőire gondolunk – mondja Janes Hillmann –, valahány abnormitás létezik, az mind megvan bennük is. Némely istenek, istennők tettei egyenesen kriminálisak és morális szörnyűségek. Ha ebből az aspektusból tekintünk azokra, akiket a média és a kíváncsi közember fölemelt, ők a mi kivetítéseink, beleértve patológikus lehetőségeinket, megjelenik bennük a rajongók vágya, baja, ihletettsége és fantáziája. Mímeljük őket. Amúgy sem tudunk semmi olyat elképzelni, ami ne lenne benne az ősi mítoszok alakjaiban, isteneiben. Formák ők, keretek, és amikor egyikre-másikra ráismerünk, mint most Dianára, akkor az ő viselkedése, tettei és a mi fantáziánk a bennünk is élő formát megtöltik tartalommal. Ez az, ami felemelő érzést, transzcendens jelleget ad, sőt isteni perspektívát. De ez mégsem azt jelenti, hogy e tartalommal megtelt forma szent lenne, mert nem az.

Összefoglaljuk a varázslatosan sikeres hercegnő néhány jelentős tulajdonságát:

- karizmatikussága
- esztétikussága
- személyessége
- ellentmondásossága:
 - alázata és hiú nagyravágyása
 - sebeket gyógyít és sebeket okoz

és azt, hogy milyen hatást tett a többi emberre:

- Átjárást tudott nyitni az emberek tudata és tudattalanja között.
- Alakja új identitást jelzett, mely egybeesik a jövő ideáljával.
- Felszabadítja a gyász megélését.
- Elfogadtatja a test fontosságát és az érintés erejét.

Akkor is élni kell, ha szenvedés az élet

Mohás Livia pálmaágas lendületéről

Szervesen illeszkedik egymás mellé Mohás Livia életművében a pszichológiai megértés és ismeretterjesztés, a fikciós prózaírás és az e kettőt ötvöző és megkoronázó esszéírás, mindhárom mögött ugyanis markánsan jelen van az alkotó képviselte jungiánus eszme, miszerint a létre csupán a feltétlen „igen” lehet az ember válassza, valamint a prózaírói adottság. Carl Gustav Jungnak az analitikus pszichológiában lefektetett elmélete a kollektív tudattalanról és az individuációs folyamatról, az individuációs archetípusokról szilárdan beágyazódott a társadalmi diskurzusba, és Mohás Livia poétikája, illetve a pszichéről és a világról szóló beszéde ennek nyomán bontakozott markáns alkotói habitussá.

A szenvedés mint az ember létének nyilvánvaló velejárója, alkotórésze, folyton jelen van Mohás Livia írásaiban, hol előbbre tolakszik, hol a háttérből bontja ki csápjait úgy a családregegyekben, mint az asszociációs regényeiben, a távoli múltban és a jelenben egyaránt, a pszichológiai esettanulmányokban pedig kiváltságos helyet élvez, hiszen megoldásra váró problémaként merül föl a páciens sorsívén.

A szakmai felkészültség és a szépirói tehetség külön-külön remek műveket eredményezett Mohás Livia tollából, illetve szövegszerkesztőjéből, együtt pedig, mintegy szintézisként, az esszéírás horizontján szervesültek. A tudatinak és a tudatalattinak, az egyéninek és a közösséginek, a külsőnek és a belsőnek a felkutatása, a lélek árnyoldalának felderítése, a női és férfi princípiumnak az egyetlen személyen belüli megképződése a psziché animaanímus tartományainak harmonizálása révén állandó napirenden lévő témája Mohás Livia munkáinak. Nyitott, friss befogadói gondolkodásának, ismeretei ötvözésének nyomán érzékletes képet alkot a női alaptermészetről, a feminin princípiumról, amely a világ teremtéséről szóló mítoszoktól errefelé mindmáig a világra hozó, a megtartó, az óvó, a gondoskodó, a befogadó, tehát a jungi értelmezésben a létezésre, nem az elpusztításra irányuló. Ehhez mindössze annyit lehet hozzátenni, hogy Mohás Livia műveiben a nő sohasem pszichológiai séma, hanem családban, társadalomban, gazdaságban, politikában élő egyén, persona vagy önmegvalósító személy, legyen akár falusi tanítónő, médiasztár vagy Theodora császárnő, és mindig benne él a világ viszonyrendszereinek hálójában.

Ami pedig külön rangra emeli Mohás Livia művészetét, az az, hogy az analitikus pszichológia eredményeit a szépirodalom és az értekező, valamint az ismeretterjesztő irodalomban egyaránt alkotói adottsággal, az örök nő pálmaágas lendületével jeleníti meg.

Fekete J. József

„Általában az ember egy kellemes lény, a többi állathoz képest mindenképp jótékony idióta. Általában véve több a haszna, mint a kár benne, általában véve az ember ideális haszonállat minden macska számára, úgy bő 2500-3000 éve.” (György Attila)

„Mai szemmel nem érthető a toportyánféreg sem. Egyébként aranyakál. A féreg utótag vadállat jelentésű. Az ordít, mint a fába szorult féreg szóláshasonlatunk sem a köznapi értelemben használt férgekre, hanem a toportyánféregre, azaz az aranyakálra vonatkozik. A fa pedig az állatnak felállított csapdára utal.” (Balázs Géza)

„A második világháború utáni években a csaknem teljesen lepusztult zoo zenei életében jelentkezett az egyik legnagyobb egyéniség, Komor Vilmos. (...) Mellette »beleszeretett« az állatkerti világba Ferencsik János, Kenessey Jenő, Lukács Miklós is. (...) Elsőrangú muzsikuskok és énekesek jöttek a zooba, elfogadták a furcsa és sokszor szűkös viszonyokat, megszokták a pávák rikoltozását Wotan búcsúáriája közben, Szimba és Szultán zajosságát az Álarcosbálban...” (Holdas Sándor)

„antilop Egyesek meleg sztyeppen telepedtek meg, egyéb egyedek hegyekben élnek. Veszélyt érezve szélesebben elszelelnék. Kecses, keskeny egyedek, természeteket s cseppeket egyként felfedezhetsz. Fejéke, melyet nem vet le évente, nem terjed szerte, nézete kecske- s tehénfélésre emlékeztet.” (Csehi Edit)

„A szenvedés mint az ember létének nyilvánvaló velejárója, alkotórésze, folyton jelen van Mohás Livia írásaiban, hol előbbre tolakszik, hol a háttérből bontja ki csápjait úgy a családregegyekben, mint az asszociációs regényeiben, a távoli múltban és a jelenben egyaránt, a pszichológiai esettanulmányokban pedig kiváltságos helyet élvez, hiszen megoldásra váró problémaként merül föl a páciens sorsívén.” (Fekete J. József)

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.

(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen, valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

A folyóiratot támogatói:

Nemzeti
Kulturális
Alap

melynek visszafogott címe: Himnusz kívülről, belülről. Benne, a 92. oldalon, ezzel a pár meglepő sorral. Idézet következik. „Onnan jártam megbeszélésekre: a Fialat Írók József Attila Köre találkozói, meg a Csütörtök Esti Társaság összejöveteleire. Az utóbbiban, a hetvenes évek végén, a nyolcvanas években fiatal költők jöttek össze, Szervác József, Tóth Erzsébet, Parti Nagy Lajos, Csordás Gábor, Csajka Gábor Cyprián és jómagam.” Eddig az idézet. Hogy mi benne a meglepő? A politikus szelektív emlékezete nyilván nem, az természetes jellemhiba. Ha másmilyen lenne az olyanja neki, akkor nyilván nem lenne ott, ahol épp végzél. Gondolnám, alapos oka van arra, hogy épp a CS.E.T. két alapítóját „felejt el” főlemlíteni a hajdan Hungáriába járók közül, Szikszait (a liberális ÉS grafikai szerkesztőjét) és engem (aki sehol sem, senkivel azóta sem, tehát ellene mindenki, ráadásul, nem volt hajlandó részt venni az akkor összeállított antológiájukban, némely részt vevő minősége kifogásolása miatt – fedje jótékony homály, kik azok, az idő, lám, csak kiforgatta őket csendesesen a költészetből...). Holott, leggyakrabban – mindig – mi voltunk ott ketten, no meg Tóth Erzsébet, ő, nevezett Lezsák Sándor, akkor még nem parlamenti alelnök, legfeljebb ritka, kósza vendég, több általa megnevezettel együtt, a periférián kucorogva, igaz, egy idő után mind hangadóbban, ahogy az már lenni szokott. Ők be, mi inkább kifelé... A meglepő még, hogy ezzel a nem is leplezett hamisítással, baráti ajánlás kíséretében, el meri küldeni nekem a könyvet. (Vagy talán el is hiszi, hogy amit leír vagy nyilatkozik, az igaz...?) Mégiscsak jól éreztük annak idején Szaki bácsival: nekünk az állatkertben, az állatok között van a helyünk. És ki se kellett volna onnan jönnünk közéjük. Közétek. Ott bent tiszták a képletek, és az állatok azok, amik. Nem kis erény ez, felebarátim, manapság, amint látszani vélődik.

Zalán Tibor

Hatodik esztendeje ítéli oda a Cédrus Művészeti Alapítvány az őszi napéjegyenlőség alkalmából a Napút-díjat. Az egyedi kivitelezésű Napút-levélt alkotója Mészáros Róza, a Napút-érem Tóth Sándor munkája.

